

26975

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HÜSEYİN FAHREDDİN DEDE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

M. REFİK KAYA

Tezin Enstitü'ye Verildiği Tarih: 21.VI.1993

Tezin Sunulduğu Tarih : 5.VII.1993

Tez Danışmanı

: Doç. M.Cahit ATASOY

Diğer Jüri Üyeleri

: Doç. Erol DERAN

Prof. Ercüment BERKER

İ. C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖNSÖZ

Bahariye Mevlevihanesi Şeyhi H. Fahreddin Dede hakkında yazılanlar bu güne kadar ansiklopedik bilgi niteliğinden öteye gitmemiştir.

Çok yönlü bir şeyh olan H. Fahreddin Dede'yi bilhassa Türk musikisine olan hizmet ve katkılarından dolayı tez konusu olarak seçtim ve araştırmalarımı kendisini daha iyi tanıyabilmek yönünde yaptım. Günümüzde bu değerli ilim ve musiki adamını, seyhliğini yaptığı Bahariye Mevlevihanesi ile birlikte hatırlayan sadece torunu Selman Dede hayatta kalmıştır. Kendisi ile yaptığım mülakatta hatıralarını naklederek edinebildiğimiz bilgileri netleştirmiş, dedesi ve Bahariye Mevlevihanesi ile ilgili bugüne kadar yayınlanmamış bilgiler vermiştir. Ayrıca Orjinali Konya Mevlana Müzesinde bulunan H. Fahreddin Dede mecmuasının kopyasını vererek bu mecmuadan bir hayli istifademi sağlamıştır.

H. Fahreddin Dede'yi daha yakından ve ilmi olarak tanımamız için yaptığı yardımlardan dolayı Sayın Selman Tüzün'e sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca mecmuadaki Farsça şiirlerin okunması, Türkçeye aktarılması ve tercümesinde katkıları olan İranlı Ressam Sayın İsa Nurazer ile tashihatlarda emeği geçen Sayın Dr. Mustafa Erkan ve kaynak temininde yardımlarından ötürü Sayın Ekrem Işın Beylere teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak da tez konusunun seçiminden yazılmaya başlayıp sonuçlandırılmasına kadarki süreç içinde bana yol gösterip değerli yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Sayın Doç. M. Cahit Atasoy'a teşekkürlerimi sunarım.

KISALTMALAR

a: Arapça
Ank: Ankara
age: adı geçen eser
agm: adı geçen makale, madde
ansk: ansiklopedi
Bak: Bakanlık
bkz: bakınız
blm: bölüm
BOA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
coğr: coğrafya
çevr: çeviren
Der: Dernek
Ef: Efendi
Ed: Edebiyat
f: Farsça
Fak: Fakülte
fels: felsefe
fr: Fransızca
gaz: gazete
H: Hicri tarih
haz: hazırlayan
Hz: Hazret
İst: İstanbul
İTÜ: İstanbul Teknik Üniversitesi
İÜ: İstanbul Üniversitesi
ktp: kütüphane
Kons: Konservatuar
kop: kopya
M: Miladi takvim
mat: matbaa
mec: mecmua
ME: Milli Eğitim
müz: müze
nak: nakleden
nşr: neşriyat

nr: numara
orj: orjinal
R: Rumi yıl
rub: rubai
s: sayfa
sr: süre
Tur: Turizm
vef: vefatı
vr: varak
y: yayınevi
yy: yüzyıl
yz: yazma



ÖZET

1853-1911 yılları arasında yaşayan Şeyh H. Fahreddin Dede, Beşiktaş Mevlevihanesi'nde doğmuş. Maçka Mevlevihanesi'nde evlenmiş, Bahariye Mevlevihanesi'nde 49 yıl şeyhlik yaptıktan sonra burada yakalandığı kolera hastalığından 57 yaşında vefat etmiştir.

Eşyaları yakılmış, eserlerinden rik'a hat ile yazdığı mecmuası, bir mevlevi ayini, bir peşrev, iki saz semaisi ve iki şarkısı günümüze gelebilmiştir.

Bu tezin giriş bölümünde, şeyhin musiki çalışmalarına devrin müzik hayatındaki gelişmelere ve müzisyenler üzerindeki tesirine değinilmiştir.

Daha sonra doğduğu Beşiktaş Mevlevihanesi'nden yola çıkılıp şeyhliğini yaptığı ve vefat ettiği Bahariye Mevlevihanesi, tekkelerin kapatıldığı 1925 öncesi ve sonrası itibariyle ele alınmıştır. Şeyhin hayatı bölümü ise, yaşamın'ın başladığı Beşiktaş ile sona erdiği Bahariye Mevlevihanesi bölümleri arasına konulmuştur.

H. Fahreddin Dede'nin hayatı, sanatçı kişiliği üzerine edinilen bilgiler, tarihi, siyasal ve toplumsal yönleriyle açılarak konu daha iyi gözlenilmeye çalışılmıştır.

Mevlevihaneler ve Şeyh hakkında yazılanların mümkün olduğu kadar tarihe ve gerçeğe dayalı olması için konu, karşılaştırmalar yapılarak araştırılmış, emin olunan bilgiler aktarılmıştır. Kesinliği olmayan bilgiler ise mukayeseli verilmiş bazıları hatıra olarak sunulmuştur. Metne katkısı olan hatıralar bölüm içlerinde işlenmiş, diğerleri ayrı bir bölüm halinde verilmiştir. Bölüm içlerinde geçen tarihler, orjinal haliyle aktarılmış, bu tarihler için tez sonunda bir çevirim kılavuzu hazırlanmıştır.

Mecmuasında ki Farsça ve Osmanlıca şiirler Türkçe okunuşlarına çevrilmiş, manzumelerin vezinleri tespit edilerek Farsçaları tercüme edilmiştir. Metinlerde geçen yabancı kelimeler için sözlük hazırlanarak tez sonuna eklenmiştir. Orjinal metinler eklerde fotoğraf ve notalarla verilmiştir.

Notalar bölümünde Acemaşiran ayininin Farsça Divan-ı Kebir ve mesneviden, gazel, rüba-i ve beyit numaraları tespit edilmiş doğru okunuşlarıyla Türkçeye çevrilerek tercümeleri yapılmıştır.

Böylece bugün kullandığımız Türk musikisi sisteminin oluşmasına ve birçok klasik eserin günümüze intikal etmesine, katkılarıyla sebep olan şeyh H. Fahreddin Dede tanıtılmaya çalışılmıştır.



SUMMARY

HUSEIN FAHREDDIN DEDE

Husein Fahreddin Dede (Al Sheikh Husein Fakhr Al-din) who lived in the years between 1853 and 1911, was born in Beşiktaş (Bashiktash) Mevlevikhane. Following his Sheikhdом of 49 years in Bahariye Mevlevikhane (Bahariye Mevlevi convent) he has died of Cholera Disease at the 57 years of age. His belongings have been burnt. Among his works, the "Mecmua" which has been written by him with rik'a calligraphy, Adjemashiran Mevlevi Ayin, one peshrev, two saz semaisi and two songs have reached these days. 19TH Century in which The Sheikh has lived is a very important age from the viewpoint of musicians and thinkers. When we look at the Mevlevikhane from their magnificent period to their abolition, Husein Fahreddin Dede is nearly the last ayin (mevlevi setting for the rite) composer. At this century music has started to change its direction and the hard forms like kar, beste, murabba have started to give their places slowly to "song" form due to the inclination onf the public. The instruments have started to have been identified among the verbal settings and in the hands of the masters of music, like Tanburi Cemil (Dcemil the tanbour player), it has started to show its colours and brightnesses due to their superior playing technics. On account of this, the composers have made works at this direction and create fantasias. The sound of the Nay reed flute of Husein Fahreddin Dede was without puff and it was a sound of quality. His skill in playing the single musical note and joint notes was consisting the inclination of using the instrument at the west standards. In the settings made at this age both in verbal or instrumental works, the effect of the west music are being observed. In addition to the -close order- the musicians using the jumped sounds, they have entered into separated notation affectation. These studies have been incentive to the composers in learning the theory of In 19th century which was very rich from the viewpoint of composers and reciters many of the musicians have followed Bahariye Mevlevikhane. But the theoretical knowledges of these masters of the music were very low. And as a natural result of that the Turkish Music was being learned by listening to the masters and practicing together, the persons who understand the musical notes were counted on one's fingers.

However there were around 25 works written in Arabic, Persian and in Ottoman Language about the theory of Turkish Music. The Sheikh Husein Fahreddin the sheikh of Bahariye Mevlevikhane, The Sheikh Jalaladdin the sheikh of Yenikapı Mevlevikhane and Ataullah Dede, the sheikh of Galata mevlevikhane have read and studied these books and they have increased their sights and their attainments. Rauf Yekta and Dr. Suphi Ezgi who followed the Bahariye Mevlevikhane and become the follower (dervish) to Husein Fahreddin Dede, have practiced many settings from the Sheikh and with the incitement of the Sheikh they have written many of them in musical notes. The searching nature of the Sheikh has become example to these musicians and directed them to work on this subject. At the end of the hard works of these valuable musicians of ours, music writing system and its theoretical structure we use today have been established and the Turkish Music Schools (Conservatoires) that are being set up one after another have been the most valuable productions of such efforts.

During the study of this thesis, we have started from Beshiktash Mevlevikhane in which The Sheikh Husein Fahreddin Dede was born. The sheikhs as from the establishment of this Mevlevikhane, up to the time it has been included in the Çırağan Palace -being cancelled-, musicians and the cesas have been taken in hand in the time and the place relations. After that, transfers up to the time we reached Bahariye Mevlevikhane have been studied. Following that the life of Husein Fahreddin Dede has been taken in hand and starting from his birth the informations about his father, his education, his teachers, his sheikhdом and his marriage has been told. The personality of the Sheikh his literature aspect, his poetry, and his relations with the other orders have been evaluated. And than the music education of the Sheikh has been introduced. His skill on the Nay reed flute playin and the fame he has reached because of that have been studied. His musical works have been studied separately, and his mastery in setting the great forms of Turkish Music -like ayin and kar have been brought up.

The additions of Husein Fahreddin Dede is not that much. Because of his teaching character he has practiced many settings together with his students so he has saved many compositions having them written by his students instead of leaving them into the darkness of history. The famous "Mi'raciye" of the Sheikh Othman Dede the Nayi (the Nay player), is one of

them. Later on, the Bahariye Mevlevikhane at which he has become sheikh and was deceased has been introduced. Then, social and collective life of the convent, its restorations, and the effect of the political life of the time on the inhabitants of the convent have been taken in hand. The music life of the convent and the dedes and the musicians who have been educated and lived here, have been researched and introduced. By means of the memories and cases, time has been held alive and the view of the subject has been expanded. His students and contemporaries have been taken in hand in separate parts and given chronologically, the productivity of this age from the viewpoint of the art of music has been brought up. Successively, the decease of the Sheikh has been studied and the chronograms composed have been written. The sheikhs after the sheikh Husein Fahreddin Dede's death and the situation of Bahariye Mevlevikhane have been evaluated up to 1925, in which the convents have been abolished, and after. Following that, the information about Hamushan -the cemetery- its today's situation has been told and its realization has been written under the light of the informations given Selman Tüzün the grandchild of the Sheikh.

The memories that evaluate the text have been taken in hand, in the part concerned and the others have been given in a separate part. Due to the conversation made with Selman Tüzün -the grandchild of the Sheikh the unknown aspects and memories have been discovered and written and thus we have tried to know the Sheikh better. With several memories this part has come to an end.

Making translations from the only written work of the Sheikh in hand "Mecmua", have been given as a separate part. From the subjects written in Mecmua, the Turkish of the Arabic khaliphate certificate which has been given by the Sheikh, to Sayyed Ali Molla the Mevlevi Sheikh of Madinah, some notes written about the birth and the death dates of the sheikh, dates of transportation and the restoration of the convent have been converted to Turkish pronounciations. In addition his Persian poems have been translated. As for his poems in Ottoman language, their forms and their readings in accuracy have been given. For the words of Ottoman Language used in the text a vocabulary has been prepared at the end of the thesis and the original adaptations from the Mecmua has been given in the appendix. The dates given in the text have been written in their originals and a conversion table has been prepared for these dates at the end of the thesis.

In conclusion and suggestions Part the evaluation of the Sheikh has been made and his contributions to Turkish Music and the need for necessity of protecting and well understanding our such valuable masters have been stated. During the study of this thesis we have paid attention to the realities and the history concerning Husein Fahreddin Dede and Mevlevi Convents and the subjects have been researched comparatively. The informations that are not certain have been submitted as a memory comparatively.

Among the photographs in the appendix, first and the last periods of the Bahariye Mevlevikhane and its today's location, Husein Fahreddin Dede his brother in law Jalaleddin Dede, his father in law Othman Salaheddin Dede, his daughter Destina Khanım, his grand child Selman Dede, the head Nay Player of the Bahariye Mevlevikhane Aziz Dede, and Sultan Mehmed Reshad the 5.th's visiting the Mevlevikhane (Convent) are being seen.

In the musical notes part, the Acemashiran Ayin of the Sheikh and its Turkish reading, its translation, gazel, rubai and beyit numbers (verse numbers have been found in Divan-ı Shams-i Tabrizi and Mathnawi (Mevlana Jalaleddini Roumi's books) and written. As for the other musical works of the Sheikh given in Appendix, these are Dugah Peshrev made for Dugah Ayin of Jalaleddin Dede who was the brother in law of the Sheikh, Huseini and Mustear Saz Semai, Hidjaz Humayun and Hisarbuselik songs. These two songs have been transmitted to us throfgh the book named Turkish Music in Theory and Practice -of 5 volumes-. The musical notes of the songs also have been written by esteemed theorist and tanbour player Dr. Subhi Ezgi.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	II
KISALTMALAR	III
ÖZET	V
SUMMARY	VII
BÖLÜM 1. GİRİŞ	1
BÖLÜM 2. BEŞİKTAŞ MEVLEVİHANESİ	4
2.1. Beşiktaş Mevlevihanesi'nin Doğuşu	4
2.2. Beşiktaş Mevlevihanesi'nin Nakilleri	10
2.3. Silsilenameler	12
2.3.1. Şeyh Hasan Nazifin Silsilenamesi	12
2.3.2. Hadikat-ül Cevamiye Göre Beşiktaş Mevlevihanesi Şeyhleri	17
2.3.3. Zakir Şükrü Efendiye Göre Beşiktaş Mevlevihanesi Şeyhleri	18
BÖLÜM 3. ŞEYH H. FAHREDDİN DEDE'NİN HAYATI	19
3.1. Doğumu	19
3.2. Babası Hakkında Bilgiler	19
3.3. Meşihatının Verilmesi	21
3.3.1. Sadreddin Çelebinin Sadrazamlığa Sunduğu Dilekçe	22
3.3.2. Sadrazamlığın Mabeyn-i Hümayuna Sunduğu Arz Tezkiresi	23
3.3.3. Padişah Kararını İçeren İrade-i Seniyye	24
3.3.4. H.1278 (M.1862) Senesi Olayları	24
3.4. Eğitimi	25
3.5. Evlenmesi	25
3.6. Kişiliği	25
3.7. Diğer Tarikatlarla İlişkisi	27
3.8. Edebi Yönü	28
3.8.1. Edebi Yöndeki Eserleri	31
3.9. Musiki Eğitimi	34
3.9.1. Neyzenliği	35
3.9.2. Bestekarlığı ve Besteleri	36
3.9.3. Bestekarlığı Hakkında Söylenilenler	37

BÖLÜM 4. BAHARİYE MEVLEVİHANESİ	39
4.1. Bahariye Mevlevihanesinin Doğuşu	39
4.2. Geçirdiği Onarımlar	40
4.3. Bahariye Mevlevihanesi'nin Sosyal ve Toplumsal Yaşantısı Üzerine Anlatılanlar ve Hatıralar	42
4.4. Devrin Siyasi Hayatı ve Dergah Sakinleri Üzerinde Etkisi	45
4.5. Bahariye Dergahında Alevilik ve Rindlik	47
4.6. Bahariye Dergahının Dedeleri	48
4.7. Bahariye Dergahı'nın Musiki Hayatına Dair Anlatılanlar ve Hatıralar	53
4.7.1. Bahariye Dergahında Yaşamış Musikişinaslar ve Kendileri Hakkında Anlatılanlar	55
BÖLÜM 5. TALEBELERİ	60
BÖLÜM 6. ÇAĞDAŞLARI	64
BÖLÜM 7. ŞEYH H. FAHREDDİN DEDE'NİN VEFATI	66
7.1. Vefatı Üzerine Düşürülen Tarihler	66
BÖLÜM 8. ŞEYH H. FAHREDDİN DEDEDEN SONRA BAHARİYE MEVLEVİHANESİ	69
8.1. Kendisinden Sonraki Şeyhler	69
8.2. Tekkelerin Kapatılmasından Sonraki Gelişmeler	70
8.3. Bahariye Mevlevihanesi'nin Bugünkü Hamuşanı	71
BÖLÜM 9. HATIRALAR	73
9.1. Selman Tüzün'den Hatıralar	73
9.2. Muhtelif Hatıralar	74
BÖLÜM 10. Mecmuasından Çeviri ve Tercümeler	77
10.1. Hilafetname	77
10.2. H. Fahreddin Dede'nin Doğumu ve Vefatı Üzerine Alınan Notlar	79
10.3 H. Fahreddin Dede'nin Evlenmesi ve Kızlarının Dünyaya Gelmesi Üzerine Notlar	79
10.4 H. Fahreddin Dede'nin Oğlu Hasan Nazifin Doğumu ve Evlenmesi Üzerine Aldığı Notlar	80

10.5. H. Fahreddin Dede'nin Torunu Selman Dede'nin Doğumu Üzerine Aldığı Not.	81
10.6. H. Fahreddin Dede'nin Yakınlarının Doğum Tarihleri Üzerine Aldığı Notlardan Bazıları	82
10.7. H. Fahreddin Dede'nin Yakınlarının Vefatlarına Dair Aldığı Notlardan Bazıları	83
10.8. Mevlevihane Nakillerine ve Onarımına Dair Notlar	83
10.9. Kızı Fatma Fasiha İçin Yazdığı Farsça Mersiye	86
10.9.1. Farsça Mersiyenin Türkçesi	89
10.10. Farsça Gazel	90
10.10.1. Farsça Gazelin Türkçesi	93
10.11. Farsça Manzumeleri ve Türkçeleri	95
10.12. Osmanlıca Manzumeleri	96
10.13. Aile Şeceresi	105
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	106
TARİH TAHVİL KLAUVUZU	108
NOTLAR	110
SÖZLÜK	112
KAYNAKLAR	124
EKLER	128
NOTALAR	157
FOTOĞRAFLAR	183
ÖZGEÇMİŞ	202

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu gün kullandığımız Türk musikisi sistemini kuran Rauf Yekta Bey, Dr. Subhi Ezgi ve H. Saadeddin Arel gibi musiki nazariyatçılarımızı yaşadıkları çağın zor ve kısıtlı imkanları içinde bu yolda çalışmaya sevkeden şey neydi?

Bilindiği gibi Türk musikisinin gelişerek, ayin kar gibi büyük formlarının ortaya çıktığı ve büyük üstadların yetiştiği mevlevihaneler aynı zamanda devirlerinin birer kültür ve musiki mektebi olup, şair, bestekar, hanende ve sazandelerinin yetiştiği yerlerdi.

Ancak Bahariye Mevlevihanesi Şeyhi H. Fahreddin Dede, Galata Mevlevihanesi Şeyhi Ataullah Dede ve Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi Celaleddin Dede musiki nazariyatına eğilene kadar en üstad müzisyenlerin musiki bilgisi bile Haşim Bey'in kitabında ki bir kaç küçük bilgidен öte değildi Bu üç şeyh XIII. ve XVI. y.y'da musiki nazariyatı üzerine yazılmış Arapça, Farsça ve Türkçe kitapları okudular, bu konuda yazılmış 20-25 kadar kitabı tetkik ettiler. Vakıf oldukları diğer yabancı lisanlarla musiki nazariyatı üzerine yazılmış Fransızca, Almanca, İtalyanca gibi dillerden de eserler okuyarak görüş ve bilgilerini arttırdılar. Batı musikisini de bilen bu şeyhler yapmış oldukları araştırmalarla yukarıda adı geçen değerli müzik adamlarımızın ilgisini bu yöne çektiler. Aynı zaman da çaldıkları sazlarda da usta ve şöhret sahibi olan şeyhlerden. H. Fahreddin Dede ney, Celaleddin Dede tanbur, Ataullah Dede ise bir kanun virtüozuydu.

Bu üç değerli şeyhten biri olarak ele aldığımız H. Fahreddin Dede Bahariye Mevlevihanesi'nin gerçek anlamda tek şeyhi olmuş, ilmiyle kültürüyle, müzisyenliği ile yaşadığı çağa ayak uydurmuş, devrin padişahları dahil çevresinde sevilen, sayılan ve aranılan biri olmuştu.

Besteci ve icracı açısından zengin bir asır olan 19. y.y'da, devrin meşhur müzisyenlerinin bir çoğu Bahariye Mevlevihanesi'ne devam ederek repertuar ve bilgilerini arttırmışlardı.

Fakat bu usta müzisyenlerin çoğu nota ve nazariyat bilgisine sahip değildi. Kulaktan meşk edilen Türk musikisinin doğal sonucu olan bu durum karşısında nota bilen kişiler dahi parmakla gösteriliyordu. Oysa Şeyh H. Fahreddin dede Hamparsum notasını da, batı musikisi notasını da gayet iyi biliyor bu notalarla musiki yazıyor ve icra ediyordu.

Rauf Yekta Bey ve Dr. Suphi Ezgi de Bahariye Mevlevihanesi'ne devam ederek H. Fahreddin Dede'ye mürid olmuştu. Şeyhten gördükleri teşvikle musiki'nin ilim yönüne eğilmiş, yaptıkları araştırma ve çalışmalarla bugünkü Türk musikisi bilgisini kurmuşlardı. Ayrıca yaptıkları kaynak çalışmaları ile de birçok eseri notaya alarak günümüze ulaşmasını sağlamışlardı.

H. Fahreddin Dede'nin yaşadığı 19. y.y bu asrın yetiştirdiği müzik ve fikir adamları açısından çok önemli bir çağdır. Fransız ihtilalinden Osmanlı'ya sızan düşünce akımları yeni Osmanlı'ları doğurmuş aydınlar batılılaşma eğilimi gösterirken II. Mahmud ile saraya iyice yerleşen batı musikisi Osmanlı'da ki tesirini göstermeye başlamıştı.

Mevlevihanelerin ihtişamlı döneminden kapatılmasına kadar olan süreç içinde baktığımızda H. Fahreddin Dede neredeyse son ayın bestekarıdır. Musiki artık yön değiştirmeye başlamış; kar, beste murabba gibi büyük formdaki ağır eserler yerini yavaş, yavaş halk tarafından revaç gören şarkı formuna terketmeğe başlamıştı. Enstrümanlar sözlü eserler içinden sıyrılmaya başlayarak Tanburi Cemil gibi ustaların elinde üstün icra teknikleriyle renk ve parlaklıklarını göstermeğe başlamış, dolayısıyla besteciler renkli saz eserleri ve fantaziler yazmaya yönelmişlerdi. Gramafonun yeni, yeni yaygınlaşmaya başladığı bu döneme ait kayıtları dinlediğimizde; gerek saz virtüözlerinin gerekse bestecilerin yanaşık düzenden ayrık aralıklara (atlamalı seslere) karşı ilgi duyduklarını gözlemekteyiz. H. Fahreddin Dede'nin ney den çıkarttığı fosurtusuz ve kaliteli sesin, bağlı, bağısız notaları icra etmekteki maharetinin sazını batı standartları ölçüsünde icra etmek eğiliminden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Zira bu dönemde batıdan gelen gramafon ve batı musıkisi plakları yaygınlaşarak müzisyenlere batı sazları ve icra tekniklerini dinleyerek tahlil etme imkanı veriyordu. Ayrıca H. Fahreddin Dede'nin hocalarından Flutist Ratib Efendi gibi saraydan yetişen müzikçilerinde etkisi olduğu söylenebilir. Bununla beraber H. Fahreddin Dede musikideki değişimlerden fazla etkilenmemiş, klasik ekolün son temsilcilerinden olan hocası Zekai Dede'nin tavrını sürdürmeye devam etmiştir. Zira şarkı bestelemeye yönelmiş bestecilerin yanında Şeyhin ayin ve kar gibi büyük formda eserler bestelemesi bunu göstermektedir. Hatta H. Fahreddin Dede'yi tekkelerin kapatıldığı dönem içindeki konumuna göre son ayin bestekarlarından saymamız mümkündür.

Bu bölüm de şeyhin Türk musıkisi içerisindeki yeri ve önemi ile 19. y.y Türkiye müzik hayatına ve tesirlerine genel anlamıyla değindikten sonra Dünyaya geldiği Beşiktaş Mevlevihanesi'nden yazımıza başlıyoruz. Beşiktaş Mevlevihanesi bölümünde mevlevihanenin doğuşu, tamiratları, nakilleri ve burada yaşayan müzisyen ve şeyhlere değinilecektir.

2. BÖLÜM

BEŞİKTAŞ MEVLEVİHANESİ

2.1. Beşiktaş Mevlevihanesi'nin Doğuşu

Bahariye Mevlevihanesi postnişini H. Fahreddin Dede'nin 58 yıllık yaşam hikayesi Beşiktaş Mevlevihanesi'nde dünyaya gelmesiyle başlar. Bu nedenle Beşiktaş Mevlevihanesi'ne edinebildiğimiz bilgiler dahilinde bakalım.

Beşiktaş Mevlevihanesi İstanbul'da bulunan Mevlevi Dergahları arasında iki kere yer değiştirmeye tabi tutulmuş olmakla özellik kazanmıştır. Bunlardan birincisinde yer değiştirmiş olmasına rağmen eski ünvanını muhafaza etmiş, fakat ikincisinde adını yeri ile birlikte kaybederek Eyüp'te bulunan Bahariye Mevlevihanesi olarak devam etmiştir. Bununla beraber her üçünün de birbirinin devamı şeklinde olduğunu ve aralarında yakın bir ilginin bulunduğunu da asla unutmamak gerekir. İlk Beşiktaş Mevlevihanesi'nin ise Gelibolu Mevlevihanesi ile başka bir bakımdan münasebeti mevcut bulunmaktadır. Böylece onyedinci yüzyıl başlarında Ohri'li Hüseyin Paşa tarafından Beşiktaş'ta kurulup ikibuçuk asırlık zengin sayılabilecek bir tekke hayatına sahne olmuştur.¹

Evvelce Çırağan Sarayı'nın orta kısmında bulunan mevlevihane III. Selim (1789-1807) zamanında M.1804'te adeta yeniden yapılracasına esaslı bir tamir görmüştür. Boğaz'ın rutubetine dayanamayan Mevlevihane II. Mahmud (1808-1839) zamanında tekrar tamir ettirilmiş ve geçici olarak Ortaköy İskelesi yanında bulunan karakol mevkiine nakledilmiştir. Daha sonra Sultan Abdülaziz (1861-1876) tarafından yeri Çırağan Sarayı içine alınarak M. 1868 de Maçka'da yaptırılan yeni bir mevlevihaneye nakledilmiş ve az sonra da bunun yerinde Maçka kışlası'nın inşası kararlaştırılmış olması yüzünden yeni bir nakil ameliyesi ile adı geçen mevlevihane Eyüp yakınlarında ve Haliç kıyısındaki Bahariye'ye kaldırılmıştır.

¹ MUZAFFER ERDOĞAN, <<Mevlevi kuruluşları arasında İst. Mevlevihaneleri>> Günevdoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, 4-5, (1975-1976), S.35

Beşiktaş'ta deniz kenarında bulunan (Beşiktaş Mevlevihanesi) ünvanı ile anılan bu mevlevi dergahı, Çırağan Sarayı'nın bulunduğu yerde idi. Ve M. 1613 (H. 1031) tarihinde deryakaptanı Ohri'li Hüseyin Paşa tarafından inşa ettirilmişti. İnşasını takip eden yıllarda matbah-ı ve diğer bazı müstemilatı yoktu. Sadece semahanesi mevcut bulunuyordu.²

Bina biçim olarak, bir köşesi dik bir dikdörtgendi. Ön cephesinde, iki basamakla çıkılan, çift kanatlı ve üzeri yuvarlak kemerle örtülü, bir kapısı vardı. Kapının sağında ve solunda yine yuvarlak kemerli, ikişer pencere vardı. Kapıdan kareye yakın semahaneye girilirdi. Kapıya nazaran sol taraf cephede, yuvarlak kemerli bir niş vardı. Aynı cepheye açılan bir kapıdan geçilerek ulaşılan bir merdivenle, ahşap mahvele çıkılmaktaydı. Mahvel yanlardan duvarlarla semahaneden de iki kare sütunla taşınmaktaydı ve dışarı açılan üç penceresi vardı.³

Girişe nazaran, karşıdaki cepheden bir kapıyla ve sol yandan cepheden başka bir kapıyla malumatımız dışında kalan iki binaya geçilmekteydi. Ayrıca mahvelin altında, uzun ve iki pencereyle dışarı bakan bir odası da vardı. Bina ahşap olup kırık çatıyla örtülü ve tavan düz ahşaptı.⁴

Donanma-i Hümayun ile Akdeniz seferinden dönen Hüseyin Paşa; Gelibolu'ya uğrayarak burada ki şeyhleri ziyaret etmiş, fakat her nasılsa kasaba'nın Mevlevi Şeyh'ini unutmamıştı. İstanbul'a doğru hareketinde şiddetli bir poyraz ile karşılaşan donanma boğazdan çıkıp Marmara Denizi'ne bir türlü girememiş ve bu hal birkaç kere tekrar etmişti. Gemiler Boğaz ağzına gelince fırtına başlarmış. Bunun üzerine Hüseyin Paşa Gelibolu'da erenlerden birini ziyareti unuttuk galiba, bu onun gönül kırıklığı eseridir diyerek Gelibolu'ya dönmüş, soruşturmuş ve Mevlevi Şeyhi Yeniçeriağasızade Mehmed Dede'yi bulup ziyaret ederek gönlünü almıştır. Mehmet Dede donanmanın Marmara'ya selamete açılması için dua etmiş ve Hüseyin Paşa'nın yakında sadrazam olacağını da müjdelemiştir. Dedenin dediği çıkmış Hüseyin Paşa İstanbul'a dönüşünü takiben damatlığa layık görülmesi ve sadrazamlığa yükselmesi dolayısıyla Mehmed Dede'nin kerameti anlaşılmış ve bunun üzerine bir şükran borcu olarak Beşiktaş'taki bu mevlevihaneyi yaptırmıştı. Şeyhliğine ise Gelibolu'lu olan bu Ağazade

² M. ERDOĞAN, a.g.m., S.35

³ BİGE ÖZKAN, İstanbuldaki Mevlevihaneler, 1967 İÜ. Merkez Ktp. nr. 4842. S.50

⁴ B. ÖZKAN, a.g.m., S. 50

Mehmed Dede'yi ta'vin etmişti. ⁵

Ağazade bu dergahda ilk mukabeleyi bir Çarşamba günü yaptığından, mevlevihanenin Maçka'ya, oradanda Bahariye ye naklinde mukabele günleri Çarşamba olarak devam etmiştir.

Ağazade Beşiktaş şeyhi olduktan sonra Gelibolu'yu bırakmamış, bir yelkenli kayığı varmış, nöbetle bir çarşamba İstanbul'da, öbür çarşamba Gelibolu'da bulunur, ve kendi kayığı ile gidip gelirmiş. Hatta bu kayığın küçük bir modeli yapılarak Beşiktaş Mevlevihanesi'nin semahanesi tavanına asılmış, iki asırdan fazla orada durmuş, Galata Mevlevihanesi Şeyhi Ahmed Celaledin Dede Efendi bizzat gördüğünü, dergahın Maçka'ya nakline kadar orada durduğunu söylemiş. Bu model nakil de kaybolmuş, ne olduğu ve kimin aldığı öğrenilememiştir. ⁶

Ağazade Mehmed Efendi, Hüseyin Paşa'nın ölümünden sonra Gelibolu'daki tekkeye geri dönmüş ve M. 1653, (H. 1063) yılında burada ölmüştür. ⁷

Bostancıbaşılıktan vezirliğe yükselen Ohri'li Hüseyin Paşa ise H. 1029 Rebiülahirin'de (M. 1620) Güzelce Ali Paşa'nın ölümü üzerine Sadrazam olmuş, Sultan II. Osman devrinde Lehliler'le yapılan savaş esnasında azledilmiş ve yerine Dilaver Paşa getirilmiştir. II. Osman vak'asında Dilaver Paşa'nın boğularak öldürülmesi üzerine yine ikinci defa sadarete geçmiş ise de çok kısa bir süre sonra yeniçeriler tarafından şehid edilmiş ve İstanbul'da Yahya Efendi türbesi civarındaki makamına defnedilmiştir. 1719 (H.1131). ⁸

Ağazade Mehmed, Seyyid Abdülkadir, Mehmet Said ve Hasan Nazif Dede Efendilerden gayrı oniki şeyh Çırağan Sarayı'nda medfundurlar. Ağazade Mehmed Dede, Gelibolu Mevlevihanesi'nde, Seyyid Abdülkadir, Üsküdar Mevlevihanesi'nde, Mehmed Said ve Hasan Nazif Dede Efendiler de Bahariye Mevlevihanesi'nde Medfundurlar. ⁹

⁵ REŞAT EKREM KOÇU, <<Beşiktaş Mevlevihanesi>>, İstanbul Ansiklopedisi, V, İst. 1961, S.2585

⁶ R. EKREM KOÇU, a.g.m., V. S.2586

⁷ Hadikat-ül Cevami, II, 104-109; (nakl. M. Erdoğan), a.g.m., İst. 1281, S.36

⁸ M. Erdoğan, a.g.m., S.36.

⁹ R. EKREM KOÇU, a.g.m., V, S.2586.

Evliya Çelebi, seyahatnamesinde Beşiktaş Mevlevihanesi'ni şöyle tasvir ediyor:

Deniz kıyısında olup semahanesi denize bakan yüksek bir Mevlevihanedir ki İstanbul'da ve başka şehirlerde benzeri yoktur. Bu semahanenin sanatkarane laal renkte bir kubbesi vardır ki şimdiki ustalar ona benzer bir kubbe yapamazlar. Fukara odaları batı taraftadır. Semahane'nin meydanı, baştanbaşa ceviz levhalarla süslü ve üç tarafı Billur ve Necef taşlarıyla nakışlıdır. Şeyhi mübarek Hasan Dede'dir. Zamanımızda 110 yaşında, duası kabul olunur bir kimse idi. Mukabele günleri kürsüde mesnevi-i şerif okurken, kendilerine bir vecd gelir "bu gece dersimizi Hazret-i Mevlana'dan böylece aldık. Kardeşlere de öyle anlatırız" der idi. Vefatında yerine neyzen Derviş Yusuf Celali Şeyh oldu. Mesnevi-i anlatırken birkaç kere kendinden geçip, kendisini kürsüden aşağı, fukarası üzerine atıp, döner çark gibi dönerek sema ettiği görülmüştür. Çaldığı ney doğrusu aşıkları mestederdi. ¹⁰

Fındıklılı Mehmed Ağa (H. 1097) yılı vak'aları arasında bir mevlevi muhibbi olan Sultan Mehmet IV (1648-1687) ün hafta da iki gün Beşiktaş Mevlevihanesi'ne gelip mesnevi dinlediğini, sema seyrettiğini, iç hazineden dedelere tennüre kesildiğini, ayrıca miriden de adı geçen dergah mensublarına et, ekmek, yağ, pirinç ve sair yiyecek maddeleri verildiğini kaydetmektedir. ¹¹

Adı geçen Mevlevihane sonraları yapılan tamir ve tecdid ameliyeleri sırasında büyütüldü. ¹²

Bilhassa III. Selim (1789-1807) zamanında Beşiktaş Sahil Sarayı yenilenip onarılmasından iki yıl sonra adeta yeniden bina olunurcasına büyük bir inşai imar faaliyetine sahne oldu.

Bu yolda (Es'ad) adlı bir şair, ondokuz beyitten mürekkebe bir manzume-i tarihi ye düzenlemiştir. H. 1219 (M. 1804-1805) tarihli bu manzume şöyledir: ¹³

¹⁰ EVLİYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİ (Haz. Zahuri Danışman), II, İst., 1969, S.149.

¹¹ FİNDIKLILI MEHMED AĞA, Tarih, II'den (nak. M. Erdoğan) a.g.m., İst. 1928 S.36

¹² BOA, Meclis-i Vala İradeleri, (26 Receb 1270, No: 12465). (nak. M. Erdoğan), a.g.m., S.36.

¹³ HADİKAT ÜL CEVAMI, II, S.104-109 (nak. M. Erdoğan) a.g.m., İst. 1281 S.37

Şehi iklimi devran padişah-ı kulzüm-i ihsan
Cenab-ı hazret-i Sultan Selim Han-ı kerem mütad

Kerameti madeleti lutfu seha ü mekremet-i re'fet
İnayet-i merhamet-i şevkati merhamet ana maderzad

Cihanın şehirleri hep bende-i fermanıdır cümle
Eğer olsaydı İskender olurdu emrine münkad

Cihana şöyle sarı Şems-i lutfı ol cihanbanın
Ziyay-ı mihr-ü meh lütfundan eyler cümle istifad

Cihane gelmedi vallahi hiç böyle şeh-i adil
Zaman-ı şevketinde pir-ü berna cümlesi dilşad

O şah-i pür kerem-i cüd himem çünkü Çeraganda
Geçen sal eylemişdi yümn-ile bir kasr-i nev bünyad

Zehi kasr-i mualla kim nazirin görmemiş devran
An-ı tab-ı şehinşah-ı bu resme eyledi icad

Zehi kaşane-i revnak fezay-i zib-ü ziynet kim
Ferahbahşi mualla dağ-ı pür süzi dili hassad

O kasr-i bi husurun resmini görseydi bir kerre
Kusûrûn derk idüb ızhar-ı acz eylerdi Bihzad

O Kah-i dilkeşe Kasr-i Havernak nisbet olmaz kim
Bunu zira cenab-ı Şeh Selimdir eyleyen icad

O kasr-i bi nazirin bir kusûr-u gerçe yok amma
Yanında Mevlevihane var idi bir harababad

Ulûvvi himmet-i lûtf-i şehinşahiyle hünkarın
Yeniden oldu şimdi dergah-i mollaa dahi abad

Civar-ı şevketiyle fahr iderse layık olmaz mı
Öbür dergahlara bu dergah-i valay-ı nev bünyad

Kudüm-i şevk-i şah ile bu dergah-i muallada
Safasından saday-i nay ider bülbül gibi feryad

İnayet pervera bende nûvaza dergeh-i cüdun
Melaz-i bikesan-ü bendegandır ey şeh-i nekkad

Veli nimetisin alemin ey şah-i milk ara
Duay-i şevketindir şimdi nase akdemi evrad

Serir-i saltanatda şevket-ü iclal ile Allah
İde ömrü tabiiye o şah-i ekrem-i is'ad

Kulundur bende-i dirinedir Es'ad çırağıdır
Nola takdim idüp tarihin itse aczini irad

Çıkıp bir pir-i rüşendil did-i tarih-i itmamın "
Yeniden kıldı bu dergah-ı pir-i Şeh Selim bünyad"

Bahis konusu olan bu tarih manzumesi 1219 hicret yılına (M. 1804) tekabül etmektedir. Şeyh Abdülkadir Dede'nin şeyhliği zamanında Sultan II. Mahmud (1808-1839) eski Çırağan Sarayını genişletmek istemiş, mevlevihanenin yerini saraya ilhak ile onu bitişiğindeki Müsahib Abdi Bey'in yalısına nakletmişti.¹⁴ Sultan II. Mahmud her mukabele gününde fırsat buldukça bu asitaneye gelir ve mukabeleden sonra tekkenin şeyhi olan Seyyid Abdülkadir Dede Efendi ile bol, bol sohbetle bulunurmuş. Çırağan Sarayı dahilinde kalmış olan Mevlevi Dedelerinin kabirlerinde de her gece kandiller yaktırırmış.¹⁵ Çırağan Sarayının inşasından sonra adı geçen dergah yıkılmış ve H. 1268 senesi şevvalinin yirmiyedinci günü M. 1852 yılı Maçka'da inşa edilen yeni bir binaya nakledilmişti. Bu taşınma esnasında Mevlevihanenin ünvanı nın değişmediği ve aynı adı muhafaza ettiği büyük bir ihtimalle söylenilebilir. Beşiktaş Mevlevihanesi'nin Maçka'ya nakli henüz sekiz yaşında bulunan Hüseyin Fahreddin Dede ye naiblik ve vasilik yapan Raşid Dede zamanında vukubulmuştur. Beşiktaş Mevlevihanesi Maçka'ya taşındıktan beş yıl sonra bu yeni bina da yıktırılmış ve yerine Maçka kışlasının inşası kararlaştırılmıştı.¹⁶

¹⁴ M. ERDOĞAN, *a.g.m.*, S.37.

¹⁵ R. EKREM KOÇU, *a.g.m.*, V, S.2586

¹⁶ M. ERDOĞAN, *a.g.m.*, S.37

Yenişehir'li Şeyh Nazif Dede Efendi Beşiktaş'da vefat ettiğinden oradaki türbeye defnolunmuştu. Fakat tekkenin yıktırılması dolayısıyla na'şı lahdinden çıkarılarak Maçka'daki bu yeni tekke binasına naklolunmuştu. Beşiktaş tekkesinin şeyhlerinden olan Mehmed Said Dede Efendi'nin ölümünden sonra şeyhliğe oğlu Neyzen Yusuf Paşa'nın getirilmesi istenmiş ise de Sultan Abdülmecid Muzıka-i Hümayünda görevli olan bu zat'a izin vermemiş, adı geçen mevlevihane şeyhliğine Hasan Nazif Dede Efendi ta'yin kılınmıştı. Dokuz yıl kadar (M. 1851-1860) şeyhlikte kalan Nazif Dede'nin ölümünde oğlu olan Hüseyin Fahreddin Dede henüz sekiz yaşında bulunuyordu. Bu yüzden Raşid Dede, niyabet görevini üzerine almak zorunda kalmıştı.¹⁷

2.2. Beşiktaş Mevlevihanesi'nin Nakilleri

Sultan Abdülaziz (1861-1876) Çırağan Sarayı'nı yaptırmak için, Beşiktaş Mevlevihanesi'ni istimlak ettirdi, ve Maçka'da bir Mevlevihane inşa ettirmeye başladı. H. Fahreddin Dede Mevlevihane'nin inşası bitene kadar ailesi ve dervişanıyla birlikte Fındıklı'da ki Karacehennem İbrahim Paşa'nın konağına taşındı. (Zilkade H. 1284)¹⁸

Beşiktaş Mevlevihanesi'nin terkedilmesi ile burada yaşamış olan Nazif Dede, dervişan ve diğer dedelerin mezarları burada kaldı. Terkedilen Mevlevihane'nin yerine altı sene sonra Çırağan Sahil Sarayı hümayunu'nun inşasına başlandığından Mevlevihane yıktırılmış, yerine Maçka'da bir Mevlevihane inşasına başlanmıştı. 2 yıl Karacehennem İbrahim Paşa'nın konağında ikamet eden H. Fahreddin Dede Maçka'daki Mevlevihane'nin ve müstemilatının tamamlanmasından sonra buraya taşındı. H. Fahreddin Dede mecmuasında nakil tarihi olarak verdiği 27 Şevval H. 1286 Çarşamba günü¹⁹ Hasan Nazif Dede'nin naaşı lahiden çıkarılarak, dedegan dervişan, yüzlerce tarikat mensubu ve devlet büyükleri olduğu halde Maçka Mevlevihanesinde'ki yaptırılan lahtine sevk edildi. Ve o gün birçok devlet büyükleri ve tarikat mensublarının katılmasıyla bir mevlevi mukabelesi yapıldı.²⁰

¹⁷ M. ERDOĞAN, a.g.m., S.37

¹⁸ M. ZİYA, a.g.m., S.273 (bkz. blm. 10.8)

¹⁹ H. FAHREDDİN, "Mecmua", Vr. 1096 (bkz. blm. 10.8)

²⁰ M. ZİYA, a.g.m., S.274

Bu nakil esnasında şöyle enteresan bir olay olmuştur. Şeyh Nazif Dede'nin damadı Yenişehir'li Avni Bey'in o sıralar verem hastalığına tutulmuş olan eşi Emine Hanım H. 1286 yılı Şevval'inde Maçka'daki Mevlevihane'nin yüksek taş merdivenlerinden düşerek yaralanır ve ölür. Adeta ikinci bir cenaze merasimi ile Çırağan'dan Maçka'ya nakledilen tabutlardan Şeyh Nazif Dede'nin tabutu ile Maçka'dan kaldırılan kızı Emine Hanım'ın tabutu yolda karşılaşır ve yan yana gömülürler. Bu olaydan 50 gün sonra oğlunu da kaybeden Yenişehir'li Avni eşi Emine Hanım'ın ağzından, tabutların karşılaşmasını ve oğlunun vefatı ile ilgili duygularını dile getiren bir mersiye yazmıştır.²¹

Nakilden beş sene sonra Maçka'ya bir kışla²² inşasına karar verilince Mevlevilere ikinci bir göç görüldü. Maçka'daki Mevlevihane Haliç'de Bahariye sahilinde hatabemini Mustafa ve Hüseyin efendilerin yahılarına nakledildi.²³ Bu nakil tarihini H. Fahreddin Dede mecmuasında 20 Zilhacce (H. 1291) senesi pazartesi günü olarak vermiştir.²⁴ H. Fahreddin Dede pek sevdiği babasının kemiklerini bu sefer de Maçka'dan Bahariye'ye kaldırttı.²⁵ O sene Bahariye'deki yahıların bahçesine büyük bir semahane inşasına başlandı. Yapı M. 1876 da II. Sultan Abdülhamid'in ilk saltanat yılında tamamlandı.²⁶ Bahariye Mevlevihanesi 18 Rebiülevvel H. 1294 tarihinde bir Çarşamba günü mevlüd okunarak ve Mevlevi Ayin-i yapılarak açıldı.²⁷ Nazif Dede Hazretlerinin kemikleri semahanenin içinde hazırlanan lahte nakloldu.²⁸ Cumhuriyet ten sonra Bahariye Mevlevihanesi'nin harabiyeti ve ayakta kalan mezarların sahil yoluna girmesi dolayısıyla Nazif Dede'nin kemikleri Eyüp Sultan'dan Kağıthane'ye dönen yolun üzerinde bulunan eski 16 Mart şehitliğine nakledilmiştir. H.

²¹ M. KAYAHAN ÖZGÜL, "YENİŞEHİRLİ AVNİ", ANK. 1990, S.7-8

NOT: Yenişehirli Avni Bey İstanbul'a geldikten sonra Beşiktaş Mevlevihanesine devam etmiş, Şeyh Nazif Dede'ye intisab ederek, kızı Emine Hanım'la evlenmiş Hüsameddin adında bir oğlu olmuştur. (YENİŞEHİRLİ AVNİ S.5)

²² Bu kışla bugün, İstanbul'da ki İ.T.Ü. Maden Fakültesi olarak kullanılan binedir.

²³ REŞAT EKREM KOÇU, "Bahariye Mevlevihanesi", İst. Ansk., IV, İst. 1960, S.1854

²⁴ H. FAHREDDİN, Mecmua, Var. 1096 (bkz. blm. 10.8)

²⁵ H. Nazif Dede bu ikinci naklinde de kızı Emine Hanım'la aynı türbeye gömülmüştür. Emine Hanımın eşi Yenişehirli Avni Bey de vasiyeti gereği dergahın yanındaki bu türbeye karısının üstüne defnedilmiştir. (Yenişehirli Avni S.13)

²⁶ R. EKREM KOÇU, a.g.m. IV. S. 1854.

²⁷ H. FAHREDDİN, Mecmua, Var. 1096, (bkz. blm. 10.8)

²⁸ M. ZİYA, a.g.m. S.274

Fahredden Dede'nin torunu Selman Dede ile yaptığım mülakat da bu konuyla ilgili olarak; Nazif Dede'nin hayattayken "Ben öldükten sonra naaşım üç yer değiştirecek" dediğini söylemişti.

Beşiktaş Mevlevihanesi'nin geçirdiği bu 3 nakil le ilgili olarak; Yenişehir'li Avni Bey "Külliyatı Avni" adlı eserinde bu olayı Ab-name adı altında hicv etmiştir. ²⁹ Nakillerdeki harcamalarla ilgili olarak buradan birkaç satır vermeyi uygun buluyorum.

Ab-name

Zamandır münşeat-ı kilki etsem sü-be-su icra
Muvafık rüzgar el verdi bismillah mecraha

Ferman-ı kaza-cereyan şehriyar-ı esbakla Beşiktaş Mevlevihanesi sahil-i deryadan Maçka'ya ve oradan ab-ı revan gibi Bahariyye mevkiine revan olup hazine-i beytül-malden iki defada su gibi sarf olunan yirmibin mecidi dinar-ı pür-ab ü tab ile.

2.3. Silsilenameler

2.3.1. Şeyh Hasan Nazif'in Silsilenamesi

Hasan Nazif Dede'nin Hz. Muhammed'den başlayarak Mevlevi tarikatının silsilesini beyan eden (Bahri Hakikat) isminde levhaları vardır. Bunlardan ek A'da verdiğim levhanın tercümesini burada veriyorum.

Kapı Kitabesi

"Kul la es elü kûm aleyhi ecnen ill-el meveddet fi-l kurba"
Kale-n nebiy aleh-isselam ene edinet ul 'alem ve ala babiha
Ez fuyuzat-i ezel ta ba bed muhtacend
Bendegan-ı der-i mevla bedr-i Mevlana
Yüz süren hak-i der Hazret-i Mevlanaya
Vesih varlığın imha ile olmaz mı Nazif

Not: Yenişehirli Avni Bey'in kızkardeşi Nazife Hanım'ın oğlu Yenişehirli Malik Bey Tercüman-ı Hakikat adlı gazeteye yolladığı yazısında:

"Merhumun asar-ı kalemiyyesi hin-i vefadında kütüb-i sairesiyle beraber damadı Şevki Efendi'ye intikal etmiş ve anladığımıza göre mümaileyhten de Bahariyye Mevlevihanesi post-nişini Şeyh Hüseyin Efendi Hazretlerine geçmiştir." diyerek Avni Bey öldükten sonra yazılarının H. Fahreddin Dedeye intikal ettiğini söylüyor.

29 Külliyyat-ı Avni S. 288 den (nak. M. Kayahan Özgül) a.g.e, S.197.

DAİRE İÇİNDE YAZILI OLANLAR İÇERİDEN DIŞARIYA VE SAĞDAN SOLA DOĞRU

1. Fahr-i 'Alem Hazreti Muhammed Mustafa Sallallahü Aleyhi ve Sellem
2. Hazret-i Fatımatüz-Zehra Radiyallahü Taala'anha
3. İmam Hazreti Hüseyin Radiyallahu' anh
4. İmam-ı Ali Zeynel 'Abidin Radiyallahu 'anh
5. İmam-ı Mehemed Bakır
6. İmam-ı Cafer Sadık
7. İmam-ı Musa Kazım
8. İmam-ı 'Ali Rıza
9. İmam-ı Mehemed-il-Taki
10. Musa Salis Medeni
11. İbrahim Salis Sergani
12. 'Abdullah Sergani
13. Halise Hatun Serhi
14. Abdullah Sems-ül eimme Serhi
15. Serhi Firdevs hatun
16. Hüseyin Hatibi Sıddıki
17. Mehemed Behaeddin veled-ül Belh-i Sıddıki
18. Hazreti Mevlana Mehemed Celaleddin Belhi Rumi Kuddise sırrehu

İÇERİDEN İKİNCİ SIRA

1. Hazret-i ebu Bekr-ıs Sıddıg Rady-allah-ü 'anh
2. 'Abdurrahman İbn-i Ebu-Bekir-is Sıddıyg (RA)
3. Hammad İbn-İ 'Abdurrahman (RA)
4. Mazhar İbn-i Hammad Rahimehullah
5. Müsebbib İbn-İ Mazhar Rahimehullah
6. Sabit-ül Belhi İbn-İ Müsebbib Rahimehullah
7. Mevdüd İbn-i Sabit Rahimehullah
8. Mahmud İbn-i Mevdüd Rahimehullah
9. Ahmed-ül Hatibi bin Mahmud Şems-ül 'eimme (ser Hüseyin dohterin almıştır. Hüseyin andadır).
10. Hüseyin el Hatibi İbn-ül Hatibi (Sadietleri Şems-ül 'eimme tarafındandır)
11. Hazreti Sultan-ül 'Ülema İbn-i Hüseyin el Hatibi Rehimehullah
Ruhlet: 628
12. Hazreti Mevlana Mehemed Celaleddin Rumi Kuddise Sırrehu Viladet:
604 Ruhlet: 672

13. Mehemmed Alaeddin İbn-i Sultan-ül Ülema Larende de medfundur
R. 622
14. Hüsameddin Çelebi V.: 621 H. (Hilafetler): 11 Ömür: 62 R.: 683
15. Hazret-i Sultan Veled
V.: 621 H.: 29 Ö.: 91 R.: 712
16. Ulu Arif Çelebi İbn-i Sultan Veled
H.: 7 V.: 683 Ö.: 49 R.: 739
17. 'Abid Çelebi İbn-i Sultan Veled
V.: 683 H.: 25 Ö.: 57 R.: 739
18. Zahid Çelebi Ekber İbn-i Sultan Veled
V.: 686 H.:..... Ö.: 48 R.: 734
19. Vacid Ekber Çelebi İbn-i Sultan Veled
V.: 685 H.:.... Ö.: 53 R.: 732
20. Çelebi- 'Alem İbn-i Ulu 'Arif Çelebi
V. 700 H.: 9 Ö.: 51 R.: 751
21. 'Adil Ekber Çelebi İbn-i Ulu 'Arif Çelebi
V.: 703 H.: 19 Ö.: 67 R.: 770
22. Çelebi-i Alim-i sani ibn-i 'Abid-i Kebir
V.: 715 H.: 32 Ö.: 13 (?) R.: 795
23. 'Arif Çelebi-i sani ibn-i 'Adil-i Ekber
V.: 746 H.: 26 Ö.: 78 R.: 824
24. 'Adil-i Pir-i sani İbn-i 'Alim-i sani
V.: 781 H.: 41 Ö.: 84 R.: 865
25. 'Adil-i Salis İbn-i 'Arif-i Sani
V.: 783 H.: Ö.: 77 R.: 860
26. Cemaleddin İbn-i 'Adil-i Salis
V.: 841 H.: Ö.: 74 R.: 915
27. Kadı Mehemmed Paşa İbn-i Cemaleddin
V.: 860 H.: ... Ö.: 53 R.: 913
28. Hüsrev Çelebi İbn-i Kadı Mehemmed Paşa
V.: 886 H.: 54 Ö.: 83 R.: 969
29. Mehemmed Ferrah İbn-i Hüsrev Çelebi
V.: 923 H.: 25 Ö.: 77 R.: 1000
30. Hüseyin Çelebi İbn-i Ferrah Çelebi
V.: 950 H.: Ö.: 53 R.:1003
31. Hüseyin Çelebi İbn-i Ferrah Çelebi
V. 953 H. . . . Ö. 53 R. 1006

33. Bostan-ı Evvel Mustafa Çelebi bin Ferrah Çelebi
V.: 961 H. 40 Ö.: 79 R.: 1040
34. Ebubekir Çelebi İbn-i Ferrah Çelebi
V.: 965 H.: Azil Ö.: 79 R.: 1053
35. Karahisar-i Mehemmed Arif-i Salis Çelebi
Meşihat 16 R.: 1052
36. Pir Hüseyin Çelebi İbn-i Hasan Çelebi
V.: 988 H. 27 Ö.: 89 R. 1077
37. Abdurrahman-ı Evvel İbn-i Ebubekir Çelebi
V.: 1017 H.: Ö.: 57 R.: 1074
38. Abdülhalim İbn-i 'Abdurrahman Çelebi
V. 1035 H.: 13 Ö. 55 R.: 1090
39. Elhac Bostan-ı Sani İbn-i 'Abdülhalim Çelebi
V.: 1055 H. 27 Ö.: 62 R.: 1117
40. Mehemmed Sadreddin Çelebi bin Bostan-ı Sani
V.: 1080 H.: 7 Ö. 44 R.: 1124
41. Abdurrahman-ı Sani Çelebi bin Abdülhalim
V.: 1060 H.: Ö.: 51 R.: 1111
42. Elhac Mehemmed 'Arif-i Rabi 'bin 'Abdurrahman-ı Sani
V.: 1090 H.: 39 Ö.: 69 R. : 1159
43. Elhac Ebubekir İbn-i Arif-i Rabi
V.: 1131 H.: 46 Ö.: 63 R.: 1195
44. Elhac Mehemmed Çelebi İbn-i İsmail Çelebi
V.: 1155 H.: 35 Ö.: 75 R.: 1230
45. Seyyid Mehemmed Said Çelebi bin Elhac Mehemmed Çelebi
V.: 1222 H.: 47 Ö.: 56 R.: 1277
46. Mahmud Sadreddin Çelebi İbn-i Mehemmed Said Çelebi
V.: 1242 H. ? R.: 1275

DIŞARIDA ÜÇÜNCÜ SIRA

1. Şehid-Allahu enne-hu la ilahe illa hü
El halk-i lien aref küntü kenzen mahfiyen fahbeetü en ürefe fe halak-tü
(içi) (dışı)
2. Emine vah tenzil Cebrail 'Aleyhisselam
3. Hamidü ve Mahmud ve Muhammed Ahmed sall-Alla-hü ve aleyhi ve
sellem levlake levlake lema halak-t-ül eflak
4. Ene ve 'Ala min nuri vahidün hamike lahmi cismike cismi
5. Rehnüma-yi Hakikat Hasan Basri Kuddise sırre-hu
6. Habib 'Acemi K.S.
7. Daver Tai (K.S)

8. Maruf Kerkhi (K.S)
9. Sırrı Sokati (K.S)
10. Seyyid-ül-Taife cüneyd-i Bağdadi (KS)
11. Şibli (KS)
12. Mehmed Züca (KS)
13. Ebubekir Nessac (KS)
14. Ahmed-ül Gazali (KS)
15. Ahmed Belhi (KS)
16. Sems-ül Eimme-tür-Rıza (KS)
17. Sultan-ül ulema Mehmed Bahaeddin (KS)
18. Seyyid Burhaneddin Termizi (KS)
19. Mahzen-i Esrar-ı Rabbel'alemin Mevlana Celaleddin Rumi (KS)
20. Hüsameddin Çelebi Efendi (KS)
21. Mazhar-ı Nur-i Ehad Hazreti Sultan Veled (KS)
22. Büser Sultan Veled Ulu 'Arif Çelebi (KS)
23. Muzaffer Çelebi Efendi (KS)
24. Cemaleddin Çelebi (KS)
25. Abdülkadir Çelebi Efendi (KS)
26. Ahmed Efendi (KS)
27. Sultan Divan-i Mehmed Efendi (KS)
28. Fedai Mustafa Efendi (KS)
29. Hazreti Şah Efendi (KS)
30. Muhgi Efendi (KS)
31. Bostan Çelebi Efendi (KS)
32. Mehmed Efendi (KS)
33. Mustafa Efendi (KS)
34. 'Arif Çelebi Efendi (KS)
35. Celaleddin Çelebi Efendi (KS)
36. Adem Dede Efendi (KS)
37. Şeyh Abdülhalim Çelebi Efendi (KS)
38. Şeyh Bostan Çelebi Efendi (KS)
39. Şeyh Arif Çelebi Efendi (KS)
40. Ebubekir Çelebi Efendi (KS)
41. Hasan Emir Dede Efendi (KS)
42. Şeyh Süleyman Efendi (KS)
43. Eşşeyh Seyyid Mehmed Said Çelebi Efendi (KS)
44. Şeyh Nazif Efendi (KS)

EN ALTTAKİ YAZI

Beşiktaş Mevlevihane Postnişini Kutb-ül Arif'in Şeyh Nazif Dede Efendi (KS) Hazretlerinin cem ve tertibine himmet eyledikleri iş bu Tarikat-ı 'Aliye-i Mevleviye silsilenamesi defa-i saniye olarak 1290 senesi Muharrem-ul haramın gurrende tabir ve temsil olunmuştur.

V: Doğumu

H. Hilafet senesi

Ö: Ömrü

R: Vefatı

Bu levhanın orjinal kopyası Kemal ÖZMEN'den alınmıştır.

2.3.2. Hadikatül Cevamiye Göre Beşiktaş Mevlevihanesi Şeyleri

Nazif Dede'nin düzenlediği bu silsile nameden başka; Elimizdeki kaynaklara göre, Beşiktaş Mevlevihanesi'nden Bahariye Mevlevihanesi'ne kadar olan şeyh silsilelerinde bazı farklı sıralamalar ve isimler vardır. Bu durumda silsilenin aslı budur diyebilmemiz pek güçtür. Ancak mukayese yapabilmemiz açısından iki ayrı kaynaktan, verilen silsileleri de burada naklediyorum.

Hadikatül Cevami'deki sıralama şöyledir.³⁰

- 1) Ağa-zade Şeyh Mehmed Hakiki Dede Ef. (vef. 1063)
- 2) Şeyh Hasan Dede Ef. vef. 1071
- 3) Şeyh Pendari Naci Ahmed Dede Ef.
- 4) Şeyh Konyalı Cengi Yusuf dede Ef. (vef. 1080)
- 5) Şeyh Eyyüblü Mehmed Memiş Dede Ef.
- 6) Şeyh Seyyid Ahmed Dede Ef.
- 7) Şeyh Seyyid Mehmed Sadık Dede Ef.
- 8) Şeyh Seyyid Abdülahad Dede Ef.
- 9) Şeyh Hacı Ahmed Dede Ef. (vef. 1185)
- 10) Şeyh Hattat Yusuf Dede Ef.
- 11) Şeyh Trablusşamlı Seyyid Mahmud Dede Ef.
- 12) Şeyh Ermenekli Şeyhi-zade Mehmed Kadri Dede Ef.

Not: Tarihler hicri kameridir

³⁰ Hadikatül Cevami C.II. İst. 1281, S.104-109

2.3.3. Zakir Şükri Efendi'ye Göre Beşiktaş Mevlevihanesi Şeyhleri;

Beşiktaş Mevlevihanesi Şeyhleri ³¹

Bani: Ohri'li Hüseyin Paşa

Tarih-i Bina-i Tekye: 1031/

- (S.71) 1. Ağa-zade Şeyh Mehmed Hakiki Dede Ef. Vef. 1063/
 2. Şeyh Süleyman Dede Ef. Vef. 1063/
 3. Şeyh Hüseyin Dede Ef. Vef. 1071/
 4. Şeyh Pendari Naci Ahmed Dede Ef. Meşihatının Ref.: 1074/
 5. Şeyh Konyalı Çengi Yusuf Dede Ef. Vef. 1080/
 6. Şeyh Eyyübi Mehmed Memiş Dede Ef. Vef. 1136/
 7. Şeyh Seyyid Ahmed Dede Ef. İbn-i Şeyh Mehmed Memiş Dede Vef. 1177/
 (S.72) 8. Şeyh Seyyid Mehmed Sadık Dede Ef., hafid-i Şeyh Ahmed Dede. Vef. 1178/
 9. Tokadi Şeyh Seyyid Abdülahad Dede Ef., Vef. 1180/
 10. Şeyh Hacı Ahmed Dede Ef. Trablus Şeyhi, Vef. 1185/
 11. Hattat Şeyh Yusuf Zühdi Dede Ef., İbn-i Şeyh Ahmed Dede Vef. 2.Ca. 1232 Perşembe
 12. Trablusşamlı Şeyh Seyyid Mahmud Dede Ef., Damadı Şeyh Yusuf Dede Ef. Vef. 16 L. 1234/
 13. Ermenek Şeyhi-zade Şeyh Seyyid Mehmed Kadri Dede Ef. Vef. 15.2.1267
 14. Şeyh Seyyid Mehmed Sa'id Dede Ef., İbn-i Şeyh Mahmud Vef. 1270/
 15. Şeyh El-Hacc Yenışehirli Hasan Nazif Dede Ef. Vef. 16 L 1278/
 16. Şeyh H. Fahreddin Dede Ef., İbn-i Şeyh Nazif. Vef. 21 N. 1329/
 17. Şeyh Hasan Nazif Dede Ef. İbn-i Şeyh Hüseyin Fahreddin Dede Vef. 24.R.1334/

Not: Tarihler hicri Kameridir.

31 Zakir Şükri Efendi,

Die Istanbuler Derwisch-konue und ihre Scheiche, Freiburg, 1980, S.71-72

3. BÖLÜM

ŞEYH HÜSEYİN FAHREDDİN DEDE'NİN HAYATI

3.1. Doğumu

Bahariye Mevlevihanesi postnişini Hüseyin Fahreddin Dede Efendi H. 1271. (M. 1854) senesi Muharrem'inin onuncu Çarşamba günü babası Hasan Nazif Dede'nin şeyhliğini yaptığı şimdiki Çırağan Sarayı'nın bulunduğu Beşiktaş Mevlevihanesi'nde dünyaya gelmiştir.

Garip bir tesadüf olarak o gün yapılan mukabelede Beste-i Kadim Hüseyini Ayin-i Şerif-i okunmaktadır. Mukabelenin Devr-i Veled-i kısmında Hasan Nazif Dede Efendi'ye bir oğlu olduğu müjdelenmiş ve mukabelenin bitiminde Şeyh H. Nazif Dede okuduğu Gülbank'ta oğlunun ismini Hüseyin koymuştur. Çünkü o gün güzel bir tesadüf olarak okunan Hüseyini Ayin-i Şerif-i dolayısıyla, H. Fahreddin Dede'nin, Hz.Hüseyin'in tecellisine erişeceği, olgunluk ve güzel meziyetlere sahip olacağı zamanın arif kişilerince konuşulmuştu. ³²

3.2. Babası Hakkında Bilgiler

H. Fahreddin Dede'nin babası Şeyh Nazif Efendi Mora Yenişehir'inde, Oğanlı kariyesinde müftü muhaddes Elhac Halil Efendinin oğludur. O da Mahmud Efendi'nin oğludur. ³³ Şeyh Nazif Efendi H. 1208 senesinde doğmuştur. ³⁴ Bilgin ve şair olan, Divan'ından başka üç de eser (biri: Tarifu's Suluk, İst. 1276-1860) yazan Nazif Dede, Yenişehir'de M. 1832 de bir köprü ve bir Mevlevihane yaptırmıştır. ³⁵

³² MEHMED ZİYA, <<Şeyh Hüseyin Fahreddin Efendi>>, Musavver Nevval-i Osmani, İstanbul, (Şems Mat.), 1328, S.271

³³ HÜSEYİN FAHREDDİN, "Mecmua", Mevlana Müzesi, İhtisas ktp., Nr 7467 Vr. 116b-117a (bkz. blm. 10.13)

³⁴ M. ZİYA, a.g.m., S.272.

³⁵ YILMAZ ÖZTUNA "Fahreddin Dede", Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi I. Ank. 1990, S.279.

Şeyh H. Nazif Dede Yenişehir'de kendi yaptırdığı Mevlevihane'nin bitişiğinde mevcut olan Horasan'i Aziz Efendi medresesinde müderrisdi. Nazif Dede N. 1269 tarihinde Çelebilerden, Muhammed Said Hemdem Çelebi Hazretleri tarafından Yenişehir Mevlevihanesi postnişinliğine getirilmiş, M. 1841'den 1853'e kadar 12 yıl Yenişehir dergahında şeyhlik yapmıştır. Beşiktaş Mevlevihanesi şeyhi bestekar Said Dede'nin vefatı üzerine, Muhammed Said Hemdem Çelebi tarafından, Beşiktaş Mevlevihanesi şeyhliğine tayin edilmiş ³⁶ 9 yıl burada şeyhlik yaptıktan sonra H. 1278 senesinde 70 yaşındayken vefat etmiştir. ³⁷ Rind ve Alevi mizaçlı olan Nazif Dede alim ve arif bir şeyhti. Şeyh Nazif aşırı alevi mizacından dolayı kendisine intisab etmek isteyenlere "bu yol çok güçtür, mesela fakiri Tanrı tanıyacak, başka Tanrı bilmeyeceksin desem buna razı olabiliرمىsin?" tarzında sözler söylemesi ve razı olanları kabul etmesi yüzünden zahit mevleviler tarafından kınanmış, hele

"Bul aceb derd-i dil-ü bi keyf-ü kemmiyet menem
Nüh sadeft e dürr-i şeh-var-ı giran- kıymet menem" ³⁸

beytiyle başlayan ve başka bir gazelinde;

"İhtiyar etmek için hidmet-i Mevlana-yı
Vakıf-ı sır-ı Ali eyledi Mela nayı" ³⁹

beytiyle Mevlana'yı Ali sırrına mazhar sayan ve yine başka bir gazelinde;

"Süreta bir zerreyim ma'nide amma aftar
Cümle zerrat-ı cihana tabis-i süret menem"

gibi beyitleri ihtiva eden şiiri ve diğer şiirlerini ayin olarak besteletmesi bazı şeyhleri çelebilik makamına müracaata mecbur etmiş ve makamdan gelen bir emirle bu ayinlerin okunması durdurulmuştu. ⁴⁰

³⁶ M. ZİYA, a.g.m., S.272.

³⁷ M. ZİYA, a.g.m., S.273.

³⁸ ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI, "Mevlana'dan sonra Mevlevilik", İst., 1953, S. 232.

³⁹ A. GÖLPINARLI, a.g.e., S.229

⁴⁰ A. GÖLPINARLI, a.g.e., S.232

3.3. Meşihatının Verilmesi

Nazif Dede vefat ettiği zaman H. Fahreddin sekiz yaşlarındaydı. O sırada Konya'da irşad postnişin-i olan Sadrettin Çelebi Efendi tarafından kendisine meşihat-ı Mevleviye verildi. Sadrettin Çelebi'nin verdiği ilk meşihatname budur. Hüseyin Efendi'nin icazeti ise babası Şeyh Nazif Dede'dendir. Sekiz yaşında ki bir çocuğa icazet verilmesi bazılarınca hoş görülmemiş ise de bu gibi icaze namelerin teberrüken verilmesi onların mütala ettikleri gibi bir mahzur teşkil etmiyordu. Şeyh Nazif Dede oğluna verdiği icazetname nin arkasına sabiyye hilafetin caiz olduğuna dair olan ayet-i kerime-i yazıp kendi mühürü ile sabitlemiştir. 41 Yahya Peygamberin 4 yaşında peygamber olduğunu bildiren bu ayet şöyledir: 42

"Ve ateynah-ul hükme sabıyya"

[Ve ona çocukken hükmetme selahiyeti verdik.] Kuran-ı Kerim (XIX. 29).

Nazif Dede Efendi nin vefatından sonra 8 yaşındaki Şeyh H. Fahreddin Dede'nin yaşının küçüklüğü dolayısıyla meşihat vekaletine, Konya Çelebisi Sadrettin Çelebi tarafından, mevlevihanenin aşçıbaşı Hacı Raşid Dede taayin edildi ve H. Fahreddin Dede buluş çağına gelinceye kadar kendisine vekalet etti. 43 Babası Nazif Dede vefat ettikten sonra sağlığında aldığı, maaş aynı şekilde çocuk şeyhe de tahsis edildi.

Bu tahsisatın gerçekleşmesi için Sadreddin Çelebi'nin Sadrazamlığa sunduğu dilekçe, sadrazamlığın padişaha sunduğu arz tezkiresi ve padişah kararını içeren irade-i seniyyeyi, türkçe okunuşları ile burada veriyorum. Bu belgelerin orjinal kopyaları ekteidir. 44

41 M. ZİYA, a.g.m., S.273

42 A. GÖLPINARLI, a.g.a., S.402

43 Musiki Mecmuası, 4, 1st., 1948, S.19.

Not: Tarih Hicri Kameridir

44 BOA, İrade Dahiliye, nr. 33050, (24 Şevval 1278). Orj. kop. bkz. ek B1, B2

3.3.1. Sadreddin Çelebi'nin Sadrazamlığa Sunduğu Dilekçe

Taraf-ı ali-yi hazret-i vekalet-penahiye

Ma'ruz-i da'i-i kemineleridir ki

Cenab-ı Hakkı ömrü iclal-i hazret-i hilafet-penahiye firavan ve ile'l-ebed erike-pıra-yı şevket ve şan buyursun. Beşiktaş Mevlevihanesi post-nişini Nazif Dede Efendi terk-i alem-i fena eylediğine ve dergah-i Mevleviyye meşihatlerinin tevcihi mine'l-kadim Konya'da post-nişin olan Çelebi efendilere muhavvel olduğuna mebnî dergah-ı mezkur meşihatının dahi emsali misillu müteveffa-yı muma-ileyhin mahdumu Hüseyin Fahri Efendi'ye ihalesi hususunu Dersaadet'de bulunan meşayih-i Mevleviyye ba-mazbata reşadetlu çelebi efendi hazretlerine inha ve istid'a eylemişler ise de kable'l istizan taraf-ı da'ıyanemden bu hususa dair nesne tahrir olunmayıp ancak mütevaffa-yı muma-ileyh dergah-ı mezkur-ı külliye'lüce ta'mir ederek haylice düyun bırakmış ve evladu iyali ise tedarik-i erzak-ı rüz-merreden aciz kalmış olmağla gerçi saye-i ihsan-vaye-i hazret-i mülükanede mahdumu meşihat-i mezkure ile bekam buyrularak dergah-ı mezkurun muhassesatı mesarifatına vefa etmediğinden ba-irade-i seniyye maliyye hazine-i celilesinden muhassas olan bin beş yüz kırk gurus ve cennet-mekan Sultan Abdülhamid Han Hazretleri evkaf-ı celilelerinden muhassas olan beş yüz gurus kayd-ı hayat maaşları dahi sadaka-i ser-ma'ali-i efser-i hazret-i şehriyari olmak üzere mahdum-ı muma-ileyh uhdesine tevcih ve ihsan buyurulduğu halde saye-i asayiş-vaye-i cenab-ı tacidaride dergah-ı mezkurde mevcut olan fukara-yı dervişan perişan olmayarak evladü'iyale ile beraber rüzü şeb da'vat-ı muvaffakiyet-i ayat-ı hazret-i hilafetpenahiye meşgul olacakları cihetle bu suretin icrası ind-i da'ıyanemde dahi tensib ve istihsan olunmuş ve meşihat-i mezkurenin mahdum-ı muma,ileyhe ihalesi babında çelebi-i müşarün-ileyhe tahrirat-ı aciz tastiri iş bu ariza-i da'ıyanemin cevab-ı samisi vürüduna tevkif kılınmış olduğu muhat-ı ilm-i ali-i vekalet-penahileri buyuruldukta icab-ı halin icrası babında emr-ü irade hazret-i men-lehül-emrindir.

Fi. 19 Şevval sene 1278

(Esseyid Mehmed Sadreddün)

3.3.2. (Sadrazamın Mabeyn-i Hümayun'a Sunduğu Arz Tezkiresi)

Atüfetlu Efendim Hazretleri

Cenab-ı Hakk eyyam-ı ömrü şevket-ü ikbal-i hazret-i hilafetpenahiyi müzdad ve firavan buyursun. Beşiktaş Mevlevihanesi post-nişini Nazif Dede Efendi irtihal eylemiş düğüne ve dergah-ı Mevleviyye meşihatının tevcihi celebi efendilere muhavvel olduğu cihetle dergah-ı mezkur meşihatının dahi müteveffayı müma-ileyhin mahdumu Hüseyin Fahri Efendi'ye ihalesi hususu Dersa'adet'de bulunan meşayih-i mevleviyye tarafından reşadetlu celebi efendi hazretlerine inha olunmuş ise de müteveffa-yı müma-ileyh dergah-ı mezkurun ta'mirinden dolayı celebice düyün bırakmış ve evladü'iyali tedarik-i erzak-ı rüz-merreden aciz kalmış olduğuna binaen müteveffa-yı müma-ileyhin kayd-ı hayat şartıyla uhdesinde olub münhal olan maliyye hazine-i celilesinden muhassas bin beş yüz kırk ve evkaf-ı hümayün hazinesinden olan beş yüz gurus ma'aşların müma-ileyh Hüseyin Fahri Efendi'ye tahsisi hususuna da'ir varid olan Şukka-i behiyye-i cenab-ı meşihat-penahi manzur-ı mekarım-nüşur-ı hazret-i şehinşahi buyrulmak için arz ve takdim kılındı. Siyak-ı ifadeye nazaran meşihat-ı mezkure celebi-i müşarün-ileyh tarafından tevcih olunacağından zikr olunan ma'aşların sadaka-i şahane olmak ve bil-cümle dervişan ve evladü 'iyali ile beraber da'vat-ı hazret-i padişahiye muvazebet eylemek üzere müma-ileyh Hüseyin Fahri Efendi'ye tahsisi munasib görünür ise de ol babda her ne vechile emr-ü ferman-ı cenab-ı mülükane müte'allik ve şeref-sudur buyrulur ise ana göre hareket olunacağı beyarıyla tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim.

fi 24 Şevval Sene 1278 (H)

3.3.3. (Mabeyn-i Hümayun'dan Çıkan ve Padişah Kararını İçeren İrade-i Seniyye)

Ma'ruz-ı Çaker-i kemineleridir ki,

Hame-zib-i ta'zim olan iş bu tezkire-i samiyye-i sadaret-penahileriyle marûl-beyan şukka manzur-ı şevket-mevfur-ı cenab-ı mülükane buyrulmuştur ve meşihat-i mezkûrenin çelebi-i müşarûn-ileyh hazretleri tarafından tevcih olunacağına nazaran buna muvafakat olunduğu halde zikr olunan ma'aşların müma-ileyhe tahsisinde be'is olmadığı misillu şehir-i ahire tevcihi halinde dahi biraz ziyadece düşeceğinden ve açıkda kalırsa müma-ileyh beş yüz veya bin guruş mikdarı ma'aş i'tası derece-i kifayede olacağından ba'de-hu vürüd edecek cevaba göre icabı icra olunmak üzere salifü'z-zikr ma'aşların şimdilik te'hîr-i tahsisi müte'allik ve şeref-südûr buyrulan emrû irade-i seniyye-i hazret-i şehinşahi mukteza-yı celilinden olarak maruz-zikr şukka yine cevab-ı sami-i asafanelerine i'ade kılınmış olmağla ol babda emrû ferman hazret-i men-lehül-emrindir.

Fi 25 Şevval Sene 1278 (H)

Bu belgelere göre, maliye hazinesinden binbeşyüz kırk kuruş, evkaf-ı hümayundan beşyüz kuruş olmak üzere H. Fahreddin Dede ye İkinin kırk kuruş maaş bağlandığı anlaşıyor. Ancak bu Ahmed Lütî Efendi tarihinde Üçbin kırk kuruş olarak gözükmektedir. Belki sonra dan ek bir tahsisat yapılmış olabilir. Ben Lütî efendi deki vesikayı da burada veriyorum.

3.3.4. H.1278-M. 1862 Senesi Olayları

Kibar-ı meşayih-i mevleviyyeden ve ashab-ı ilm-ü irfandan Beşiktaş Mevlevî Dergahı postnişini Nazif Dede Efendi dahi o esnada vasil-ı semahane-i mela'-i i'la oldu.

Yerine mahdum necibi Hüseyin Fahri Efendi postnişin oldu. Pederine ba-şart-ı kayd-ı hayat Maliyye ve muhassas üç bin kırk kuruş mahdumu müma-ileyhe i'ta olunmuştur. ⁴⁵

⁴⁵ AHMED LÜTFİ EFENDİ TARİHİ, "Yak'a-Nüvis, x, Ank. 1988, S.64

3.4. Eğitimi

Bu arada Karahisar Mevlevihanesi postnişini Kemaleddin Çelebi Efendi den ve sonra da Mısır Darül Mevlevisi Şeyh Kamili Azmi Dede ile Galata Mevlevihanesi şeyhi Ahmed Efendinin pederinden icazetini yeniledi. ⁴⁶ Şeyh Hüseyin Efendi Meşihat rütbesinin verilmesinden iki sene evvel Beşiktaş mekteb-i rüşdiyesine devam ederek diploma aldı. Mektebi bitirdikten sonra devrin en değerli hocalarından hususi tahsil gördü. Manisalı Hüseyin Hilmi Efendi den arabça, Abdülfettah Belhi Efendiden de farsça öğrendi. Eniştesi olan son büyük divan şairlerinden Yenişehirli Avni Bey'den tasavvuf ve edebiyat tahsil etti. ⁴⁷ Ayrıca Hindli İskender Efendi'den yine Farsça ve Fransızca, kainpederi Yenikapı Mevlevihanesi postnisini Ebu El Kemalin mesnevihan Osman Selahaddin efendiden yine Arapça ve Trapolice'li Abdurrahman Sami Paşa'dan mesnevi dersleri almışlardır. Sami Paşa o tarihte Üsküdar'da oturduğundan H. Fahreddin Dede Bahariye'den kalkıp Paşa'nın Üsküdar'daki konağına gider. Paşa'dan mesnevi taallim ederdi. Paşa'nın ölümüne kadar bu derslere muntazamana devam etti. Gayret ve çalışmasıyla bu derslerden çok feyz aldı. ⁴⁸ H. Fahreddin Dede bu arada devrin musiki üstadlarından iyi bir musiki eğitimi de almıştır. Dede'nin bu yönünü musiki hayatında ele alacağız.

3.5. Evlenmesi

Hüseyin Fahreddin Dede 18 yaşındayken H. 1289 senesi Rebiülevvel'inin 15. Perşembe günü Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi mesnevihan Osman Salahaddin Dede Efendinin kızı Fatime Ali'ye Hanım ile evlendi. Fahreddin Dede'nin bu evlilikten sırasıyla 4 çocuğu oldu. Bunların isimleri şöyledir. Fatma Mü'mine hanım, Hasan Nazif Dede Efendi, Fatma Fasiha Hanım ve Fatma Destina Hanımdır ⁴⁹.

Selman Dede kendisi ile yaptığım mülakatta bana Fahreddin Dede nin evlenmesi ile ilgili olarak şu hadiseyi naklediyor;

⁴⁶ HÜSEYİN VASSAF, "Sefine-i Evliya", V, Süleymaniye ktp. yazma bağışlar. Nr.2309, S.184-188

⁴⁷ İBNÜLEMİN MAHMUT KEMAL İNAL, "Hoş Sade", İstanbul, 1958, S.192.

⁴⁸ M. ZİYA, a.g.m., S.273

⁴⁹ M. ZİYA, a.g.m., S.274-275

Hüseyin Fahreddin Dede'nin annesi Zübeyde Hanım H. Fahreddin Dede'yi Evronoszadelerin kızıyla nişanlıyor. Daha sonra Yenikapı Mevlevihanesi'nin şeyhi mesnevihan Osman Salahaddin Dede Efendi Zübeyde Hanıma gelerek Hz. pir Mevlana'nın H. Fahreddin Dede'yi kendi kızı Aliye ile nikahladığını manasında gördüğünü söylüyor. Bunun üzerine nişan bozuluyor ve H. Fahreddin Dede, Bahariye Mevlevihanesi'nde Aliye Hanımla evlendiriliyor.

Selman Tüzün (Dede) H. Fahreddin Dede'nin kızlarından Fatma Fasiha Hanım'ın oğludur.

Selman Dede annesi olan, H. Fahreddin Dede'nin kendisinden önce ölen kızı Fatma Fasiha Hanımla ilgili olarak şu hikayeyi naklediyor.

H. Fahreddin Dede kızı Fatma Fasiha Hanımı, Bahariyenin tanınmış posta ve telgraf mümeyyizlerinden Ahmed Hamdi Beyle evlendirmişti. Fatma Fasiha Hanım evlendiğinde verem hastasıydı. Fatma Fasiha Hanımın hastalığıyla ilgilenen Dr.Ahmet Paşa'ya düğün davetiyesi olarak telgraf çekildiğinde Dr. Ahmet Paşa "Ben cenazeye gelmem" diyerek cevap göndermiş ve bu yüzden H. Fahreddin Dede'ye darılmıştı. Fatma Fasiha Hanım, Selman Dede dünyaya geldikten sonra iki ay kadar yaşamış sonra da vefat etmiştir.

H. Fahreddin Dede, Ölen kızı için bir de mersiye yazmıştır. (Bkz. blm. 10.9-10.9.1)

3.6. Kışığı

H. Fahreddin Dede kumral sakallı, pos bıyıklı, yüzünün sağ tarafında iki sol tarafında bir olmak üzere üç iri beni olan orta boylu, gözlük kullanan bir zattı.

Kendisi nazik, çekingen, yumuşak huylu, nüktedan, iyi konuşan cömert ve hayırsever bir insandı.⁵⁰ Giyimiyle, davranışlarıyla, kibarlığıyla bir mevlevi şeyhinin bütün özelliklerini üzerinde toplamıştı.⁵¹ Mevlevi

⁵⁰ Y. ÖZTUNA, "a.g.m.", I. S.280

⁵¹ M. ZİYA, a.g.m., S.275

mukabelesinin Sultan Veled devrinde yürüdüğü zaman maneviyat alemine uçacakmış gibi bir edası vardı ⁵² Resmi günlerde, şeyh dairesinin Sütlüce'ye bakan dereye nazır hücrelerinde, kendisini ziyarete gelenleri tebessüm ve tevazu ile kabul eder, dervişane bir tavır ile ikramlarda bulunurdu. ⁵³ İbnülemin Hoş sadasında şeyhin zarif şahsiyeti üzerine şöyle diyor." Güzel yüzünün nurani çehresinin nükteli sözlerinin ve ahenkli ifadesinin karşısında hayran olmamak kabil değildi. H. Fahreddin Dede Ef. Bahariye dergahının tam manası ile son şeyhi idi." ⁵⁴ H. Fahreddin Dede babası Şeyh Nazif (ölm. 1860) gibi bir bektasiden daha alevi ve rind meşrebliydi A. Gölpınarlı Mevlana'dan sonra Mevlevilik kitabında H. Fahreddin Dede ve bilhassa oğlu Şeyh Nazif (ölm. 1916) hemen hemen her akşam demlenirlerdi diyor. ⁵⁵

3.7. H. Fahreddin Dede'nin Diğer Tarikatlarla İlişkisi

H. Fahreddin Dede yaşadığı dönemde, Hz. Muhammedin 32. torunu olan Hamzaviye kutbu Seyyid Abdülkaadir Belhi'yi (ölm. 1923) kutup olarak tanımış, sık, sık dergahında kendisini ziyarete giderek sohbetlerinde bulunmuştur. Bu zata çelebiler gibi içlerinde ileri gelen kişilerin de bulunduğu birçok mevleviler, alim ve kudretli kişiler intisab etmiş ve sohbetlerinden feyz almışlardır. ⁵⁶

Ayrıca Neyzen Tefik Azab-ı Mukaddes adlı kitabında Bahariye şeyhi H. Fahreddin Dede'nin Sütlüce Bektaşî tekkesi şeyhi Münür Baba'ya intisab ettiğini söylemektedir. ⁵⁷

Selman Dede'yle yaptığım mülakatta kendisi "bir mevlevî şeyhi asla başka bir tarikat şeyhine intisab etmez, ancak teberrüken tacını alır" diyor ve Münir Baba hakkında şunları söylüyor. "Bu zat çok güzel rebab çalarmış. Vefat ettiği zaman Rebab'ta Münir Baba'yla gitti denmiş. Kendisi ayda bir

⁵² REFİ CEYAT ULUNAY, "Mevlevî Zerafeti, Tarih Coğrafya Dünyası İst. 1959, S.12

⁵³ M. ZİYA, a.g.m., S.275

⁵⁴ İ. MAHMUT KEMAL İNAN, a.g.m., S.192

⁵⁵ A. GÖLPINARLI, a.g.e., S.211

(Burada bahsedilen dem. Alkollü içki anlamında kullanılmıştır)

⁵⁶ A. GÖLPINARLI a.g.e., S.410

⁵⁷ NEYZEN TEVİK KOLAYLI "Azab-ı Mukaddes", I, (Haz. İhsan Ada) İst. 1949, S. 105-190

kez Bahariye Mevlevihanesine gelir, H. Fahreddin Dede de zaman, zaman stlcedeki Bektai dergahına gidermi."

3.8. Edebi Yönü

H. Fahreddin Dede, olgun dini ve tasavvuf bilgisi, iyi bildiği Arapça ve Farsasıyla Divan Edebiyatı sahasında kuvvetli eserler meydana getirmiştir.

Şiirlerinde kullandığı arifane ve zarif uslbuyla, işlediği fikri temalarıyla babası eyh Hasan Nazif Dede'nin adeta bir varisiydi. Şiirlerin de "Fahri" mahlasını kullanırdı. iir ve manzumeleri, merhamet hissi ve hayal ile dolu tasavvur tahayyl bir sofiye yakıır muvaffakiyette renkli ve parlaktır.⁵⁸

Mehmed Ziya Bey Nevsal-i Osmanide ki makalesinde; Baladaki Gazel⁵⁹ dikkatle okunsun diyor ve şöyle devam ediyor. Hayat-ı mecmuası itibariyle tasavvufi açıdan ariflerin değer verdiği yüksek bir anlayışta olduğu gibi nazmdaki akıcılık, yüce hayal, kelimelerdeki telaffuz dzgnlğu itibariyle zamanın alimlerinin takdirlerini kazanmıştır. Hele madlağ ile makdağ cism ile ruhun birlikte kaynaşması gibi birbirine bağlı bulunmudur.⁶⁰

H. Muhammed'in ailesine karşı beslediği derin muhabbet dolayısıyla ekseri şiirlerini H. Muhammed'in ailesine (ehl-i beyte) hasr etmiştir. H. Mevlana hakkındaki ihtisas ve araştırmaları kendisini her vakit ona sevketmi, hayatı boyunca H. Mevlana'yı ven yazılar yazmıştır. Onun nazarında Ehl-i Beyt, cihanı aydınlatan bir gnese; H. Mevlana'da o güneşin etrafında parlayan nurunu teşkil ederdi. Onun için bu yönde yazdığı şiirlerinde ağlar, gözyaşı döker, ellerini; kendini alçaltarak, yalvararak, istekler kiblesine açar niyaz dilerdi.⁶¹

⁵⁸ M. ZIYA, a.g.m., S.275

⁵⁹ H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 31a (bk. blm. 10.12)

⁶⁰ M. ZIYA, a.g.m., S.276

⁶¹ M. ZIYA, a.g.m., S.275

Abdülbaki Gölpınarlı, Mevlanadan sonra Mevlevilik kitabında, H. Fahreddin Dedenin hurufilik ⁶² tesiri altında kaldığına dair şu satırları yazmıştır.

XVI. yüzyılda Mevlevilerin rint kısmında Hurufilik inancı, adamakıllı ve köklü bir suretde yerleşmiştir. Hurufilikten bahseden mevleviler zahid mevleviler değildir. Bahariye mevlevihanesi şeyhi H. Fahreddin Dede Efendi son gazelinde:

Si v d harfi vech-i ademde
Okuyup sırrına habir oldum.
Fahredersem becadır ey Fahri
Pirimin sayesinde pir oldum.

beyitleri bu tesirin son zamanlara kadar sürüp gittiğini göstermektedir. ⁶³

H. Fahreddin Dede babası şeyh Nazif Dede gibi alevi temayllyd. şeyh Nazifin:

Zahida hakkıyn ol şah'ınki cd-ı ekmeli
Ahmed-i Muhtar'a vahyetti kitab-ı mnzeli

Mevleviyem Ahmediyem Hayderiyem men beli
Bana besdir bir Huda ve bir nebiyy-u bir veli ⁶⁴

La ilah illa huvallah-ul Aliyy-l mnceli
La nebi illa Muhammed la feta illa Ali

mısralarıyla başlıyan gazelinin türkçesine baktığımızda;

"şahın en olgun cömertliğinin, Ahmed-i Muhtar'a inen kitabı vahyettiğini bildirmiş.

⁶² Hurufilik: İsmaililerin, herhalde eski Hind dinleriyle Fısağarilerden aldıkları harf ve rakamların münasebeti ve sayılara izafe edilen mukaddeslik esaslarına dayanan bütün şeriat hükümlerini tevil ve insana tatbik sistemini kuran ve 1394'de (6 Zilkade 796 Cuma) Esterabad ykanlarında bulunan ve senceriyye de denen alıncak kalesinde ellibeş yaşındayken öldürülen şihabeddin Fazlullah-ı Hurufi tarafından meydana getirilmiştir. (A.GÖLPINARLI, a.g.e., S. 310-311).

⁶³ A. GÖLPINARLI, a.g.e., S.316.

⁶⁴ A. GÖLPINARLI, a.g.e., S.230

Aliden başka tapacak yoktur.
 Muhammedden başka peygamber yok.
 Ali den başka da er" ⁶⁵

Abdülbaki Gölpınarlı, Mevlana'dan sonra Mevlevilik kitabında H. Fahreddin Dedenin bu beyitleri;

"İlk beyitteki vahyetti sözünün faili Tanrıdır. İkinci beyitteki Ali, Tanrı adlarındandır. Muhammedden başka peygamber yok demekten maksatda, bütün peygamberlerin, hakkıykatte Muhammed'in zuhuru olduğunu, Muhammedin de ayrı, ayrı bütün peygamberlerin kemaline mazhar bulunduğunu ifadedir" tarzında tevile mecbur olduğunu duymuştum demiştir. ⁶⁶

Her biri bir suret-i has ile zahirdir veli
 Bir hakikattir Rasulullah Mevlana Ali

beyitiyle başlayan gazelinde olduğu gibi alevi mizaçlı şiirler söyleyen H. Fahreddin Dede, Mecmuasına, Şia-i İmamiyyede "Dua-i Sabah" diye meşhur olan ve imamiyyenin bütün dua kitaplarında bulunan "Allahümme ya men delaha lisana el sabahe bi nutki tebellucihi" diye başlayan duayı "Hızb-al Falah li Sayyidina İmam Ali alayhissalam" diye yazmış, duadan sonra oniki imama manzum bir medhiyeyi, Nadi Ali yi kaydetmiş, hatta Kemaleddin Çelebi oğlu Mahmud Sadreddin Çelebi'ye, bu duayı okumak için bir de icazetname vermiş ve suretini, yine mecmuasına yazmıştır.

H. Fahreddin Dede'nin alevi duygular içinde kendi dergisinde farsça yazdığı şu satırlarda; Hz Mevlana'ya Hz Ali hakkında ne buyurursun diye sorulduğunda Hz. Mevlana'nın ayetlerle dayanarak verdiği şu cevabı yazmıştır.

- Ez cenab-ı Hüdavendigar-ı maazzam-Allah-u zihruhu pursidend ki der hakk-ı cenab-ı Ali aleyhisselam çi mifermayi, cevap dad eger ez kavleş mipursi... ⁶⁷

bu satırların türkçe açıklaması şöyledir.

⁶⁵ A. GÖLPINARLI, a.g.e., S.231

"Tanrı zikrini azim kılın, cenab-ı Hüdavendigar'ımıza, cenab-ı Ali aleyhisselam hakkında ne buyurursun diye sordular.

Cevaben dedi ki:

Sözünden soruyorsan "Şüphe yok ki onun emri, birşeyin olmasını dileyince ol der olur ⁶⁸ işinden soruyorsan <<Hergün bir haldedir>>. ⁶⁹ Sıfatlarından soruyorsan "De ki o Allah tektir" ⁷⁰ Adından soruyorsan "O öyle bir Tanrıdır ki ondan başka tapacak yok gizliyide bilir, açığıda odur bağışlayan merhamet sahibi" ⁷¹ Zatından soruyorsan "ona eşit hiçbirşey yoktur. Odur duyan bilgi sahibi" ⁷²

Dipnotda bu cevapların hangi ayetlere tekabül ettiğini görebiliriz. Gölpınarlı Mevlana'dan sonra Mevlevilik kitabında:

"H. Fahreddin Dede'nin bazı saliklerine, namazda secde yerine koymaları ve alınlarını ona vaz etmeleri için imam Hüseyin medfeninden ve civarından alınan ve yoğrulup kalıba dökülerek yapılan mühür verdiğini duyduk" diyor. ⁷³

3.8.1. Edebi Yöndeki Eserleri

1) Risale-i Sipeh-salar be-Menakıb-i Hüdavendigar ⁷⁴

Bugün nerede olduğu bilinmeyen bu eseri, H. Fahreddin Dede Farsça

⁶⁸ Kuran-ı Kerim ve MEAL, haz. Diyanet İşleri Bak., Ank. 1984, Ya-sin Sur.xxxvi.82.

⁶⁹ Kuran-ı Kerim ve MEAL, Rahman Sur., LV.29.

⁷⁰ Kuran-ı Kerim ve MEAL, İhlas Sur., CXII. 1.

⁷¹ Kuran-ı Kerim ve MEAL, Haşr Sur., LIX. 22.

⁷² Kuran-ı Kerim ve MEAL, ŞURA Sur., XLII. 11.

⁷³ A. Gölpınarlı, a.g.e., S.234

(imamiyyede secde toprağa yahut topraktan hasıl olan fakat yenip giyilmesi adet olmıyan şeylere olur. Efdali toprağa secde etmektir.Teberrüken Kerbela toprağına secde etmek, namazın kabulüne vesile olur a.g.e. 234)

⁷⁴ Bu eser Mevlana Celaleddin-i Rum-i (1207- 1273) ve etrafındakiler hakkında yazılmış önemli kaynaklardan biridir. Yazarı sipehsalar (kumandan) ünvanıyla tanınmış Feridun bin Ahmed olup eserini dostlarından birinin isteği üzerine yazmağa başlamış, ancak bitiremeden öldüğü için onu başkaları tamamlamıştır. Bu eserin ilki Ahmed Avni Konuk tarafından "Menakıb-i Hazret-i Mevlana Celaleddin-i Rum-i" adıyla 1331 (1912) diğeri Midhat Buhar-i Hüsamî tarafından "Tercüme-i Sipehsalar be Menakıb-ı Hüdavendigar" adıyla aynı yılda arab harfleriyle iki türkçe çevirisi vardır.

dan nazmen tercüme etmiş. Mehmed Ziya Nevsalî Osmanide, bu eserin dede tarafından nazmen tercümesine başlanıp mukaddime ve bazı parçalarının tamamlandığını⁷⁵ söylemesine rağmen Hüseyin Vassaf Sefine-ı Evliya adlı yazmasında bu eserin Dede tarafından nazmen çevirisinin yapıldığını ve kendisinin de bunu okuduğunu yazmıştır.⁷⁶

Hatta Hüseyin Vassaf bu eseri okuduktan sonra bununla ilgili olarak kendisine bir manzume yazdığını söylüyor. Hüseyin Vassaf'ın H. Fahreddin Dede için yazmış olduğu bu Manzumeyi burada veriyorum.

Okudum menkıbe-i Hazret-i Mevlanayı
 Arzı takdis ederim can olan nay-ı
 Nazım-ı muhterem-i Şeyh Hüseyin Fahreddin
 Mevlevî Gülşenine bülbül-ü şeyda-i fahrin
 Arif ve alim ve fazıldır o zat-ı alî
 Gülistan-ı edebî nîr-i per-i iclâlî
 Aşk ve irfan-ı ile cümleye mümtaz olmuş
 Beyn-el uşşak hakikatte serefraz olmuş
 Pederî muhterem-i Şeyh Nazîf-i meşhur
 Menba-ı ilim ve kemalat idî el hak mebrur
 Mazhar-ı ilimden muhterem serr-i takdir
 Vakıf-ı sırrı hakikat idî ol şeyh-i şehir
 Nail-i feyzi şerîf-i olup ol necl-i necib
 Andelib-i edebistan idî ol zat-ı edib
 Rehber-i Mevlevîyan nur kılıb uşşak
 Mahzen-i hilm-i kerem hazret-i şeyh-i afak
 Mevlevî mektebinin hâce-i pür esrarı
 Mesnevi aleminin tutî-i hoş güftarı
 Hilîyeyi zevkini tasvir edemezler şûara
 Bab-ı medhinde düşer acze edib ve
 Meclis-i sohbetine can atan erbab-ı garam
 Vecd-ü haletle olurlardı bütün mest-ü müdam

⁷⁵ M. ZİYA, a.g.m., S.275.

⁷⁶ H. VASSAF, a.g.m., Vr.185

Şems-ü feyzinden alır neşe-i ashab-ı tarik
 Rah-ı gurbette müridane odur şeyh-i şefik
 Zevk-i medhile sefa buldu anın ve hafi
 Nur-i feyziyle münevver ola kalbi safi
 Ol müderris bana ya şeyh
 Hüseyin Fahreddin pirinin aşkına
 Sebd eyle beni feyzi karin ⁷⁷

2) Mecmuası

H. Fahreddin Dede'nin kendi el yazısıyla rika hat ile yazdığı bu mecmuasında Arapça, Osmanlıca ve Farsça gazelleri, rübaileri, şarkıları, Muallim Naciye ait şiirler, kendisinin Muallim Naci ye nazireleri hurufiliğe ait notları, Hz Mevlana'nın divanından gazel ve rübailer, Beşiktaş Mevlevihanesi'nden Bahariye Mevlevihanesi'ne gelene kadar olan nakil tarihleri. Dergahların tamir tarihleri aile fertlerinin ve yakınlarının doğum, ölüm tarihleri üzerine notlar, bazı önemli olaylar, Din ve tasavvuf büyüklerine ait menkıbeler, Medine şeyhi seyyid Ali Mollaya verdiği icazetname ve aile seceresi yer almaktadır.

H. Fahreddin Dede bu mecmuasında mevlevi silsilesi tertip etmiş ve bunu Seyyid Ali Mollaya verdiği icazetname de kullanmıştır. A. Gölpınarlı Mevlana'dan sonra mevlevilik adlı eserinde bu konu üzerine görüşlerini şöyle açıklıyor.

"Mevlevi silsilesinin Mevlanadan Cüneyd-i Bağdadi Hazretlerine kadar gelen halkaları pek gevşektir ve birbirine ekli değildir. Zaten suffiye tabakat kitaplarına göre tertip edilen bu zincirler o kadar elastikdirki biz bile yeni bir zincir kurabiliriz Mevlevi silsilesinde de diğer tarikatların silsilelerinde olduğu gibi doğru ve mazbut bir cihet, ancak tarikatın kuruluşundan sonraki zincirdir." ⁷⁸

⁷⁷ H. VASSAF a.g.m., S.185-186

⁷⁸ A. GÖLPINARLI, a.g.e., S.204.

Orjinali Konya Mevlana Müzesi'nde bulunan bu mecmuanın içinde yer alan, yukarıda bahsettiğimiz konulara ilgili okunabilen sayfalarından bazılarının çevirilerini bölüm 10 daki "Mecmuasından çeviri ve tercümeler" kısmında veriyorum. Bu sayfaların Orjinalleri ekler kısmındadır.

3.9. Musiki Eğitimi

Şeyh H. Fahreddin Dede mızık-a-i hümayun memurlarından Beşiktaş Mevlevihanesi neyzenbaşısı Salih Efendi ile Beşiktaş Mevlevihanesi postnişini Neyzen Salih Efendi'nin kardeşi mızık-a-i hümayun komutanı Neyzen Yusuf Paşa'dan Ney dersleri almıştır. Rufai Şeyhi Abdülhalim Efendilerden de ney, nazariyat, Hamparsum notasını, dini ve din dışı saz ve söz sahalarında Türk musikisi repertuarını öğrendi. Mızık-a-i Hümayundan Flütist Hacı Ratib Efendi den batı musikisini öğrendi. Hamamizade İsmail Dede Efendi'nin üç büyük talebesi olan Yağlıkçızade Ahmed Efendi (-1880), Mutaftzade Ahmed Efendi (1810-1883) ve Zekai Dede ile musiki çalıştı. Mutaftzade Ahmed Efendi'den pek çok eski eserle, Kutbu nayı Şeyh Osman Dede'nin meşhur miraciyesini meşk etmişti.⁷⁹

Hamamizade İsmail Dede'nin değerli talebelerinden olan Mutaftzade Ahmed Ef. ve Dellalzade İsmail Ef. 1845 te Dede nin hac yolculuğunda kendisine refakat etmişler, onlarda, Miraciye-yi Dede den bu yolculuk esnasında öğrenmişlerdi.⁸⁰ H. Fahreddin Dede Mutaftzade Ahmed Efendi'nin ölümünden sonra Zeka-i Dede'den birçok kar ve fasıllar geçerek repertuarını genişletmiştir.⁸¹

H. Fahreddin Dede Türk musikisi nazariyatı ile de uğraşmış, bu mevzuuda karımbiraderi Yenikapı Şeyhi Celaleddin Dede ve arkadaşı Galata Mevlevihanesi şeyhi Ataullah dede ile beraber çalışmıştır.⁸² XIII. ve XVI.

⁷⁹ YILMAZ ÖZTUNA, a.g.m., I, S.279-280

⁸⁰ I.M.K. İNAL, a.g.m., S.154

⁸¹ YILMAZ ÖZTUNA, a.g.m., I, S.279-280

⁸² YILMAZ ÖZTUNA, a.g.m., I, S.279-280

y.y'da yazılmış bu konuyla ilgili 25 kadar kitabı tetkik etmiş, ayrıca Fransızca musiki kitaplarında okuyarak bilgisini geliştirmiştir.

3.9.1. Neyzenliği

Chopin'in eserlerini ikileme halinde flüt eşliğinde neyle çalacak derecede batı musikisi ile yakınlaşan H. Fahreddin Dede, Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den sonra, son asırda yetişen neyzenlerin en iyisi olarak kabul edilmekteydi. Fosurtusuz, aynı zamanda fevkalade müzikalite ile yüklü virtüozluğu eşsiz kalmıştı. ⁸³ Neyden çıkardığı ses gür, tok, pürüzsüz, falsosuz ve kadife gibi yumuşaktı. Zerre kadar fosurtu duyulmazdı. Bağlı bağırsız notaları hakkı ile icra eder, lahnin cümlelerini çok iyi belirtirdi. ⁸⁴ İ. Mahmud Kemal (1870-1957) Hoş Sada isimli eserinde H. Fahreddin Dede'nin neyzenliği hakkında şöyle diyor;

"O dergahta Mevlana'nın gezen ruhu, ıtrinin kutbı nayi Osman Dede'nin nağmeleri idi. Hemşirezadesinin çaldığı pianonun yanında mansur neyi ile çaldığı peşrevlerin ses asaletini bugün artık hiçbir ney çalandan duymak kabil değildir. Neyden çıkarttığı o lahuti ses bugün çok yazık ki yok olmuştur." ⁸⁵

Biraz tanburda çalan H. Fahreddin Dede'nin sesi güzeldi ve güzel okurdu. Klasik Türk Musikisi repertuarı ezberindeydi. ⁸⁶

⁸³ Y. ÖZTUNA, a.g.m., I, S,280

⁸⁴ Musiki Mecmuası, No.4, İst. 1948, S.19

⁸⁵ İ.M.K. İNAL, a.g.m., S.192

⁸⁶ Y. ÖZTUNA, a.g.m., I, S,280

3.9.2. Bestekarlığı ve Besteleri

Şeyh H.Fahreddin Dede, Ney virtüozu olduğu kadar bestekarlıkta da yüksek bir sanatkardı. Bestelediği tek mevlevi ayini Acemaşiran Ayin-i Şerifi, olup ilk mukabelesi (29. IV. 1885)dir. Rauf Yekta Bey, Nevsal-i Osmani deki makalesinde H. Fahreddin Dede'nin bestekarlığını övmüş, Acemaşiran ayininin kendisi nin bestecilikte ne derece ileri gittiğini göstermeğe kifayet edeceğini yazmıştır. Ve ilaveten şöyle der;

"Bu ayin-i şerif in <<Devr-i Kebir>> usulündeki parçasında birinci usulun bitimiyle nağmeler kesilmez ve ikinci usulle sona erer. Bu kendilerinin benzeri görülmemiş bir fikre ve yeniliğe malik müzik dehasına sahip olduklarını gösterir demiştir.

Bir gün Şeyhin huzurunda ayin'in bu parçasında ki letafet ve maharet bahis konusu olmuş kendisi de; "Öyle birşeyler olmuş ise de kasdi değil tesadüf kabilindendir" diye geçiştirmiş. Bunun üzerine Rauf Yekta Bey de kendilerine alçak gönüllülük gösterdiklerini, usulün eski tavrını katiyen bozmamakla beraber büsbütün başka bir parlaklıkta emsalsiz bir muvaffakiyet gösterdiklerini söylemiş.⁸⁷

Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Celalüddin Dede nin bestelediği Dügah ayin-i şerifi için yaptığı Devr-i Kebir usulündeki Dügah Peşrevi, Hüseyini ve Müstear saz semaisi, Hafif usulünde bestelediği "Ey zahm-ı zinde ber rebab-ı dilem" mısraa ile başlayan karcıgar makamındaki kar-ı başlıca eserleridir.⁸⁸ Bu karcıgar kar için Rauf Yekta Bey NevsaL-i Osmanide ki makalesinde, H. Fahreddin Dede'nin pek sevdiği karcıgar makamından yaptığı bu kar-ı notaya almadığı için kaybolduğunu yazmıştır.⁸⁹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal ise Hoş Sada adlı eserinde bu karcıgar karın kendi el yazısı olan notasının büyük bir ihtimalle Zekaizade Ahmed Efendi'nin musiki kütüphanesinde ve kızının koruması altında bulunduğunu söylemektedir.⁹⁰

⁸⁷ M. ZİYA, a.g.m., I, S.282-283

⁸⁸ Y. ÖZTUNA, a.g.m., I, S.280

⁸⁹ M. ZİYA, a.g.m., I, S.282-283

⁹⁰ İ.M.K. İNAL, a.g.m., S.202

H. Fahreddin Dede şarkı formunda da güzel eserler vermiştir. Curcuna usulünde, Hisar-Buselik makamında; Nedim'in (Yetmez mi sana bister-ü balin bu kucağım) musraa ile başlayan şarkısı, ve Sengin Semai usulünde, Hümayun makamında, Fuzuli'nin; (Ah eylediğim serv-i hıramanın içündür) mısraa ile başlayan şarkısı'nın notaları bugün elimizdedir. "Yılmaz Öztuna Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisinin H. Fahreddin maddesinde bunlara ilaveten üç şarkısının ismini daha vermiştir." ⁹¹ Ancak bahsedilen bu eserleri tüm çabalarımıza rağmen bulamadık. Belki bu eserler de Karcıgar kar gibi notaya alınmamış ve zayi olmuştur. Bahis konusu olan bu şarkıların Y. Öztuna da geçen isimlerini burada veriyorum

- Düyek usulünde, Beyati Makamında,
(Enisim yok, garibim, bi-mecalim) mısraa ile başlayan şarkısı,
- Devr-i Revan usulünde, İsfahan makamında,
(Bir bakışla muhammes) mısra ile başlayan şarkısı,
- Ağır Düyek usulünde, Süzidil makamında,
(Kimse bilmez çektiğim derdi, dil-i canım bilir) mısraa ile başlayan şarkısı.

3.9.3. Bestekarlığı Hakkında Söylenilenler

İ. M. KEMAL İnal Hoş Sada adlı eserinde şöyle diyor;

1955 senesinde Mevlananın huzurunda okunan Acem Aşiran ayini şerifi Mevlana aşıklarını heyecanla titreten, gözyaşları döktüren muazzam bir eserdir. H. Fahreddin Dede Efendinin bu ayinine bu mazhariyet kafidir. Bu ayinde nağmelerin mana ile olan insicamına hayran olmamak kabil değildir. Üçüncü selamda Yürük semai usuli ile bestelediği

Ez evveli imruz çü aşufteü mestim
mısra ile başlayan kıt'a en katı ruhları bile yumuşatır.

Yek lahza bela nüşi gamı aşkı kadimem
mısraındaki Hicaz pasajı bir musiki harikası, bir hicranın feryadıdır. Bu eserdeki lahin selaseti "Bestei kadim" denilen bestekarı meçhul ayinlerin ruhnüvaz bir zeyli denecek kadar kuvvetlidir. ⁹²

⁹¹ Y. ÖZTUNA a.g.m., I, S.280

⁹² İ. M. K. İMAL a.g.m., S.193

Rauf Yekta Bey ise Nevsal-i Osmani'deki makalesini şöyle sonuçlandırıyor;

Ezan cümle kaim biraderleri Yenikapı Mevlevihanesi postnişini Sabık-ı cennet mekan şeyh Celaleddin Efendi Hazretleri'nin (dügah) ayin-i şerif-i için tanzim etdikleri peşrev kıymetdar emsaline nadir tesadüf olunan bir eser-i bediğ kesterdir. Makamat saire arasında pek sevdikleri (Karcığar) makamından da mükemmel bir (kar) tasnif etmişler isede notaya alamadıkları için bugün ziyana teesüf etmekden başka birşey yapılamaz. Mahaza teesüf edilecek ziya-i elim, müşarileyh gibi cidden urefa-i asırdan olan bir zat-ı ali kaderin böyle onu dinleyecek bir sûret-i gayrı muntazırada gaybubet-i ebedisi dir ki insan kamil yetiştirmekte pek ihmalkar olan devr-i hazır için telafisi müşkül zayıat-ı azimedendir.⁹³

⁹³ M. ZİYA a.g.m., S.282-283

4. BÖLÜM

BAHARİYE MEVLEVİHANESİ

4.1. Bahariye Mevlevihanesinin Doğuşu

Beşiktaş Mevlevihanesi Maçka'da yeni bir askeri kışanının yapılması kararlaştırılması üzerine, yaklaşık beş yıl sonra ikinci bir taşınmaya tabi tutulmuş ve bunun içinde Eyüp civarındaki Bahariye semti en uygun yer olarak kabul edilmişti. Bu itibarla tarihçiler Bahariye Mevlevihanesini, Beşiktaş Mevlevihanesi'nin bir devamı olarak görmüşlerdir. Buna mukabil mevlevihane kurulduğu andan son devrelerine kadar halk ağzında, tarihi kayıd ve belgelerde Bahariye Mevlevihanesi olarak anılmıştır. Daha evvelce de bahsettiğimiz gibi Maçka'daki bu mevlevi tekkesi, 1873 te Haliç'te Bahariye sahilinde Hatabemini Mustafa ve Hüseyin Efendilerin yalılarına nakledilmişti. H. Fahreddin Dede pek sevdiği babasının kemiklerini bu sefer de Maçka'dan Bahariye'ye kaldırtmıştı. Aynı sene içinde Bahariye'deki bu yalıların bahçesinde büyük bir semahane inşasına başlandı. Böylece 31 Zilhicce 1291 Pazartesi günü Bahariye Mevlevihanesi'nin temel atma merasimi yapılmış ve 18 Rebülevvel 1294 tarihine rastlayan Çarşamba günü inşaatı ikmal edilerek açılış töreni yapılmıştı. Bu suretle yapı 1876 da Sultan Abdülhamid II'nin ilk saltanat yılında tamamlanmış bulunuyordu. ⁹⁴ Kuruluş safhasında H. Fahreddin Dede'nin mensub ve muhiblerinden birçok kimsenin, ayrıca inşaat devam ederken tahta çıkan II. Abdülhamid'in katkıları olduğu bilinmektedir. ⁹⁵

Mevlid okunarak ve Mevlevi ayini yapılarak açılan mevlevihaneye kuruluşundan bir müddet sonra II. Abdülhamit (1842-1918), ilk iki katı harem, üçüncü katı da selamlık olarak kullanılmak üzere 28 odalı bir meşrutahane de yaptırmıştır. Dedegan hücreleri, somathane matbah-ı şerif, hamam, helalar ve harem mutfakının bu sırada inşa edildiği anlaşılmaktadır.

⁹⁴ M. ERDOĞAN, a.g.m., S.40-41

⁹⁵ DİYANET İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, "Bahariye Mevlevihanesi", IV, İst. 1991, S.471

4.2. Geçirdiği Onarımlar

Sultan II. Abdülhamid'in uzun süren saltanatı süresince, inşası üzerinden henüz çeyrek yüzyıl gibi kısa bir süre geçmiş olan mevlevihane, Halic'in yoğun rutubeti ve şeyhlerin maddi kudretleri nin tamirine imkan vermeyişi nedeniyle kısa sürede harabe haline geldi. II. Abdülhamid'ten sonra tahta çıkan Sultan V. Mehmed Reşad (1909-1918), tekkenin mevleviliğe mensub bir dervişiydi. Mevlevihane Sultan Mehmed Reşad'ın kişisel harcamaları ve delaletiyle Evkaf nezaretince 1910'da esaslı bir tamir ve tadilata tabi tutulmuştur. ⁹⁶ O sırada padişahın başmabeyncisi olan Lütü Simavi Bey hatıralarında bu tamir işini şöyle anlatıyor ⁹⁷ "3 Teşrinisani 1326 zatişahane mevlevi tarikine mensub idi. Tecdiden inşa kılınan Bahariye Mevlevi Dergahı'nın resmi küşadı münasebeti ile oraya teşrifi hümayun vukuu buldu. Şevketmeab araba ile Kağıthane'de Emirahur Köşküne muvasalat ve oradan da beş çifte sandal ile dergaha azimet buyurdular".

Lütü Simavi Bey'in hatıralarından da anlaşıldığı üzere tamir işi bittikten sonra 1328 zilkadesi nin on dördüncü ve 1326 Teşrin-i evvelin üçüncü Çarşamba günü padişah Sultan V. M. Reşad Kağıthane yoluyla denizden gelerek dergahın açılışına katılmıştır. Padişahı elinde buhurdanlıkla dergahın önünde hürmetle karşılayan H. Fahreddin Dede, o gün pek neşeli ve heyecanlı imiş. O gün icra edilen mukabelede: "Merhaba ey can-ı baki padişah kamkar" Matlalı naat okunmuş, mütakiben isfahan ayini ile sema yapılmıştı. ⁹⁸ 1910 da yapılan bu tamiratta semahane ve türbe binası bütünüyle elden geçirilerek içinde birtakım değişiklikler yapılmıştır. Öte yandan selamlık-harem binasının selamlığa ayrılan 3. katı iptal edilerek semahane, türbenin batısında tek katlı müstakil bir selamlık inşaa edilmiştir. Bu arada Halic'e bakan pencereler büyütülmüştür. Ayrıca cümle kapısı ile yakınındaki mescid de bu tarihte inşaa edilmiştir. ⁹⁹ Deniz seviyesinden pek az yükseklikte olan Mevlevihane arsasında mimari dağılım şöyleydi.

⁹⁶ DİYANET İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, a.g.m., S.471

⁹⁷ İst. Ansk. a.g.m., IV., S.1854.

⁹⁸ M. ZİYA a.g.m., S.279 (Detaylı bilgi için bk. S.45.46.47.. Orj. Vr. 110.119,120)
(Detaylı bilgi için bk.S 45,46,47 Orj.Kop bk. EK. Vr. 110.119.120

⁹⁹ DİYANET İSLAM ANSK. a.g.m., IV, S.471-472

Kuzeyde silahtar ağı caddesi boyunca tekkeye ait bostanlar bulunmakta, doğu batı doğrultusunda uzanan bir duvar bostanlar ile tekke binalarının yer aldığı kesimi ayırmaktaydı. Arsanın güneydoğu köşesinde caddeden Halic'e doğru ilerleyen Mevlevihane çıkmasının sonunda cümle kapısı yer alıp; cümle kapısının dışa bakan cephesindeki kemerin üstünde ki metni Üsküdar Mevlevihanesi'nin son postnişini Ahmed Remzi (Akyürek) Dede'ye ait 1328 (1910) tarihli Ta'lik hat ile manzum kitabe bulunmaktaydı.¹⁰⁰ Sonra dan kaybolan bu ahşab avlu kapısı nın üstünde ki kemerde yazılı olan Ahmed Remzi Dede'ye ait kitabe şöyledir.¹⁰¹

Hazret-i Sultan Muhammed Hanı Hamisdir bugün
Devr-i Meşrutiyetin şan-ü şerefle husrevi

Saye-i hürriyet efzası kulubı kıldı sad
Bir uhuvvet tekkesi oldu bakın dünya evi

Başladı gamdan harab olmuş gönül tamirine
Kim odur elbette ey can hanekaahi manevi

Mahbiti feyzi Hüda Allah-ü a'lem bir Reşad
Hırzi candır zatine zira kitabı Mesnevi

Sineçak olmuş idi dergahın deri divarı hep
Ah iderdi merhametle seyriden merdi kavi

Rakî'ü sacid tahiyyate oturmuş höcreler
Herbiri sükkânı dervişanın olmuş rehrevi

Desti irşadı şehinşah ile idüb ahir kıyam
Kalbgahında simai şevke oldu münzevi

Baş keser dervişler tarihine Remzi heman
"Oldu ihya müjde gel cayi Nazifi Mevlevi"

Simetrik olarak dört girişi olan binanın Kuzey cephesinin ortasında yer alan esas girişin üzerinde Beşiktaş Mevlevihanesi'nden getirildiği anlaşılan metni Musa Kazım Paşa'ya ait 1276 (1859-1860) tarihli manzum

¹⁰⁰ DİYANET İSLAM ANSK. a.g.m., IV, S.471-472

¹⁰¹ R. E. KOÇU a.g.m., IV, S.1854

bir kitabenin bulunduğu bilinmektedir.¹⁰² Selamlık köşkü nün orta salonun da Nazif Dede'nin ta'lik yazılı sekiz mısra'lık bir şiiri varmış,

Başlar daim hicri ile nayı edip
İfnak Allah için Allah diyelim
Hu diyelim Hu.....

Ayrıca Türbe de Cemil Efendi hattı ile silüs yazılı 12 Beyit varmış. Semahane karşısında da şöyle bir hitabe ile tarih düşürülmüş;¹⁰³

Hakikat şehrine kestirme yoldan girmek istersen
Tarık-i aşka gel Bab-ı Nazif-i Mevlevi den gir

H. 1276.

4.3. Bahariye Mevlevihanesi'nin Sosyal ve Toptumsal Yaşantısı Üzerine Anlatılanlar ve Hatıralar

H. 1302 de İstanbul'da ilk Avrupa-i istatistik yöntemine göre yapılmış olan nüfus sayımında edinilmiş bilgiye göre Bahariye Mevlevihanesi'nde 18 erkek, 6 kadın olmak üzere 24 kişi yaşamaktaydı.¹⁰⁴ Şeyh H. Fahreddin Dede'nin bilhassa rind meşreb oluşu bu dergahın iç alemini ve havasını diğer Mevlevihanelerden daha başka bir hale koymuştur. Tabiatın güzelliği de katılınca fark bir kat daha göze çarpar.¹⁰⁵ Haliç kıyılarında yer alan Eyüp ve Bahariye İstanbul'un en mutena semtleriydi. "O zaman ki Bahariye, dergahın bulunduğu Silahtarağa mevkiinden Eyüp vapur iskelesine kadar sahile doğru sıralanmış zarif yalılar ile süslüydü yalıların arkalarında ki tepeler yeşilliklerle bezenmişti. Buralarda 15-20 kadar yalı vardı. En meşhur yalılarından biri Bahariye Mevlevihanesi idi. Diğerleri şüara'yı devlet azalarından İhsan Bey'in, Cemal Bey'in, Zihni Bey'in yalılarıydı. Her yalının altında kayıkhaneler ve her yalının özel sandalları vardı. O zamanlar Cuma tatil günüydü.

¹⁰² DIYANET İSLAM ANSK. a.g.m., IV, S.472

¹⁰³ BIGA ÖZKAN, "İstanbul'daki Mevlevihaneler" 1967 İ.Ü. Merkez Ktp. No. 4842, S.63-64-65-66-67.

¹⁰⁴ Der saadet ve bilad-ı selase Nüfus-ı umumisine mahsus istatistik cedvelidir. İst. 1302. S.53

¹⁰⁵ R.E. KOÇU, a.g.m., IV, S.1855-1856

Tatilden istifade eden bölge sakinleri sandallara atlayıp Kağıthane'ye ulaşırlardı. ¹⁰⁶ Bu yalıların kibar ve zevk ehli sakinleri Mevlevihane ile hemahenk olmuştu. Akşam üstleri, Bahariye'nin bilhassa çok meşhur olan mehtaplarında yalılarından ayrılan zarif sandallarda renk renk maşlahlarla bürünmüş hanımlar Dergahın önünden geçerken derinden derinden yükselen beste ve ney rağmelerine iştirakten kendilerini alamazlardı. ¹⁰⁷ Tatil günlerinde, Hıdrallezde Kağıthane alemlerine iştirak eden ve geç vakit dönen, biribirine rampa etmiş sandallarda ki keyif ehli, Mevlevihane önüne geldikleri zaman saz ve şarkılar durur. Dergahtan yayılan musiki mevceleri mutlaka dinlenirdi. Yine Bahar ve yaz akşamları tekkenin arka cephesindeki kırlarda, katır tırnakları arasında gurubun veya mehtabın doğuşunu seyir eden erkekli kadınlı kafilelere rastlanırdı. Tabiatın bu semte ihsan ettiği bedii nimetlerden fazlasıyla istifade edilirdi. "Bahariye Mevlevihanesi'nin hususiyetlerinden biri de semtin sahil olması hasabile balık tutmak, kışın da ördek avı idi. Bahariye'nin kalabalığı meşhurdur, akşamları parekete atmak suretiyle balık tutulması ayrı bir zevk, eğlence mevzuu idi. Gerek yalı kenarlarında gerekse sandallarla bu saatlerde Bahariye'lilerin çoğu balığa çıkar ¹⁰⁸ "Kefal, kaya, gümüş gibi balıkları tutarlardı. Bilhassa Kaya balığı hastalara hafif gıda olarak verilirdi" ¹⁰⁹ Dergahta da kırdan kesilen çalılar üç iskeleden denize atılır ve birkaç saat sonra çekilerek çalılarda toplanan teke-karides oltalara yem olarak hazırlanırdı. "Kışın da karşıki küçük adalarda teşekkül eden gölcüklerde ve kenarlarında kümelenmiş ördekler avlanırdı. "Dergahın yanında Şeyh ailesine aid bir inek ahırı vardı. Beş altı cins inek karşı ki adanın bol otundan istifade için denizi yüzerek geçerler, akşam üstü de yüzerek ahırlarına dönerlerdi. Bunların sabah akşam denizden geçişlerini seyretmek hele yabancılar için, hakikaten görülmeğe değerdi. Hafta da bir iki defa da bunların sütünden Dedelere muhallebi ve sütlaç yapılırdı. ¹¹⁰ Dergah yaşamında ayrı bir özelliği olan Bayram günlerin de ise topluca kılınan namazdan sonra dergahın türbesi ziyaret edilip ilk önce yatırırlarla bayramlaşıldı.

¹⁰⁶ SELMAN TÜZÜN, "Milliyet Gaz." makale, (28.1.1985).

¹⁰⁷ R.E. KOÇU, a.g.m., IV, S.1855-1856

¹⁰⁸ R.E. KOÇU, a.g.m., IV, S.1855-1856

¹⁰⁹ SELMAN TÜZÜN, "Milliyet Gaz." makale, (28.1.1985)

¹¹⁰ R.E. KOÇU, a.g.m., IV, S.1855-1856

Bu ziyaret esnasında her zaman türbeye ilk giren H. Fahreddin Dede olur, önce babası Nazif Dede'nin sonra da hayranlık duyduğu hocası Said Dede'nin kabrini ziyaret ederdi. ¹¹¹

"Dergahın ayin, mukabele günü Çarşamba idi ¹¹² Faaliyet sabahın ilk saatlerinden başlar, ayin bitinceye kadar devam ederdi. Dergaha mensub muhibler, diğer Mevlevihanelerden dedegan ve sair misafir öğleye doğru gelmeğe başlarlar, öğle yemeğine Dergah ıstılahınca somata kalırlar. Öğle namazı vaktinde toplanılır Namaz kılınırdı. ¹¹³ Çelebi-i Sabıg Abdülhalim Çelebi efendi, mevlevihanelerde mesnev-i şerif takririni emir ve ihtar ettikten sonra şey H. Fahreddin Dede vefat edene kadar mukabele günleri olan Çarşambaları, namazdan sonra irşad kürsüsünde dervisana, arifana ve muhibbana bir saat kadar mesnevi dersi verirdi. ¹¹⁴ Bundan sonra meydan açılır ayini şerifin icrasına geçilirdi. Mukabele sonunda şeyh efendi semahane içindeki türbelere doğru dönerek dua okurdu. Misafirler her zaman töreni seyir ederdi. O zamanlar misafir sandalyesi yoktu. Misafirler yere otururlardı. Ney taksimi bitince semazenler ellerini yere vurur ve ayağa kalkarlar, misafirler de semazenlerle birlikte ayağa kalkarlardı. Misafirlerin oturması saygısızlık telakki edilirdi. ¹¹⁵

"Ayin günleri tekkeye gelen satıcılarda o zamanlar biz çocuklar için çok mühimdi. Sabahtan gelmeğe başlayan kağıt ve koz helvacılar, dondurmacı, mahallebiciler kadınların ayin-i seyrettikleri kafes önünde sıralanırlar, müşterilerini memnun etmeğe çalışırlardı.

"Ayin den sonra erkek misafirler selamlıkta Şeyh Efendi ile, kadınlarda haremde Şeyh ailesiyle oturur, sohbetler edilir, mevsimine göre izaz edilirlerdi. Aileleri ile beraber gelen misafirler selamlıktan haber gönderilerek beraberce kalkılır, veda edilir, bir kısmı araba bir kısmı da Dergahın rıhtımına sıralanmış, üstleri beyaz tenteli sandallarla dönerlerdi. Mevlevihaneye gelen bu misafirler arasında zamanın paşaları, yüksek

¹¹¹ İ.M.K. İNAL, a.g.m., S.193 (Burada adı Geçen Said Dede (1803-1853) H. Fahreddin Dede'nin ney hocalarından olup Beşiktaş Mevlevihanesinde Neyzen başılık ve 2 yıl şeyhlik yapmıştır. Üvey kardeşi Neyzen Salih Dede (1823-1888) ve oğlu Neyzen Yusuf Paşa'dır (1821-1884) Eserleri içinde en meşhuru Şevkefza saz semaisidir.)

¹¹² Bandırmalızade Ahmet Münib, "Mecmua-i Tekaya" Ist., 1307., S.12.

¹¹³ R.EKREM KOÇU, a.g.m., IV, S.1856

¹¹⁴ M. ZİYA, a.g.m., S.279

¹¹⁵ Selman Tüzünle mülakat

mevki sahibi zatlar, veya bunların hanımları ya birer kurban getirirler, yahut dedelere ve çocuklara dağıtılmak üzere "Niyaz" denilen bir para bırakırlardı. ¹¹⁶ Bahariye Mevlevihanesinde Çarşamba günleri yapılan mukabele dışında haftada 2 gün Klasik Türk Musikisi meşki ve fasıl toplantıları da yapılırdı. Bu toplantılara devrin ünlü musikişinasları katılırdı. ¹¹⁷

Dergahta yalnız musiki değil tasavvufi, edebi lisanî musahebelere de yapılırdı. Tasavvufî edebî musahebelere iştirak edenler arasında çok değerli eşine nadir rastlanır bir zat vardı. Hazır cevap, müktedan, Arap ve fars edebiyatına tam manası ile vakıf, şair alim bir şahsiyetti. Yenişehir'li Ferit Hoca ismindeki bu zat gayet güzel satranç oynar, günlerinin çoğunu Bahariye dergahında geçirirdi. Dergahta yapılan musahebelere çoğu zaman latifeler de karışırdı. Bahariye'de yalılar bulunan Hacı İhsan Bey'de çok şakacı bir adamdı hemen, hemen daima gece sohbetlerine iştirak ederdi. Mektebi Sultaniye'de devam eden ve arkadaşları arasında Sağır Sadi diye anılan oğlunu da beraber getirirdi. Sadi Bey saf ve temiz bir çocuktur. Fransızca'yı iyi bildiğini zanneder, Fransızcanın gramerini ezbere bildiğini söylerdi. Bir gece sohbet arasında H. Fahreddin Dede Sadi beye hitaben;

"Oğlum Sadi sen Fransızca'yı iyi bilirsin değilmi? Şimdi sana gramere ait birşey soracağım, eğer bilersen büyük bir aferin vereceğim ve senin Fransızca bildiğine artık ben de inanacağım. "Ambassadeur de Perse'nin muzari meçhülü nasıl gelir? Sadi durakladı, birkaç defa tekrarlattı. Düşünmeye başladı, düşündü, düşündü: bulamadı ve şeyh efendiye hitaben: "Efendim doğrusu bu bahsi ben gramerde henüz okumadım" dedi. ¹¹⁸

4.4. Devrin Siyasi Hayatı ve Dergah Sakinleri Üzerinde Elkisi

Sultan Mahmud-ı Sani'nin 11 Zilkade 1241 tarihli fetva ile yeniçeriliği ve onun temel itikadı olmuş Bektaşiliği lağvetmesi, bir inanç boşluğu doğurur. Bektaşilik halkın sessiz itirazlarıyla korunur ve bilhassa Mevlevilik içinde varlığını sürdürür. O günlerden kalma bir bektâşî sempaticanlığı, özellikle münevverler arasında, devlete rağmen varlığını sürdürmenin sembolü halinde yaşar. Mevlevî dergahları şii-bektâşî temayülünü üstü kapalı bir siyasi protesto olarak kabullenip korurlar. Osmanlı aydınları arasında şiiğe sempatinin ve mevleviliğin çok yaygın

¹¹⁶ R.EKREM KOÇU, a.g.m., IV, S.1856

¹¹⁷ Bkz. (blm. 4.7)

¹¹⁸ İ.M.K. İNAL a.g.m., S.198

oluşunda bu gizli politik mananın da büyük payı olsa gerektir. Mevlevilik önceleri Yeni Osmanlılar'ın sonraları da Jön Türkler'in bütün devlet topraklarına yayılmış "yeraltı örgütü"nü oluşturuyor gibidir ki, buna sebep teşkilatın şii neşvesidir. H. Fahreddin Dede'nin ve eniştesi Yenişehirli Avni Bey'in Farsça ve mesnevi dersleri aldığı Abdurrahman Sami Paşa, devrinin en aydın fikirli isimlerindendir. ¹¹⁹ Sami Paşa'nın Taşkasab da Sarı Musa Sokağı başındaki büyük konağı, zamanın en liberal siyasetçilerinin ve politik fikirlerinin kabul gördüğü nadir yerlerdendir. ¹²⁰

Konaktaki gençlere ihtilalci fikirleri aşıl原因 Fabre adlı bir de Fransız hoca vardır. Fabre, Common ihtilali'nde Fransadan kaçarak Hakkı Efendi adıyla İstanbul'a gelmiş ve Sami Paşa'nın himayesine girmiştir. Talebelerine Fransız ihtilalinden misaller göstererek onları milli ihtilale teşvik etmiş, konakta epeyce taraftar toplamıştır. Yenişehirli Avni Bey'de Sami Paşa'nın oğulları ve konağın diğer gençleri gibi ihtilalci fikirlerden etkilenmiş veya monarşi aleyhinde bir tavır en azından sosyal konulara karşı bir hassasiyet kazanmıştır. ¹²¹

H. Fahreddin Dede uzun yıllar Bahariye Mevlevihanesinde yaşayan eniştesi Y. Avni Bey'e karşı çok hürmetkardı. Fakat ne yapsın ki zamanın kötü durumu II. Sultan Hamid'in korkusu, onu da çileden çıkarmıştı. Sultan Hamidin zincirlediği fikir hürriyetini, Türk milletinin iktisadi felaketini, şiirleri arasında korkusuzca haykıran eniştesi Avni Bey'i dinlemekten korkardı. ¹²² Meşhur hafiyeler dergahı bilhassa mukabele günleri sessizce kuşatırlardı. Avni Bey yalnız İstanbul sokaklarında değil, dergah içinde de tehlikeli bir adam gibi görülürdü. Mesela Midhat Paşa kasidesi ile memuriyet aleyhindeki manzumesinde, devrinin haksızlıklarını selis bir dil ile sıraladığı beyitleri yüksek sesle tekrarlayan Avni Bey'in oda kapısı hizmetçiler tarafından sıkı, sıkı kapatılıyor, bu seslerin dışarıya sızması temin ediliyordu. ¹²³ Öte yandan H. Fahreddin Dede de babası Hasan Nazif

¹¹⁹ M.K. ÖZGÜL, a.g.m., S.43-44

¹²⁰ M.K. ÖZGÜL, a.g.m., S.43-44

¹²¹ M. K. ÖZGÜL a.g.m., S.44

¹²² R. E. KOÇU, a.g.m., III, S.1353 (Yenişehirli Avni Beyle beraber Muallim Naci (1850-1893) Namık Kemal (1840-1888) ve ZİYA PAŞA (1825-1880) gibi şairler bu dönemin ünlü fikir adamlarıdır.

¹²³ R. E. KOÇU, a.g.m., III, S.1353

Dede gibi dergahın kapısını, Encümen-i Suara ediplerine daima açık tutardı.
124

II. Meşrutiyetten önce Abdülhamid'in devrilmesi için ittihat ve Terakkicemiyeti ile işbirliği yapan ermeniler II. Meşrutiyetten sonra da bu ayaklanmalara devam ettiler.¹²⁵ Gene böyle bir Ermeni vakasında Bahariye Mevlevihanesinin civarında ve karşısındaki Sötlüce semtinde bir hayli Ermeni olması, H. Fahreddin Dede'yi bir hayli telaşlandırmıştı. Dergahta yaşayan 30 kadar kişi ye rağmen korkup uykusu kaçan H. Fahreddin Dede, Dergahın dedelerinden pehlivan yapılı Salih Dede'den gece boyunca dergah kapısının önünde nöbet tutmasını istemişti.¹²⁶

4.5. Bahariye Dergahında Alevilik ve Rindlik:

Bahariye Mevlevihanesi rindlik ve alevi meşreblilik konusunda şöhret yapmıştı. Abdülbaki Gölpınarlı buna dair şu hatıraları naklediyor; "Bahariye Mevlevihanesi rintliğin merkeziydi. Bahariye'de namaz bir adetti ve dergahı imamı Hafız Sıddık bile Hafız zındık diye anılırdı. Orucu sormayın, somatı şeref (resmi ve beraber yemek) gündüzleri mülğadır ve akşamları iftara giden canlar bulunur. Fakat gündüzleri dedelerin hücrelerinin pencerelerindeki perdeler inmiştir, sırrımızı sır edene aşkolsun".¹²⁷

Yine A. Gölpınarlı Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Baki Efendi den (ölm. 1934) bu konuya dair duyduğu bir hikayede; Gelibolu Mevlevihanesi şeyhi İstanbul'u ziyaretinde Yenikapı dergahına mihmân olur. Orada dervişin kendisine takdim ettiği salata tabağını büyük bularak şöyle der;

"Be adam Yenikapı'da oturup namaz, oruç belleyeceğine Bahariye'ye gitseydin de salata yapmasını öğrenseydin".¹²⁸

¹²⁴ M.K. ÖZGÜL, a.g.m. S.54

¹²⁵ 124 MEYDAN LAROUSSE ANSK. (Ermeniler) VI, Sabah Gzt.) 1992. S.346

¹²⁶ M.K. İNAL, a.g.m. S.200

¹²⁷ A. Gölpınarlı, a.g.e. S.214

¹²⁸ A. Gölpınarlı, a.g.e. S.211

Gölpınarlı, Bahariye'nin alevi mizacı ile ilgili olarak ta bazı alevi mizacı mevleviler tarafından Hz. Mevlananın;

Her rûz bamedad selamun aleykûma
Anca seh nişined-u on şah-ı murteza
matlalı siir-i nin naat olarak okunduğunu söylüyor. ¹²⁹

4.6. Bahariye Dergahının Dedeleri

Bu dergahta yetişmiş kişiler hakkında edinebildiğimiz bilgilerin ışığında, dergahın sosyal ve toplumsal yaşamının oluşması hakkındaki fikirlerimizi genişletebiliriz. Dergahın sosyal yaşantısı içerisinde, binbir günlük çileyi bitirip Dede ünvanıyla anılar kişiler arasında çok tuhaf ve garib kişiler yaşamıştı. Bunların arasında, hattat, şair, musikişinas, boncukla bezenmiş kurşun yüzükler yapanlar, oymacılar ve nadide güller yetiştirenler vardı.

HATTAT DELİ HAYDAR DEDE de bunlardan biriydi. Kısa boylu, kara sakallı, nazik ve kibar tavırlı, bir zat olan Haydar Dede'nin, hücresinin duvarları baştanbaşa yazı karalamaları ile dolu olup, aralarında itina ile ve ta'lik hat ile yazılmış beyitlerde varmış. Durmadan yazan Haydar Dede, bazen de dergahın rıhtımına oturup ucunda yemi bulunmayan bir oltayla sözde balık tutar, küçük balıklara derya kuzusu dermiş Sene de üç ay Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında sessiz, sakin bir cinnet hali geçiren dede, Mayıs ayı ortalarında kendisinde doğal olmayan haller hissederek H. Fahreddin Dede'nin huzuruna çıkar. "Şeyhim artık benim vaktim gelmek üzere" diyerek Tımarhaneye sevki hakkında muammeleyle başlanılmasını rica edermiş. Yanına bir derviş katılarak gönderilir, üç ay yattıktan sonra da iyileşerek dergaha geri dönermiş. ¹³⁰

¹²⁹ A. Gölpınarlı, a.g.e. S.42

Not: (H. Fahreddin Dede, bestelediği Acemaşiran Ayinin de de bu şiiri kullanmıştır.)

¹³⁰ İ. M. K. İNAL, a.g.m. S.199

Uzun Boylu siyah sakallı NURİ DEDE ise kurşun yüzükler dökme mahir imiş. Latifeci ve şakacı bir zat olan Nuri Dede bazı ufak tefek oyuncaklar da yapar, yaptığı bu oyuncak ve yüzükleri çarşıda satıp, parasını dervişlere sarfedermiş. ¹³¹

Dergahın en yaşlı dedesi olan ESAT DEDE ise Beşiktaş Mevlevihanesi Şeyhi Nazif Dede'nin dervişlerinden olup yaşı yüzün üstündeydi. Cemaatla kılınan namazlarda farkında olmadan yürüyerek hizadan çıkarmış. Selam verildiğinde kendini imamın yanında gören Esad Dede yine farkında olmadan yüksek bir sesle "Vay anasını amma da ileriye gitmişim ha" diyerek yerine dönermiş. Esad Dede, her sabah namazının ezanını ihtiyar titrek sesiyle kendisi okur, dergahın ihtiyar ve emektar köpeği (kriço) da Dede'nin daima yanında bulunur hazin ve ince sesler çıkarırmış. Zavallı Esad Dede'yi arkadaşları kızdırırlar "Sana Şeyh Efendi Seyyah verecek" diye hergün biçare adamı üzerler ve seyyah kelimesinden çok korkan Dede'yi ağlatırlarmış. Şeyh H. Fahreddin Dede, Esad Dede'yi her zaman yanına çağırıp yüzünü okşar böyle bir şeyin katiyen olmayacağına dair teminat verirmiş. Lakin Dede'nin fikri hayali bu seyyah kelimesi içinde bocalar dururmuş. Bir gün yine Esad Dede'yi kızdırmışlardı, harem dairesine yakın bir yerde ezan okuyordu. Kriço köpek de yanında idi. Ezan esnasında harem dairesine doğru elini sallayarak ve ağlayarak "Allahü ekber Allahü ekber... ben senin babanın dervişiyim... sen beni zor kovarsın ben Şeyh Nazifin dervişiyim gibi hazin cümlelerle ağlayarak ezanı bitirmiştir. ¹³²

MANİSALI ZUHURİ DEDE ise dergahın meydancısıydı. ¹³³ çok terbiyeli, halim bir zat olan Zuhuri Dede boş zamanlarını şiire hasreder, H. Fahreddin Dede den mesnevi dersleri alır, yazdığı şiirleri yine şeyhine tashih ettirirdi. Şeyhi'nin vefatı için bir tarih manzumesi söylemiştir. ¹³⁴

¹³¹ İ. M. K. İNAL, a.g.m., S.199

¹³² İ. M. K. İNAL, a.g.m., S.200

¹³³ (Meydancı: Dergahta hizmet eden kişi)

¹³⁴ İ. M. K. İNAL, a.g.m., S.199.

H. Fahreddin Dede'nin torunu, SelmanTüzün Manisalı İ. Zuhuri Dede'yi şöyle anlatıyor;

"Mevlevilik üzerine ne görgüm varsa (Sem'a dedem) ¹³⁵. Zuhuri dede sayesinde vasıl oldum. Bu meyande melevilik adab ve erkanı hakkında malumat sahibi oldum. Kendisi şair ve dergahın meydancı dedesiydi. Tekkeler kapatıldıktan sonra Manisa'ya çekildi Manisa'da üzüm bağları vardı. Sem'a dedemi ziyaret için sık sık İzmir'e ve Manisa'ya giderdim." Selman Dede dergahın başka bir dedesini anlatarak konuşmasına devam ediyor.

"KADRİ DEDE isminde ufak tefek bir dede vardı. Bu zat ayin-i şerif yapıldığı zaman sem'a ya girer, selam başlarında hiç durmadan (çark atmaya) ¹³⁶. devam ederdi. Sem'a ederken sürekli ağlardı. Kendisini ayin-in sonunda kucaklayarak durdururlardı." Dergahın diğer bir dedesini Selman Dede bize şöyle anlatıyor:

"ALİ FANİ DEDE Giritlidir. Giritten İstanbul'a gelmiş. Eyüp Sultan'da dolaşırken karnı açıkmiş, cebinde parası da yokmuş. Buralarda hayır yeri varmı diye sormuş zat'ın biri de, ileride Bahariye Mevlevihanesi var orada çorba içer karnını doyurursun demiş. Dede Bahariye'ye geliyor. "Somata sala ya hu" diye sofraya çağrılışı duyunca bir yere oturup bekliyor çorba geliyor, arkadan etli yemek ve pilav. Ali Fani karnını bir güzel doyuruyor. Dergahta erkan gereği pilav gelene kadar sofrada konuşulmaz Şeyh Ef. pilav dan bir kaşık aldıktan sonra konuşulmaya başlanırdı. O gün H. Fahreddin Dede'de somattaymış. Konuşma başlayınca Ali Fani'ye "sen kimsin diye sormuş. Ali Fani de" ben buraya çorba içmeye geldim, ne çorbasıl et de vardı pilavda diye cevap vermiş. Şeyhin bu samimi itiraf pek hoşuna gitmiş kendisine dergahta kalıp çileye soyunurmusun diye sormuş. Bunun üzerine dergahta kalmış çile çıkararak dede olmuş. Ali Fani Dede'nin sık, sık başı döndüğü için dört senede ancak sem'a çıkarabilmiş. Tarikatına çok bağlı, kalbi daima Hz. Mevlanayla meşgul, tam ahlak sahibi ve sonradan

¹³⁵ (Sem'a Dedesi: Mevlevi sem'a sını dervişlere öğreterek icazet veren, semazen dede)

¹³⁶ (Çark atmak: Mevlevi Sem'a sında, sağdan sola doğru kalb istikametinde dönmek)

gösterdiği kerametlerle de evliyalık mertebesine çıktığını sanıyoruz. Çile sırasında türbenin önündeki büyük tulumbadan dergahın deposuna su çekerdi, tekkeler kapandıktan sonra mahalleden ayrılmamış iki tane su tenekesiyle yine mahalleye su taşımıştır. Vefatından evvel dede'yi son gördüğümde "nasılsın" dede diye sordum. Tek cümleyle "şeyhzadem sudan geldik suya gidiyoruz" diye cevap vermişti. Çocukluğumuzda Zekaizade Ahmed Efendinin mahalle mektebine ablamla beni her sabah Ali Fani Dede götürürdü. Dönüşte dergahın vakıf etini et torbasına kor getirirdi. Ablam çok yaramazdı. Bir gün illede et torbasının içine girecem diye tutturdu. Ali Fani Dede onu kırmayarak et torbasının içinde dergaha kadar taşıdı. Tabii ablam dergaha gelince yıkanıp temizlenmek zorunda kaldı. Ali Fani Dede çok yardım severdi. Bununla ilgi bir hatırası şöyledir. Bahariye Mevlevihanesi'nin yanında tuğla harmanları vardı. Birgün Ali Fani Dede oranın müdürüne gidiyor. Bana 10-15 lira ver diyor. Müdür Ali Fani Dede gibi birinin para istemesine şaşırıyor. Ne yapacaksın diye sorduğunda o da lazım, yarın getiririm diye cevap veriyor. Bunun üzerine Müdür parayı veriyor ama Dede'nin arkasından katibini yollayıp takip ettiriyor. Dede Eyüp'un dar sokaklarından birine girerek, bir evin kapısını çalıyor ve parayı bırakıp gidiyor. Dede'nin arkasından katib bu evin kapısına geliyor ve ağlamaktan gözleri şişmiş bir kadınla karşılaşılıyor. Katip biraz evvel gelen ihtiyar kimdi diye kadına sorduğunda Kadın ağlayarak hiç tanımadığını ve bu hayır sahibinin kendisine 15 lira bıraktığını söylüyor. Kocasının üst hatta ölü olarak yattığını ve parasızlıktan cenazesini kaldıramadığını söyleyerek dedeye dualar ediyor. Ali Fani Dede ertesi gün Müdüre aldığı parayı geri vermek için gittiğinde Müdür almak istemiyor fakat dede parayı bırakarak çıkıp gidiyor.

Ali Fani Dede 1956 yılında vefat etti. Ölürken biz başındaydık. Komaya girib çıkıyordu. Beni görünce güldü. Üç aylara girdik Allah kazadan saklar diye dualar etti. Vefat ettikten sonra İstanbul'da bir zelzele ve Gerze yangını oldu. Böyle birçok kerametleri de vardı".

Bahariye de yetişen rind meşrepli mevlevi dedelerinden biride Şuarayı Devlet azasından HACI RATİB BEY adında nükteden bir zattı. Bu zatla ilgili bir hatırayı da burada nakledelim.

Hacı Ratib Bey bir gün bir yere gitmektedir. Önünde biri yaşlı biri de çok güzel ve genç olan iki kadın yürümektedir. Ratib Bey biri görür de kuşkulandır diyerek edeben bunların önüne geçer fakat ihtiyar adam bir müddet sonra kesilip, yorulunca kadınlar yine öne geçerler. Bu olay birkaç kere tekrar edince genç kadın cilveli bir eda ile "aman der bu ne biçim adam? etrafımızda dönüp duruyor"

Ratib Bey nükteyi kaçırmaz ve cevap verir:

- "Pervanenin karı nedir? Şem in etrafında dönüp durmak"

Kadın, "allah, allah hiçte gündüz mum yandığını görmedim deyince,

Ratib Bey en güzel nükteyi bulmuştur. Der ki;

"Sultanım, ben de cami yahut tekke kandili demedim ya. Meryem ana kandili gece de yanar gündüz de. ¹³⁷

Şair YENİŞEHİRLİ AVNİ BEY'in Bahariye Mevlevihanesi'nin toplumsal yaşam içerisinde ayrı bir yeri vardır. Hasan Nazif Dede'ye damat olduktan bir süre sonra kaçımpederini kaybeden Yenişehirli Avni Bey, Maçka Mevlevihanesi'ndeyken de eşini kaybediyor. Maçka'dan Bahariye ye taşınan Mevlevihaneye eşinin elem ve ayrılık acısını beraberinde getiren şair hayatını bir inziva içinde geçiriyor.

Şairin kızının anlattıklarına göre: Dergahın harem dairesindeki pencereleri Halicin sularına açılan odasının bir köşesinde, sırtında aba, kağıt ve kalem akşamın matemli gölgelerini taşıyan ufuklarında sevgili genç karısı Emine Hanımın yeşil gözlerini arayan Avni Bey, Türk Divan Edebiyatının son şairi, odanın bir köşesinde bulunan kütüphanesinin bir köşesine gizlediği şişeyi hatırlıyarak korkak adımlarla yaklaştığı kütüphaneden bir kitab alır gibi bir kadeh alırdı her kadeh bir gazel her şişe bir kaside yaratırdı. İlahi bir aşkın cezbisiyle zamanlar geçer, ortalık kararır, hizmetçi Nevnihal, onun yemek tepsisini yavaşça bırakır giderdi.

¹³⁷ A. GÖLPINARLI, a.g.e. S.221

Çoğu zaman da yemek tepsisinin geldiği gibi sabahleyin aynen geri döndüğü de olurdu. Pek az konuşurdu, dilindeki tutukluk konuşmasında engel oluyordu. Kitapları, yazıları arasında bir ömür geçirmiştir. Ondan herkes bir tehlikeden kaçır gibi kaçardı. Lakin, sayarak, hürmet ederek kaçardı. O dergahın muhitinde "Rakı içen Avni Bey" olarak anılırdı.¹³⁸ Yenişehirli Avni Bey'in torunları Hüseyin Avni Aktuç ile Nizameddin Aktuç'ta çocukluklarını bu dergahta geçirmişlerdi.¹³⁹

Keza seçkin mevlevi güzidelerinden ve H. Fahreddin Dede'nin halifelerinden Midhat Bahari Beytur'da uzun yıllar burada kalmış ve yaşamıştır.¹⁴⁰ Buraya kadar bu dergahta yaşamış kişiler hakkında edindiğimiz bilgiler ışığında dergahın sosyal yaşamını tanımaya çalıştık.

4.7. Bahariye Mevlevihanesi'nin Musiki Hayatına Dair Anlatılanlar ve Hatıralar:

Mevlevihane ve zaviyeler, kapatılancaya kadar Türk Musikisinin birer konservatuvarı olma niteliklerini muhafaza ettiler. Bahariye Mevlevihanesi, Yenikapı ve Galata Mevlevihaneleri gibi Türk musikisinin nazari ve ameli olarak icra edildiği üç büyük Mevlevihane'den biriydi. Mevlevi ayinleri ve ölmez eserler mevlevihanelerin hücrelerinde selamlık dairelerinde meşk edilir ve oradan tatbiki sahaya, semahaneye intikal ederdi. Mevlevihanelerde yalnız dini eser geçilmez, kar, beste, semai ve şarkı gibi Türk musikisinin diğer formları da meşk edilirdi. Bahariye mevlevihanesinde haftada iki gün fasıl meşk edilirdi. Bu toplantılara devrin ünlü isimlerinden Zekai Dede, Hafız Şevki Bey, Dr. Subhi Ezgi, Tophaneli Sabri, Darüşşefakalı Kazım, Belediye muhasebecilerinden Sadık Bey, Müstantik Avni Bey, Ortaköylü Aziz Efendi, Taşlıburun Dergahı Şeyhi Sadettin Efendiler katılırdı. Muzikalı İsmail Hakkı Bey'le Zekai Dede'nin torunu Münir Bey'de dergahın müdâvimlerinden idi.¹⁴¹ Subhi Ziya özbekkan'ın Hoş Sada'ya verdiği bilgiye göre zamanın ünlü fikir adamı Ziya

¹³⁸ R. E. KOÇU, a.g.m., III. S.1352-1353

¹³⁹ R. E. KOÇU, a.g.m., I. S. 564 III. S.1349

¹⁴⁰ R. E. KOÇU, a.g.m., V. S.2723

¹⁴¹ İ. M. K. İNAL, a.g.m., S.197

Paşa'da (1847-1929) musiki bilgisini Bahariye'de geliştirmiştir.¹⁴² Tekkeye devam edenler içinde aşık Mustafa isminde zavallı bir adam vardı. Torunlarıyla beraber okuduğu şarkılar en katı yüreklileri bile heyecana getirirdi. H. Fahreddin Dede, Aşık Mustafa ve onun gibi aciz durum, da olanlara yardımda bulunurdu. Selamlık dairesinde yapılan bu musiki toplantıları, şeyh H. Fahreddin Dede'nin, nüktedan meclis-ara, hoş sohbet ve hikaye nakletmekte emsalsiz olan kişiliğiyle daha renkli bir hale gelir, çeşitli latifelerle süslenirdi.¹⁴³

Bahariye Mevlevihanesi'nin musiki yaşantısı içerisinde bazı düğün eğlencelerine bile yer vardı. Bu konuyla ilgili olarak şu hatırayı aynen naklediyorum. H. Fahreddin Dede'nin eniştesi şair Yenişehir'li Avni Bey'de Bahariye Mevlevihanesin de ikamet edenlerdendi. Kızı Muf sine Hanımı Eyüp sakinlerinden Saraylar Bekçibaşısı Hafız Abdullah Efendi'nin oğlu Hafız şevki Bey'le evlendirdiğinde düğün Bahariye Mevlevihanesinde yapıldı. Hafız şevki Efendi Bahariye dergahına bir muhib olarak devam ederken etvar ve harekatı ve sesinin harikulade halaveti şeyh Hüseyin Efendi'nin kendisine karşı aşırı muhabbetine ve dolayısıyla da Y. Avni Beyin kızı verilerek tekkeye damat olarak alınmasına sebep olmuştu.¹⁴⁴ Düğün gecesi için devrin tanınmış musikişinaşlarından mükemmel bir saz heyeti oluşturuldu. Kemani Mike, Udi şürur, Neyzen Aziz Dede gibi sanatkarlarla Kanuni Ziya Bey'de (Defteri Hakani Nazırı Darül Elhan MÜdürü Ziya Paşa) katılmıştı. Büyük üstad Zekai Dede Fasil heyetinin başında bulunuyordu. Yalı o gece mutadından çok hareketli idi. Her tarafta lambalar yanmış kafeslerin arkasından Bahariye'nin bir göl gibi rakit sularına heyecanla titreyen ışıklar aksediyordu. İlkbaharın serin bir gecesi idi. Damadı Hafız şevki Bey'in kalın, soprano sesini çok seven Y. Avni Bey, o gece sevgili bir tek kızının saadeti şerefine bir musiki gecesi yaşatacaktı. Kemani Mike Suzinak taksim yapıyordu. Emin Ağa'nın Suzinak Peşrevinden sonra besteler okundu, sıra ağır aksaklara gelmişti. Zekai Dede'nin def'e vurduğu bir parmak darbesiyle,

"Vakf-ı rah-ı aşkın etmişken bütün can-ü teni

Bir nigah-ı lütfa layık görmedin ey meh beni"

¹⁴² I. M. K. İNAL, a.g.m., S.301

¹⁴³ I. M. K. İNAL, a.g.m., S.197

¹⁴⁴ R. EKREM KOÇU a.g.m., II, S. 564

Şarkısına girildi. Güftesi Avni Bey'in, bestesi Zekai Dede'nin idi. Zekai Dede bu şarkıya başlarken gözleriyle Y. Avni Bey'i arıyordu. Halbuki şair düğün evini biraz evvel terketmişti. O gece için arkadaşlarından şair Üskadar'lı Hakkı Bey'le, Muallim Feyzi Efendi de davetliydi. Y. Avni Bey, dergahın şeyhi H. Fahreddin Dede'den misafirlerinin baston, pardesü gibi eşyalarını saklamak için boş bir hücrenin anahtarını istemişti. Şeyh Efendi her zaman ki, gibi düşündü; misafirlere ait eşyaların haremde saklanabileceğini söyledi. Çünkü verilecek bir anahtarla belki birkaç şişe de açılabilirdi. Anahtarları vermedi. Şair arkadaşları ile derhal saz seslerinden uzaklaştı. 145 Bir kadehle, bir vehim düğünün neşesini zehirledi. Avni Bey, düğünden bir müddet sonra dergahtan ayrılarak Divan yolunda iki katlı kagir bir eve taşınmış, orada yalnızca bir hayat geçirmeğe başlamıştı. 146 Bahariye Mevlevihanesinin, devrin müzik hayatındaki önemini içeren başka bir hatırasında ise;

Bir gün Dergahta yiyecek lokma kalmamıştı vekilharç dede vaziyeti H. Fahreddin Dede'ye bildirdi. H. Fahreddin Dede'de "Cenab-ı Pir Efendimiz lütfeder" diyerek cevap verdi. Dergahın son kalan 2 günlük erzakı da bitince vekilharç dede gene şeyhe gittiğinde aynı cevabı aldı. Aynı günün akşamı devrin Padişahı II. Abdülhamid, bazı müşikisinasları saraya davet etmişti. Fakat aniden rahatsızlanan Padişah bu musiki aleminde bulunamayacağını anlayınca, davetlilere ihsanda bulundu. Kendilerine epeyce bir erzakın verilerek istedikleri yerde toplanmalarını söyledi. Birkaç yük arabası erzak alan müşikisinaslar, nezih bir musiki alemi yapabilmek için neresinin müsait olduğunu düşünürlerken, devrin musiki üstadı H. Fahreddin Dede'nin Dergahına gitmeyi münasib buldular. Böylece, geç vakit dergaha ulaşan bu zevatın getirdikleri erzak günlerce dervişlere lokma oldu. 147

4.7.1. Bahariye Mevlevihanesinde yaşamış musikisikisinaslar ve kendileri hakkında anlatılanlar

Klasik Türk Musikisi'nin seçkin şöhretlerinden Bahariye ve Kasımpaşa Mevlevihaneleri kudumzenbaşısı Arif Dede 1884 yılı Ramazan ayında vefat etmiş, 148 bir sene sonra da yerine Bahariye Mevlevihanesi

¹⁴⁵ R. EKREM KOÇU a.g.m., III, S.1353- 1354

¹⁴⁶ R. EKREM KOÇU a.g.m., III, S.1353- 1354

¹⁴⁷ Ayten Lermioğlu (Hz. Mevlana ve yakınları) İSTANBUL 1969 S.138

¹⁴⁸ R. E. KOÇU, a.g.m., II, S.992

Kudumzenbaşılığına ZEKAI DEDE (1824-1897) taayin edilerek çile çıkarmadığı halde kendisine Dede ünvanı verilmişti. Zekai Dede'nin Bahariye Mevlevihanesine taayini ile ilgili olarak H. Fahreddin Dede iyi bir seçim olduğunu söylemiş herkeste bu taayinden memnun kalmıştı. Zamanla Zekai Dedeyle H. Fahreddin Dede arasındaki samimiyet ilerlemiş, H. Fahreddin Dede, Zekai Dede'ye "Hocam" Zekai Dede de H. Fahreddin Dede'ye cezbeyle "Şeyhim" diye hitab eder olmuştur. ¹⁴⁹ Zekai Efendi altmış yaşında aldığı dede ünvanı ile Zekai dede olarak hayatının sonuna kadar 13 yıl bu iki vazifeyi en iyi şekilde yerine getirmiştir. ¹⁵⁰ Son hastalığında çok zayıf düşmesine rağmen ölümüne yakın günlere kadar görevini bırakmayan Zekai Dede'nin namazı Eyüp Sultan Camiinde kılınmış, cenazesi Pierre Loti tepesine çıkan yol üzerinde bulunan Kaşgari Nakşi Dergahı civarındaki aile kabristanına gömülmüştür. ¹⁵¹ H. Fahreddin Dede çok sevdiği hocasının cenazesinde bizzat bulunmuştur. ¹⁵² Zekai Dede'nin mezar taşında şu yazı vardır.

Bahariye Mevlevihanesi Kudumzenbaşısı
Mahzen-i esrar-ı musiki üstadı
Şehir hafız Mehmed Zekai yül
Mevlevi dede Efendimiz ruhu için ¹⁵³

Zekai Dede'nin Mustafa Fadıl Paşa teşvikiyle bestelediği ilk ayin "Süzidil ayin-i" dir. 1870 yılında henüz mevlevi olmayan Zekai Dede bu ayin-i birkaç gün içinde bestelemişti. Her nasılsa o esnada dergahların birinde icrası mümkün olmamış 20 sene sonra 1891 yılında Bahariye Mevlevihanesinde ilk mukabelesi resmen yapılmıştır. Zekai Efendi Kudumzenbaşılığı ve dedeliğinin ilk yılında o ateşle (1884 aralığında 1885 aralığına kadar) 4 ayin bestelemiştir. Bunlar son ayinleridir. İlk ayini Suzidil den 15 yıl sonra bestelediği 2. ayini olan maye ayininin ilk mukabelesi Yenikapı'da bir hafta sonra da Bahariye'de tekrarlanmıştır. ¹⁵⁴

Bahariye Mevlevihanesi Neyzenbaşısı NEYZEN AZİZ DEDE (1835-1905); İstanbul'un en meşhur iki Mevlevihanesi olan Galata ve Üsküdar Mevlevihanelerinde neyzenbaşyken sonradan Bahariye Mevlevihanesinde

¹⁴⁹ Rauf Yekta, "Esatizel elhan", I. S.30

¹⁵⁰ Radvo Gaz. Haz. Tem. Ağuş, 1948 sayı. 78,79,80 (İst. Divan Edb. Müz.)

¹⁵¹ Y. ÖZTUNA, a.g.m., II, S.513-514

¹⁵² I. M. K. İNAL, a.g.m. S.295

¹⁵³ Radvo Gaz. Haz. Tem. Ağuş, 1948 sayı. 78,79,80 (İst. Divan Edb. Müz.)

¹⁵⁴ Y. ÖZTUNA, a.g.m., II, S.513-514

de aynı vazifeyi aldı. Bu son vazifeye başlamasını, Üsküdar ve Galata Mevlevihanelerinde şeyhlik yapmış Ahmed Celalettin Dede Saadettin Nuzhet'e şöyle anlatmıştır. Bahariye Mevlevihanesi şeyhi H. Fahreddin Dede bir gün bana dedi ki "Ben Aziz dedeyi davet etsem gelmeyecek, fakat sizi çok sever ve kırmaz; lütfen söyleyin, bizim dergahın ser neyzenliğini deruhte etsin" Bunun üzerine kendisine söyledim "Şisman bir adamım; Eyüp'e gidip dönmek benim için bir hayli zor olur" diye kabul etmek istemedi ise de ısrarım üzerine reddetmedi ve çarşambaları muntazaman devamı başladı. Aziz Dede'nin vefatından sonra Bahariye Mevlevihanesi Neyzenbaşılığına İstanbullu Hakkı Dede (vefatı 1918) getirilmiştir. ¹⁵⁵ Neyzen Aziz Dedenin ustalığı üzerine; General Pertev Demirhan da "Musiki Düşüncelerim" (İstanbul (1946) isimli risalesinde şöyle bir hatıra naklediyor: Bir bahar günü, Bahariye'nin Şinasi'ye dedirten o meşhur latif mevsiminde, Tanburi Cemil ve zamanın büyük hanendesi Şehla Hafız Osman ile Pertev Paşa, Eyyüp'e Bahariye dergahına giderek, üstad musikişinasların iştirakıyla nefis bir Rast faslı dinlemişler. Fasil'da Aziz Dede'nin icra ettiği fevkalade bir Rast ara taksimden büyük dahi Tanburi Cemil o kadar mütehassıs olmuş ki kalkıp Aziz Dede'nin elini öpmüş. ¹⁵⁶ Neyzen Aziz Dede'nin hocalarından Hakkı Bey de (1919) Galata ve Bahariye Mevlevihanelerinde neyzenbaşılık yapmıştır. ¹⁵⁷

Bahariye dergahının mutrib heyetinde, neyzenbaşının hemen yanında yer alan ikinci neyzense, GELİBOLU'LU NEYZEN AHMET DEDE diye anılan Çerkes Ahmed Dede'ydi. Gür ve Davudi bir sesi olan Çerkes Ahmed Dede alıngan ve hiddetli bir zat imiş. Ailesiyle beraber dergahta oturur ve dergahın harici işlerine de bakarmış. ¹⁵⁸ H. Fahreddin Dede Çerkes Ahmed Dede ile daima latife edermiş. İbnülemin Mahmut Kemal İnal bununla ilgili olarak şu hatırayı naklediyor. "H. Fahreddin Dede bir gün babam Hafız Şevki Bey'e pek sevdiği Karcıgar makamından bazı eserler okutuyordu. Sıra Hacı Arif Beyin

"Bir goncaya bir hare nigah eyledi bülbul"

şarkısına geldi. Bu musiki parçalarını vecd ile dinleyenler arasında Gelibolulu Çerkes Ahmed Dede de bulunuyordu. Hafız Şevki bey şarkının

¹⁵⁵ R. E. KOÇU, a.g.m., III. S.1703-1704

¹⁵⁶ R. E. KOÇU, a.g.m., III. S.1703-1704

¹⁵⁷ Y. ÖZTUNA, a.g.m., I, S.321

¹⁵⁸ İ. M. K. İNAL, a.g.m., S.199-198

meyanına gelince güfteyi unuttur ve duraklar. Bunun üzerine H. Fahreddin Dede Şevki Bey'in unuttuğu

"Matemzede zan etti görüp dudi siyahın"

mısraanı söyle mizahi bir dille Şevki Bey'e hatırlatır.

"Ahmed Dede zan etti görüp sivri külahın" 159

Mutrib da yer alan neyzenlerden bir diğeri de SALİH DEDE'ydi. Salih Dede uzun boylu güçlü kuvvetli pehlivan yapılı bir zatmış. Yüksek sesle konuşur üflediği neyin sesi uzaktan duyulmuş. Bir gün kendisini kızdırmak için "Salih Dede, senin neyden ses çıkmıyor, iyi üfleyemiyorsun" demeleri üzerine Salih Dede; "Haydi oradan teres, Galata kulesine başpare takılsaydı onu da üfler ortalığı zangır zangır titretirdim" diyerek yanıt vermiş. Mert ve cesur bir kimse olan Salih Dede Mutribta kimseye göstermeden ayinhanlara ve neyzenlere dilini çıkartıp işaretler yaparak şakalaşmış. 160 Gayet düzgün ve okunaklı bir nota yazısı olan Salih Dede Şeyh H. Fahreddin Dedenin yazdığı nota müsveddelerini temize çekermiş. 161

İbnülemin Mahmud Kemal İnal başka bir hatırasında H. Fahreddin Dede'nin ney talebelerinden NEYZEN EMİN DEDE'yi ilk defa büyük dayım H. Fahreddin Dede'nin büyük kütüphaneli odasında gördüm diyor. Kibar yüzlü ve mülayim bir ifadesi olan Neyzen Emin Dede, H. Fahreddin Dede ney çalarken vecde gelir hayranlıkla dinlerdi diye devam ediyor. 162

Mevlevihanenin müdavimlerinden TOPHANELİ SABRİ BEY'de Mevlevi tarikatına mensub ve rind meşrepli bir zat imiş. Bahariye mevlevihanesinin musiki yaşantısında şöyle bir hatırasıyla anılmıştır. Hemen, hemen her Çarşamba, mukabele günü Bahariye Mevlevihanesi mutribında namazdan sonra büyük amini o alır, bazen de Nat-ı Mevlanayı okurmuş. Mutriba çıkarken daima cebinde taşıdığı yassı şişeden bir iki yudum almak için merdivenin tenhalığını beklermiş. Mevlevi ayinlerine aşık ve hayran olan bu zatın, ayin okurken gözleri daima yaşlı imiş. 163

159 İ. M. K. İNAL, a.g.m. S.199-198

160 İ. M. K. İNAL, a.g.m. S.199-200

161 İ. M. K. İNAL, a.g.m. S.199-200

162 İ. M. K. İNAL, a.g.m. S.177

163 İ. M. K. İNAL, a.g.m. S.250

(Tophaneli Sabri Bey'in Süzidil makamında bir ayin-i şerif-i ve süzinak makamında bir şarkısı vardır. İlk hanımının vefatı üzerine yaptığı ferahnak makamındaki şarkının güftesi de kendisine aittir.

Dergahın türbedarı İBRAHİM DEDE ise Şam'da öğrendiği udu ile mutrıbdaki yerini alırdı. Oldukça iyi derecede ud çalan İbrahim Dede H. Fahreddin Dede'den de nota öğrenmişti. Uduna göre bir sandık yaptırmış, bu sandığa udunu itina ile kor, kimseye de el sürdürmezmiş. Kısa boylu ve tıknazca olan İbrahim Dede daima gülen şakacı bir mizacı olup rind meşrepli bir zatmış. Türbenin kandillerini her gece kendi yakarmış. 164

5. BÖLÜM TALEBELERİ

H. Fahreddin Dede'nin musiki ve tasavuf bilgisinden istifade etmiş Behlül Medeni Aziz Ef. Yeniköylü Hasan Ef. ve Bolahenk Nuri Bey, H. Fahreddin Dede'nin musikide ki mesai arkadaşlarındandı. 165 Mehmed ZiyaBey Nevsa-i Osmanide ki makalesinde Zekaizade Ahmed ve Hafidi Münir Efendilerin H. Fahreddin Dede den miraciye-yi ta'alim ve meşk ettiklerini, bu sayede miraciye-yin kendilerine eksiksiz olarak ulaştığını söylemektedir. 166 Rauf Yekta Bey bazı dergahlarda okunan ve nağme bağlantıları bir hayli tahrifata uğradığı delillerle sabit olunan, menkıbe-i mirac-ı nebevi ile H. Fahreddin Dede'nin Mutaftade den meşk ettiği menkıbe-i celile besteleri arasında çok büyük fark olduğunu söylüyor. 167 H. Fahreddin Dede Efendi Miraciye-yin Neva bahri hariç olmak üzere diğer bahirleri Zekai Efendi'nin oğlu Ahmed Efendi ve torunu Hafidi Münir Efendi ile Taşlıburun dergahı Şeyhi Saudüddin Efendiye meşk etmiştir. Ne yazık ki Neva Bahri kaybolmuştur. 168 H. Fahreddin Dede miraciye-yin tamamını kimseye öğretmeye muvaffak olamadan vefat etmiş ve miraciye-yin Hamamizade İsmail Dede den (1778-1846) intikal eden tavrı, sünbül Sinan dergahı v.s. mahallerde uğradığı tahrifat ve ilaveler sonucu bugün unutulmuştur. 169 H. Fahreddin Dede'ye talebe olmuş diğer müzisyen ve dedelerin isimlerini, haklarında kısa bilgilerle burada vermeye devam ediyorum. Cemal Dede ve Nurullah Kılıç H. Fahreddin Dede'nin yetiştirdiği en iyi ney talebeleriydi. 170

CEMAL DEDE (1860-1899) Yenikapı Mevlevihanesi Neyzen başısı iken 39 yaşında vefat etmiştir. H. Fahreddin Dede'den ney meşk etmiş, ney

165 M. ZİYA, a.g.m., S. 279

166 M. ZİYA, a.g.m., S. 279

167 M. ZİYA, a.g.m., S. 282

168 İ. M. K. İNAL, a.g.m., S.201

169 İ. M. K. İNAL, a.g.m., S.154

170 Musiki Mecmuası, No.4 İst. 1948, S.19.

virtüözü olarak yaptığı şöhretle, genç yaşta yenikapı Mevlevihanesine neyzenbaşı olmuştur. 171

NURULLAH KILIÇ (1880-195x) H. Fahreddin Dede'nin diğeri ney talebesidir. Bahariye ve Yenikapı Mevlevihanelerinde Neyzenbaşılık yaptı. 172

ZEKAİZADE HAFİZ AHMED IRSOY "Ahmed İlhami" (1869-1943) Zekai Dede'nin oğlu Ahmed Bey H. Fahreddin Dede'den ney ve farsça dersleri almıştır. Bahariye ve Yenikapı mevlevihanelerinde kudumzenbaşılık yapmıştır. 173 Doktor Subhi Ezgi "Nazari ve Ameli Türk Musikisi adlı eserinde dini ve gayri dini 300 kadar bestesi olduğunu söylüyor.

HÜSEYİN AVNİ AKTUÇ BEY (1888-1961) Tercüme-i halinde verdiği ifadeye göre musikiyi büyük dayısı H. Fahreddin Dede'den öğrenmiştir. Udda çalan Hüseyin Aktuğun 15 kadar şarkısı vardır. 174

MUSULLU HAFİZ OSMAN DEDE [Musullu Hanende Hafız Ama Şeyh] (1840-1918) H. Fahreddin Dede'den dini ve din dışı birçok eser meşk etti. Elimizde Hüseyini Ayin-İ, Hüzam saz semaisi, Devr-i Kebir Hüseyini peşrevi, 9 ilahisi ve 8 şarkısı vardır. 175

MEHMET MÜNİR KÖKTEN (1882-1969) Mevlevi tarikatına mensub olması ve büyük babası Zekai Dede'nin Bahariye Mevlevihanesinde kudumzenbaşı bulunması dolayısıyla dergahın şeyhi H. Fahreddin Dede'den miraciyeyi ve daha birçok dini ve din dışı eser geçti. Yaptığı eserler arasında karcıgar makamında bestelediği şu şarkıyı H. Fahreddin Dede çok sever ve daima okuturdu. Güftesi Muallim Naci'nindir. "Turrai sevda penahın dillerin kullabıdır" 12 Kadar şarkısı vardır. 176

Neyzen Hafız Hattat HACI MEHMET EMİN YAZICI DEDE (1883-1945) Bestekar Neyzen ve Hattat olan Emin Dede neyini H. Fahreddin Dede'yle çalışarak ilerletmiştir. Galata Mevlevihanesi ve Üsküdar Mevlevihanesi Neyzenbaşılığında bulunmuştur. 10 peşrevi segah saz semaisi 7 şarkısı,

171 Y. ÖZTUNA, a.g.m., I., S.174

172 Y. ÖZTUNA, a.g.m., I., S.445

173 Y. ÖZTUNA, a.g.m., I., S.368

174 İ. M. K. İNAL, a.g.m., S.87

175 Y. ÖZTUNA, a.g.m., II., S.171

176 İ. M. K. İNAL, a.g.m., S.220

Ahmed Avni Konuğa nazire olarak yaptığı 119 makamlı Rast Taksim ve müstear ayin-i vardır. 177

TAŞLIBURUN DERGAHI ŞEYHİ SAUDÜDDİN EFENDİ H. Fahreddin Dede'den miraciyeyinin segah ve Dügah Bahirlerini öğrendi. 178

İSMAİL HAKKI BEY (Kaymakam, Hoca, Muallim, Serhanende) (1866-1927) H. Fahreddin Dede'den istifade etti 2000'e yakın eser bestelediği sanılıyor. 179

SABRİ EFENDİ (Hafız Tophaneli Udi Mehmed) (1846-1914) Bahariye Mevlevihanesi devam eder, H. Fahreddin Dede'den dini ve din dışı musikide istifade ederdi. Şey H. Fahreddin Dede'nin adını büyük oğluna vermiştir. Bahariye Mevlevihanesinde mukabelelerde, İtri nin Nat'ını ekseri o okurdu. Bir marşı, suzidil Ayin-i 5 şarkısı vardır. 180

Muallim SAKALLI KAZIM UZ EFENDİ Sonra: BEY (1872-1938) Bahariye Mevlevihanesine devam eder H. Fahreddin Dede'den istifade ederdi. Sultanı yegah ayini, marşlar dini ve la dini olmak üzere 72 kadar eseri vardır. 181

MEHMED RAUF YEKTA BEY (1871-1935) Bestekar musiki bilgini ve neyzen olan Rauf Yekta Bey, H. Fahreddin Dede'den musiki konusunda istifade etmiş, araştırmaları için teşvik almıştır. 182 Çeşitli musiki yayınları olan Rauf Yekta Bey 50 kadar eser bestelemiştir.

Albay Dr. MEHMET SUBHİ EZGİ (1869-1962) Türk bestekarı ve büyük Türk musikisi bilgini Rauf Yekta Bey, Musiki bilgini ve ney virtüozu Şeyh H. Fahreddin Dede Efendiden repertuar, ney ve nazariyat dersleri aldı. 183 Aynı zamanda tanburi ve kemani olan, müzikolog Dr. Subhi Ezgi Nazari ve Ameli Türk musikisi adlı eserinin başında "keza lik muhibbim ve üstadım Bahariye Mevlevihanesi Postnişini Hüseyin Efendi'den dahi bir

177 Y. ÖZTUNA. a.g.m., II., S.492

178 I. M. K. İNAL. a.g.m., S.201

179 Y. ÖZTUNA. a.g.m., I., S.279-402

180 Y. ÖZTUNA. a.g.m., II., S.246

181 Y. ÖZTUNA. a.g.m., II., S.463

182 Y. ÖZTUNA. a.g.m., II., S.218

183 Y. ÖZTUNA. a.g.m., I., S.274

hayli nefis eserler geçtim" diyor. ¹⁸⁴ 700 den fazla eser bestelemiştir. 14 Kadar da musiki üzerine yazılmış ve defalarca basılmış eserleri vardır.

HÜSEYİN SADETTİN AREL (1880-1955) Türk musikisi bilgini ve bestekarı Arel de H. Fahreddin Dede'den istifade etmiştir. ¹⁸⁵ 10 kadar musiki üzerin yayını ve musiki mecmuasında makaleleri vardır. Kendisi 51 ayin ve 700'e yakın değişik formlarda eser bestelemiştir.

AHMET MİTHAT BAHARİ BEYTUR(1877-1971) Şair edib ve Mevlevi şeyhlerinden olup Mesnevi-i, H. Fahreddin Dede'den okumuştur. ¹⁸⁶

NUREDDİN BEY (?-?) H. Fahreddin Dede'den Ney dersleri aldı. ¹⁸⁷

RAŞİD BEY (?-?) H. Fahreddin Dede'den Ney dersleri aldı. ¹⁸⁸

MEHMET VELED ÇELEBİ (vef. 1953) Bahariye Mevlevihanesinde uzun yıllar yaşadı. Edebiyat ve tassavufi bilgisini H. Fahreddin Dede'den aldığı derslerle geliştirdi. ¹⁸⁹

LÜTFİ BEY (?-?) Niyazi Sayın'la yaptığım mulakatta bu zatın güzel kanun çaldığı ve H. Fahreddin Dede'nin halifesi olduğunu söylüyor. Fakat kendisinin gençlik yıllarına rastladığı için bu zattan daha fazla bir bilgi alamadığını söylüyor. Niyazi Sayın şöyle devam ediyor. "Aksaray'dan çapaya giden yolun sağ tarafında bir evde otururdu. Hayatı rahatsızlıklarla geçmiş dolayısıyla faal bir insan değildi, yatakta otururdu. Çok tertipli ve düzenliydi. Yakın zamanda vefat ettiğini duydum" diyor. (Bkz. Fotoğraflar)

¹⁸⁴ Dr. Subhi EZOL, "Nazarî Amelî Türk Musikisi", I., İst. 1933, S.5

¹⁸⁵ Y. ÖZTUNA, a.g.m., I. S.280

¹⁸⁶ R. E. KOÇU, a.g.m., V. S.2723

¹⁸⁷ M. ZİYA, a.g.m., S.279

¹⁸⁸ M. ZİYA, a.g.m., S.279

¹⁸⁹ Y. ÇELEBİ İZBUDAK, "Hatıralarım", İst. 1946, S.24-28.

6. BÖLÜM ÇAĞDAŞLARI

Devrinin müzik hayatı içinde de önemli bir yeri ve şöhreti olan Bahariye Mevlevihanesi'nin kapısı müzisyenlere her zaman açıktır. Hafta da iki gün fasıl bir gün ayin meşk edilen dergaha devrin tanınmış musiki ustalarının gidip geldiğini ses ve sazlarıyla buradaki toplantılara iştirak ettiğini biliyoruz. Ancak bunları tek tek tespit edebilmemiz imkansızdır. 18. yy. sonundan 19. yy. ikinci yarısına taşan süreç içinde İstanbul'da yaşamış meşhur bestekar, hanende ve sazandeleri H. Fahreddin Dede'nin (1853-1911) çağdaşları olarak sayabiliriz.

Altta doğum sıralarına göre bir kronoloji içerisinde verdiğim bu ustaların bazıları kesinlikle birçoğuda muhtemelen Bahariye'nin musiki yaşantısında yer almıştır. Listedende de görüldüğü gibi bu çağ müzisyen yetiştirme bakımından zengin ve verimli bir çağdır.

İSMET AĞA	(-1870)
HANENDE MANOL AĞA	(-1902)
LAVTACI HRİSTO AĞA	(-1914)
KEMENÇECİ NİKOLAKİ EF.	(-1915)
BALAD ŞEYHİ KEMAL EF.	(-1915)
GARBİS EF.	(-1925)
TANBURİ BÜYÜK OSMAN BEY	(1816-1885), 69
ZEKAİ DEDE EF.	(1824-1897), 73
TANBURİ KÜÇÜK OSMAN BEY	(1825-1900), 75
KUTBİ EF.	(1826-1913), 87
HAMPARSUM ÇERÇİYAN	(1828-1901), 73
NİKOĞOS AĞA	(1830-1890), 60
HACI FAİK BEY	(1831-1891), 60
HACI ARİF BEY	(1831-1885), 54
BOLAHENK NURİ BEY	(1834-1910), 76
NEYZEN AZİZ DEDE	(1835-1905), 70
TANBURİ ALİ EF.	(1836-1890), 54

HÜSAMEDDİN DEDE	(1839-1900), 61
MAHMUD CELALEDDİN PAŞA (çorluluzade vezir)	(1839-1899), 60
MUSULLU OSMAN DEDE	(1840-1918), 78
BEHLÜL MEDENİ AZİZ EF.	(1842-1895), 53
ATAULLAH DEDE	(1842-1910), 68
AHMED MİTHAT EF.	(1844-1912), 68
KEMENÇECİ VASİLAKİ	(1845-1907), 62
ASDİK AĞA	(1846-1912), 66
CELALEDDİN DEDE	(1849-1907), 58
ZİYA PAŞA	(1849-1929), 80
LEYLA SAZ	(1850-1936), 86
KANUNİ ŞEMSİ EF.	(1850-1922), 72
GİRİFTZEN ASIM BEY	(1852-1929), 77
SANTURİ EDHEM EF.	(1855-1926), 71
RIZA BEY (Neyzen Vefalı Ali)	(1855-1923), 68
HANENDE KARABET AĞA	(1855-1915), 60
YUSUF EF.	(1857-1925), 68
KEMANİ TATYOS EF.	(1858-1913), 55
ENDERUNİ HAFİZ HÜSNÜ EF.	(1858-1919), 61
ŞEVKİ BEY	(1860-1891), 31
CEMAL DEDE	(1860-1899), 39
İSMAİL HAKKI BEY	(1860-1927), 67
AHMET RASİM	(1864-1932), 68
RAHMİ BEY	(1865-1924), 59
MEHMED NURİ ŞEYDA BEY	(1866-1901), 35
MUALLİM İSMAİL HAKKI BEY	(1866-1927), 61
KENAN RİFAİ	(1867-1950), 83
KEMANİ MEMDUH EF.	(1868-1939), 71
ZEKAİADE AHMED EF.	(1869-1943), 74
LEMİ ATLI	(1869-1945), 76
DR. SUBHİ EZGİ	(1869-1962), 93
TANBURİ CEMİL BEY	(1871-1916), 45
RAUF YEKTA BEY	(1871-1935), 64
AHMED AVNİ KONUK	(1871-1938), 67
UDİ NEVRES BEY	(1873-1937), 64
NEYZEN TEVFİK KOLAYLI	(1879-1953), 74
H. SADEDDİN AREL	(1880-1955), 75
NEYZEN NURULLAH KILIÇ	(1880-195x) -
NEYZEN EMİN DEDE	(1883-1945), 62

7 BÖLÜM

ŞEYH H. FAHREDDİN DEDE'NİN VEFATI

Bahariye Mevlevihanesi'nin Sultan V. Mehmed Reşat tarafından tamirinin tamamlanması ve ziyaret edilmesi üzerinden bir yıl geçmişti ki Şeyh H. Fahreddin Dede bir Çarşamba kendinde cüzi bir rahatsızlık hissetmiş, başı dönmeye başlamış bir hayli terleyerek rahatsızlanmıştı. Bunun üzerine belediye tabibi çağırılmış, tabib gelir gelmez harem dairesinin kordon altına alınmasını ihtar etmişti. Bu ihtarı hisseden Şeyh iyice telaş ederek sıkılmış terlemiş ve Perşembe günü de vefat etmiştir. Belediye tabibinin verdiği ifadeye göre Kolera dan vefat eden Şeyh H. Fahreddin Dede'nin cenazesi, sevenlerince Eyüp Sultan Camiine getirilerek cenaze namazı kılınmış, oradan da dergaha getirilerek babası Nazif Dede'nin sağ tarafında hazırlanan yere defnedilmiştir. 1911 senesi Eylülünde, Ramazan'ın 21. günü (H.1329-R.1327) vefat eden şeyh efendi 57 yaşında idi. 190 Şeyhlik müddeti 49 yıl, 4 ay, 29 gün olup bunun son 34 yıl, 5 ay 13 günü Bahariye Mevlevihanesi'nde geçmiştir. ¹⁹¹

7.1. Vefatı Üzerine Düşürülen Tarihler

Divan-ı Hümayun dairesi müdür muavinliğinden emekli Mevlevi şairlerinden Münir İsmet Bey;

"Aşk-ı Mevlana ile gitti Hüseyin-ül Mevlevi"
mısraa ile üzüntüsünü dile getirmiştir.

Yine Mevlevi ariflerinden şair Üsküdar'lı Talat Bey;
"Vasıl ola cemale, vasıl ola cemale
Gitti Hüseyin Efendi dergah-ı zülcelale"
mısraaları ile mücevher tarih-i tanzim etmiştir. ¹⁹²

¹⁹⁰ M. ZİYA, a.g.m. S.279-280

¹⁹¹ Y. ÖZTUNA, a.g.e. Cl. S.279

¹⁹² M. ZİYA, a.g.m. S.280-281

Bahariye Mevlevihanesi dervişlerinden Manisalı İbrahim Zuhuri Dede ise şeyhi H. Fahreddin hakkında şöyle bir teesürname yazmıştır.

"Şeyh Nazifoğlu Hüseyin Mevlevi-i manevi
Bahri-i feyzinden bütün seyrab ederken alemi

Nagehan geldi ana emri celil-i ercei
Baş kesip gitti cihandan terk edip biş-ü kemi

Göz yumup gözden nihan oldu o nur-i didemiz
Gark-ı endüh etti ihvan tarik-i matemî

Hilm-i dervişanesin vasf eylemek mümkün değil
Def ederki lütf-i kalb-i bendegandan her gamı

Yirmibir şehr-i siyamda azm-ü lahut eyledi
Etmemek subh-u mesa ah-u figan eyledi

İbn-i ummi Mustafa hem irtihal etti bugün
Vasıl olmak için o zat-ı akdese soldu femî

Arif-i billah idi hem zahid-i agah idi
Münhasır olmuşdu hubbu ehl-i beyte her demi

Sırrıbekef geldi Zuhuri söyledi tarihini
Dar-ı cennette Hüseyin olsun Alini'nin hemdemi" 193

Şeyh H. Fahreddin Dede'nin müritlerinden Rüşdi Bey ise şu 7 beyitli tarih manzumesini söylemiştir.

Vakıf-ı bahr-ı rûmuzat-ı kitab-ı Mesnevi
Ari-i kenz-i hakikat Şeyh Hüseyin-i Mevlevi

Lem-a-i feyziyle tenvir eyler iken alemi
Söndü hayfa bezm-i irfanın چراغ-ı pertevi

Pişuva-yı arifin dense sezadır şanına
Çünkü asrın ehl-i fazlı hep olurdu peyevi

Vayedar-ı feyz olup her vech ile ruhsudegan
İstibah-u za'fe düşmüş nice dil oldu kavi

Hasılı bir mürşid-i aktebarın bezmime
Can atan erbab-ı dil aldı nisab-ı manevi

Aşk-ı Mevlana ile sohbet seray-ı alemi
Akibet terk eyleyip oldu hamuş ü münzevi

Arz ider Rüşdi kemal-i hüzn ile tarih-i tam
Gitti irfan-ı güher eyvah Hüseyin-i Mevlevi 194

¹⁹⁴ SADEDDİN NUZHET ERGUNER, "Türk Musikisi Antolojisi", II, İST. 1943, S.509.

8. BÖLÜM

ŞEYH H. FAHREDDİN DEDE'DEN SONRA BAHARİYE MEVLEVİHANESİ

8.1. Kendisinden Sonraki Şeyhler

Bahariye Mevlevihanesi'nin ilk şeyhi H. Fahreddin Dede Efendi'nin ölümünden sonra oğlu Nazif Dede sonra Ahmet Çelebi Dede Efendi, sonra da Bilecik mevlevihanesi şeyhi olan Bahaüddin Dede Bahariye Mevlevihanesi'ne şeyh olmuşlardır. H. Fahreddin Dede'nin yakınlarından olan Bahaüddin Dede, tarikatların lağv edildiği ve tekkelerin kapatıldığı tarihe kadar burada meşihatte kaldı. 195

H. Fahreddin Dede'nin torunu Selman Tüzün (1905-) kendisiyle yaptığım mülakatta bu olayı şöyle anlatıyor; H. Fahreddin Dede vefat ettiğinde Nazif Dede posta geçti. Ben o zamanlar 6 yaşındaydım. 1911, 1912 yıllarıdır. Nazif Dede de 1914 te vefat edince post makamı bana intikal etti. Yaşımın küçüklüğü dolayısıyla Konya makam çelebisi Abdülhalim Çelebi Afyon Çelebilerinden Ahmed Selaheddin Dede'yi bize vekil olarak tayin etti. Kendisi 3 yıl kadar mevlevihane de kaldı. Çok zarif ve efendi bir insandı. O sırada büyükbabamın yeğeni Baha Efendi Bilecik mevlevi şeyhiyken tekkesi yandı. Bunun üzerine Baha Ef. Bahariye ye geldi ve Ahmed Selahaddin Dede Afyona döndü. Tekkelerin kapatıldığı 1925 e kadar Baha Ef. burada şeyhlik yaptı. Tekkeler kapatılınca biz dergahtan ayrıldık. Ben yatılı okula geçmiştim. Aile dağılmıştı. Bahariye de kimse kalmamıştı. Bu sırada Harem dairesi yandığı için Baha Ef. ve ailesi selamlıkta kalarak burada yaşamaya devam ettiler."

Konya Mevlana Dergahı arşivinde, 106 numaralı dosya da da bu konuyla ilgili olan metinleri burada veriyorum.

"Sivas Mevlevihanesi'nin tamiri için evkafa yazılan yazının müsveddesiyle İstanbul Bahariye Mevlevihanesi şeyhi Büyük Nazif Efendi ahfadından Selman'ın, ehliyetini ibraz edinceye dek Bahariye ye birinin vekil olarak tayinine, Bahaeddin Efendi nin tayini takdirinde Selman'ın

hakkının zayi olacağına, fakat mutlaka Bahaeddin Efendi'nin tayini iltizam ediliyorsa makaam-ı fetva dan emrû inha edilmesine tavassutu rica yollu ayan azasından Zeynel -Abidin Efendi'ye yazılan 22 Ağustos 1335 tarihli mektubun müsveddesi. 196

"Diyanet işlerine, Bahaeddin Efendi'nin Bahariye'de vekil olduğunu, Selman'ın tahsil ve terbiyesine bakmadığını, hakkını gasbettiğini, vekil tayin edilen Abdülbaki Efendi'yi dergahı teslim etmediğini, bu yüzden müftilikçe men'ini rica için yazılan 24 Ağustos 1340 tarihli mektubun müsveddesi." 197

8.2. Tekkelerin Kapatılmasından Sonraki Gelişmeler:

Tekkelerin 4 Eylül 1925 tarihinde kapatılması üzerine süratle harab olan semahanesi 1935 yılında yıktırılmış, mensublarının medfun olduğu türbe çökmüş 1938-39 yılları arasında kazaen çıkan bir yangın ile harem dairesi yok olmuş, mescidin kendisi avluya sonradan yerleşen bir tuğla imalathanesinin deposu haline getirilmiş ve minaresi ise tamamen ortadan silinerek kaldırılmıştır. Bahariye'deki türbenin içerisinde Şeyh Büyük Nazif Efendi ile oğlu Şeyh Hüseyin Fahreddin Efendi ve bunun oğlu Küçük nazif Efendi ile bu ailenin damadı olan şair Yenişehirli Avni Bey ailesi ve sikkezenbaşı ailesi bulunmaktaydı. 198 Bu türbe, de sonradan çökmüş 1952 de kabirlerin üzerleri büyük taşlar ile kapatılarak perişan bir hale gelmişti. 199 Son Şeyh olan Bahaüddin Dede'nin eşi 1952 yılı içinde harab bir duruma gelmiş olan bu tekkenin selamlık dairesinde oturmaktaydı. 200 1970 yılı başlarında iki fabrika duvarı arasında bir aralığa sıkışıp kalan avlu kapısı arkasındaki ahşap selamlıkla birlikte yıktırılmıştır. Sultan Mehmed Reşad'ın (H. 1328) M.1910 tarihli talik yazılı kitabesi de bu arada ortadan kaybolmuştur. Günün birinde Gayrı menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kuruluna gelen meçhul bir kişi kapının tüm akşamı ile beraber kendisinde olduğunu ileri sürerek bahçesinde yeniden montesi için izin istemeye kalkmıştır. Ancak Yüksek Kurulda durumu bilen biri olayı derinleştirmek isteyince istek sahibi savuşuvermiştir. 201

¹⁹⁶ MEYLANA MÜZESİ İhtisas ktp. Dos. No.106 (bk. ek. D1, D2,)

¹⁹⁷ bk. ek D3.

¹⁹⁸ M. ERDOĞAN, a.g.m. S.41-42

¹⁹⁹ R. E. KOÇU, a.g.m. IV. S.1854

²⁰⁰ M. ERDOĞAN, a.g.m. S.41-42

Öte yandan Vakıflar Genel Müdürlüğü ile son şeyhin varisleri arasında uzayan davadan sonra yerin mülkiyeti vereseye geçmiş ve bitişik fabrikaya satılmıştır. Hazinesinde ki yirmiye yakın mezardan bazıları iplikhanenin karşısında kurulan mezarlığa bazıları da Edirne kapı şehitliğine nakledilmiştir. 202 Selman Tüzün kendisi ile yapılan mülakatta bu konuyu şöyle anlatıyor;

"1952 yılında türbe çökmüştü ve tekke çok harap durumdaydı. Vakıflar Müdürlüğü ile 18.5 sene süren bir dava olmuştur. Burası kime aittir diye... Heyetler geldi, raporlar hazırlandı ve mahkeme vakıflar lehine karar verdi. Temyiz ettik ve bozuldu. Tekrar dava etmeğe gücümüz yetmedi, fakat avukatımız davayı tekrar açtı ve uğraştı sonunda kazandı. Yapılan satış sonunda yeşil saha gösterildiği için ucuz satıldı. 203

8.3. Bahariye Mevlevihanesi'nin Bugünkü Hamuşanı

Şeyh H. Fahreddin Dede'nin torununun bana verdiği bilgiye göre; Bahariye Mevlevihanesi'nin yeri satıldıktan sonra Selman Dede Bahariye Mevlevihanesi'nin hamuşanını nakletmek için Konya'dan yer almıştı. Fakat bu olayın sonradan aile meclisinde mütealası yapılmış ve Bayram Kandil gibi mübarek gün ve gecelerde "biz bu ziyaretleri nasıl yerine getiririz" demişlerdi. Bunun üzerine Selman Dede düşünmeye ve bir çözüm aramaya başlamıştı. Ve aklına Eyüp Sultanda ki 16 Mart şehitliği gelmişti. 204 Selman dede 66. Tümenine ait olan şehitlik parmaklığını askeriye ye teslim etmiş, gerekli izinleri de aldıktan sonra 18 kişiyle tekbir sesleri içinde hamuşanı buraya nakletmiştir. Hamuşan Eyüp Sultan'dan Kağıthane'ye dönen yolun üzerindedir. Eyüp Lisesinin tam karşısında 4-5 basamak çıkınca parmaklıklar içinde 5 lahit vardır. Soldan ilk kabirde Zübeyde ve Fatma Fasiha hanımlar, ikinci kabirde Bahariye Mevlevihanesi şeyhi Hasan Nazif Dede, üçüncüde Bahariye Mevlevihanesi şeyhi H. Fahreddin Dede, dördüncü kabirde ise Yenişehirli Şair Avni Bey ve sikkezen başı ailesi yazıları vardır. Yazıların bulunduğu bu lahit taşlarının dayandığı duvarın ortasında ise ya

201 I.Ü. EDB. FAK. "SANAT TARİHİ YILLIĞI", XII, İst. 1982, S.161-168

202 I.Ü. EDB. FAK. "SANAT TARİHİ YILLIĞI", XII, İst. 1982, S.161-168

203 Kemal Özmen'in H. Fahreddin Dede'nin torunu Selman Tüzünle yaptığı mülakattan alınmıştır.

204 İngilizlerin İstanbul'u işgalinde (16 Mart 1920) iki erimiz şehit düşmüştür ve bu şehitlik bunun için yapılmıştır. Daha sonra Abide yapıp şehidler nakledilince şehitlik boş kalmıştır.

Hazreti Mevlana yazılı bir çerçeve vardır. Selman Dede bu yazıları kendisinin yazdığını söyleyerek burada yatanlar için detay bilgi veriyor. Buna göre:

Birinci Kabirde: Beşiktaş Mevlevihanesi Şeyhi (büyük Hasan Nazif Dede'nin hanımı Zübeyde Hamın ve Selman Dede'nin annesi Fatma Fasiha Hanım ile teyzesinin bir yaşında ölen oğlu Hüseyin sırlıdır.

İkinci Kabirde: H. Fahreddin Dede'nin oğlu Bahariye Mevlevihanesi Şeyhi (küçük) Hasan Nazif Dede ve Selman Dede'nin ablası Zübeyde Hanım,

Üçüncü Kabirde: Beşiktaş Mevlevihanesi Şeyhi (büyük) Hasan Nazif Dede

Dördüncü Kabirde: Bahariye Mevihanesi Şeyhi H. Fahreddin Dede ve kızı Destina hanım,

Beşinci Kabirde: (Büyük) Nazif Dede'nin damadı şair Yenişehirli Avni Bey ve sikkezenbaşı ailesi sırlıdır. (Bunların kaç kişi oldukları bilinmemektedir.)

9. BÖLÜM HATIRALAR

9.1. Selman Tüzün'den Hatıralar

"Bir Mevlevi olan Osmanlı Padişahı Sultan Mehmed Reşad Balkan Harbi sıralarında Bahariye Mevlevihanesini tamir ettirir. Restorasyon bittikten sonra Sultan Reşad dergahı ziyarete gelir." Selman Dede başından geçen bu hatırayı nakletmeye şöyle devam ediyor.

"Padişah ağırlandı ve sema ayini yapıldı. Sema töreninden sonra padişah saltanat kayıklarına doğru uğurlanıyordu. Biz küçücük çocuklardık. Başımızda sikkelerimiz sırtımızda hırkalarımız olduğu halde biz de Padişah'ı geçirmeğe gelmiştik. Büyükbabam H. Fahreddin Dede elinde buhurdanlıkla saltanat kayığına geldiğinde, beni torunum diye padişaha takdim etti. Padişahın arkamı okşadığını hatırlıyorum. O sırada padişahın mahiyetindekilerden biri elime bordo renkte atlas birşey sıkıştırdı. O gittikten sorna açtım ki içinden üç tane sarı lira çıktı. paranın ne olduğunu bilmediğimiz için bunları anneannemize verdik".

Selman Dede H. Fahreddin Dede'yle ilgili başka bir menkıbeyi şöyle anlatıyor: Dedem H. Fahreddin Dede çok şakacı ve nüktedan idi. Ramazan da Eyüp Camiinde ikindi namazına gidermiş. Namazdan sonra cemaat dağılınca camiinin avlusuna gelen simitci vs. seyyar satıcıya belli etmeden yaklaşır, tezgahına bastonunu takar ve onları devirirmiş. Bunun üzerine fakirler ve çocuklar devrilen tezgahtan dağılan simit vs. yiyecekleri kapışmış. Satıcı üzüntüsünden ağlamaya başlayınca da o zamanın parasıyla bir altın para verir, satıcıyı sevindirip gidermiş.

Yine bir gün H. Fahreddin Dede Topkapı Sarayını geziyormuş. Vitrinlerin birinde bir ney görmüş, ney'in başparesi gümüşten, boğumları ince altın sırmalardan üstünde de elmas ve altından süsler varmış. H. Fahreddin Dede yanında duran padişahın mağbeyncisine dönerek şakacı bir ifadeyle "Efendi Hazretleri" demiş; "Şu ney'i gördünüz mü, işte çalınacak ney bu" demiş. Selman Dede burada çalınacak sözcüğünü şeyhin iki anlamlı kullanarak latife yaptığını sözlerine ilave ediyor.

Selman Dede, dedesinin şakacılığına dair şu hatırasını da şöyle anlatıyor: Selman Dede'nin babası belirli günlerde dergahı ziyarete gelirmiş. Fahreddin Dede torununa babasına söylemesi için şakalı sözler öğretirmiş, bunları baban geldiğinde ona söylersen sana şeker alırım gibi de vaatler verirmiş. Fakat Selman Dede babası geldiğinde onu görünce utanır, yüzü kızarır öğrendi şeyleri söyleyemezmiş.

Selman Dede, bir başka hatırasını da şöyle anlatıyor. "Sema çıkartmağa, Gölpınarlı, Ben ve Ali Fani Dede ayrı ayrı dedelerden başladık. Dört buçuk yaşında sem'a çıkardım. O zaman benden küçük semazen yoktu. Bir ara hususi bir heyet tertip ettiler. Konya'ya yola çıktık. Afyon da sem'a ettim. O zaman 7 yaşındaydım. Eskişehirde de sema ettik. Hususi trenle Sultan Reşad'ın bazı hediyeleri ile geldiğimiz Konya'da beni mukabeleye sokmadılar. Küçüktür ayak altında kalır dediler."

9.2. Muhtelif Hatıralar

Çocuk yaşta şeyh olan H. Fahreddin Dede'ye Raşid Dede'nin vekalet etmesi üzerine; Bir gün ariflerin toplantısında bu mesele konuşuluyordu. Hacı Vesim Paşazade Hacı Lütü Bey: Aşkolsun Raşid Dede'ye dedi, H. Fahreddin Efendi'yi pek güzel yetiştirdi. Mecliste bulunan devrin en mühim müridlerinden Galata Mevlevihanesi Şeyhi Celaleddin Efendi itiraz etti. Ne diyorsunuz, Lütü Bey, asıl Hüseyin Efendi yedi yaşındayken Raşid Dede'yi yetiştirdi. 205

Başka bir hatıra: H. Fahreddin Dede, Mukabelelerde Sultan Veled Devrinde yürürken aldığı hal ve tavır, görenleri hayran edecek kadar tesirli ve latifdi. Konya Postnisini Abdülvahit Çelebi: "Makamım müsait olsa da Sultan Veled Devrin'de Hüseyin Efendi'nin arkasından yürüsem" diyerek müstesna halini beyan ederdi. 206

Başka bir hatıra: Veled Çelebinin H. Fahreddin Dedeyle tanışmasını ve dergahta geçirdiği zaman içinde geçen bir hatırasını kendi dilinden kısaca şöyle nakledelim:

"1305 sene-i Rumisinin Mart dokuzunda Çarşamba günü akşamı, Eyüp'teki Bahariye Mevlevihanesine misafir geldim. Buranın Postnişini Hüseyin

²⁰⁵ AYTEN LERMİOĞLU, "Hz. Mevlana ve yakınları", İst. 1969, S.136-137

²⁰⁶ AYTEN LERMİOĞLU, "Hz. Mevlana ve yakınları", İst. 1969, S.136-137

Fahreddin Dede idi Şeyhzade Nazif Dede ile birkaç ihvan beni karşılayıp eşyalarımı aldılar. Şeyh efendi bizi salonvari büyük odasına getirip baş sedirde yer gösterdiler Bu muhterem zat İstanbul'da benim yegane hamim oldu. 207 Şeyh Efendi yüksek zeka ve malumata sahip olduklarından kendileriyle hem ayar değildim, fakat muhatabı neş'ecan olduğumu anlayarak, daima benimle sohbet ediyorlardı. Üç saat içinde edebiyata ait musahebelerden sonra, müsaadeleriyle orta katta taayin olunan odama çekildim. İki sene kadar dergahı şerifte ikametim esnasında kendilerinden büyük iltifatlar gördüm ve vasıtalarıyla bir çok Mevlevi Şeyhleri ve yüksek devlet ricaliyle görüştüm. Hepsi hakkımda fevkalade hürmet gösterdiler. 208 İstanbul'a gelişim bir mecburiyet üzerine olmadığı gibi, İstanbul'da kalışım da bir mecburiyet dolayısıyla değildi. Maksadım uzun bir seyahatti. Bizim Şeyh Hüseyin Efendi benim uzun seyahat arzumu işitince fevkalade bir telaşa düşmüş, besbelli benden ayrılmak güç gelmiş, çünkü birbirimizi baba oğul derecesinde sevmiştik. Şeyh Efendi Dahiliye Nazırı (Münif Paşa) ile beni görüştürdü. Benim için kafi bir maaş ile Babıalide bir memuriyet ihsan eylesini son derecede rica etmiş. Paşa doğru sözlü adamdı, 209 derhal söz vermiş. Şeyh efendinin çehresinde bir müddetten beri gördüğüm keder kaybolup ne'sesi yerine gelmişti. Bir mukabele günü kendi düşünceme göre son mukabelem idi. Meydancıya tennüre söyledim. Veda-ı Sema'ı edecektim. O esnada Paşa'dan (Dergahınızdaki Efendiye mülki elbise giydirerek Babaliye gönderiniz) diye bir tezkere geldi. 210 Şeyh Hüseyin Efendinin bir kütüphaneli odası vardı. 211 Beni oraya çağırdı, derhal elime sarılarak: "Veled Senden birşey rica edeceğim. Fakat Hazreti Peygamber aşkına, ceddî pakin aşkına senin hem meftunu payanım, hem şeyhinim bana red cevabı vermeyeceksin!" Şeyh Hüseyin Efendiye bilenler, onun bu müfritliğini bilirler. O, herkese hakim olmayı büyük bir zevk edinmiştir. Ben çok kere hürriyetimi arzusuna feda ettiğim cihetle pek sevildim. Söze başladı, tezkereyi gösterdi ve: "Behemehal bu memuriyeti kabul edeceksin!" diye ısrar etti. Ben de söz verip kabul ettim ve o gün Babıaliye gittim. 212

207 VELED ÇELEBİ İZBUDAK a.g.m. S.24-28

208 VELED ÇELEBİ İZBUDAK a.g.m. S.24-28

209 VELED ÇELEBİ İZBUDAK a.g.m. S.24-28

210 VELED ÇELEBİ İZBUDAK a.g.m. S.24-28

211 Bu kütüphane çok zengindi ve içinde önemli yazma esmerler vardı. Yenişehir'li Avni Bey Bağdat'ta bulunduğu esnada tedarik ettiği birçok mühim tarihi, edebi yazma eserler arasında bir de Mir Ali hattı ile mevlana'nın müzehheb büyük divanı vardı. Diğerlerinden üstün olan bu nefis kitab şeyh H. Fahreddin Dedenin kütüphanesinde bulunub büyük bir titizlikle saklanması rağmen, diğer yazmalar gibi sonradan kaybolmuştur. (İst. Ansiklopedisi III. S.1355)

Abdülbaki Gölpınarlı Yenikapı Mevlevihanesi'ndeki tutuculuğu ve tarikat softalığını aptal tarikatçılık olarak nitelerken H. Fahreddin Dede'yle aralarında geçen şu konuşmayı da naklediyor.

Gölpınarlı birgün Yenikapı Mevlevihanesine gittiğinde abdest almak için sikkesini şadırvanın yanına koyar. O esnada orada bulunan dedelerden biri sikkeyi kaparak; "yolsuzsun, sikkeni şeyhe vereceğim, onu elin değmeyecek kadar uzağa koydun" der Bunun zerine Gölpınarlı" iyi ama ben memurum dede değil, işe gittiğimde o evde kalıyor, hatta giyinmeyip sivil gelen ve burada giyinen birçok muhib var" der. şaşkın duran dedenin elinden sikkesini geri kapan Gölpınarlı bir daha oraya gitmeyeceğini ifade eder: Bahariye Mevlevihanesine gittiğinde şeyh H. Fahreddin Dede'ye bu hikayeyi anlatır ve Fahrettin Dede şöyle cevap verir.

"Mevlana kapısı olmasa gitmeyin derdim" der. ²¹³



²¹² VELED ÇELEBİ İZBUDAK, a.g.m., S.28

²¹³ A. Gölpınarlı, a.g.e., S.217

10. BÖLÜM MECMUASINDAN ÇEVİRİ VE TERCÜMELER

10.1. Hilafetname

Bahariye Mevlevihanesi Şeyhi H. Fahreddin Dede Ef. tarafından Medine Mevlevihanesi Şeyhi Seyyid Ali Molla'ya verilen, arapça olarak kaleme alınmış hilafetnamenin Türkçesi;

"Rahmet i umumi merhametli Tanrı adıyla", "Hikmeti, dilediğine ver" ve kime hikmet verirse şüphe yok ki ona çok, çok hayırlar vermiştir ve bunu ancak bilgi ve anlayış sahibleri anarlar (II, 269). "Bu da ancak sabredenlere verilir ancak bir behreye sahip olanlara ihsan edilir. (XLI, 35)" Hilafet yurdu İstanbul'da Mevlevi ulularının tekkesi olan Bahariye tekkesinde Şeyh fakiyr ve hakıyr Seyyid Hüseyin Fahriyy-al Mevlevi.

Rahmeti umumi merhametli Tanrı adıyla. Hamdolsun Tanrıya ki, insanı kendi suretinde yarattı, onun varlığını, kendi varlığına, açıklığıyla, görünüşüyle bir ayna kıldı. Ebedi olan sağlam ipi kavraması için ona akıl vererek hususiyet ihsan etti. Daimi gerçeği izhar etmesi için anlayışla ululadı. Tarikat ağacını kutluluk yeryüzüne yemyeşil, taptaze ve güpgüzel bir halde dikti ve onunla soysop meydana getirdi de o, adeta "tertemiz bir ağaca döndü ki aslı sabittir, dalları budakları, yaprakları gökte (XIV, 24)" Ona, ebedi ve sonu gelmez surette hamdeder, nihayete kadar tükenmeyecek bir surette şükreyleriz. Sehadet ederiz ki ondan başka yoktur tapacak, ortağı olamaz. Muhammed de onun kuludur ve elçisi. Yeri göğü yaratana hamd ve senadan sonra rahmet ve esenlik Peygamberler ulusuna, temiz ve arı erlerin dayancına, hidayetle bütün aleme gönderilen efendimiz Muhammed e ki yüce ve ululanmış varlığı, alemin varlığına Ademoğullarının yaradılışına sebeptir. Latif ve büyük mayası, "Biz insanoğullarını ululadık" (XVII, 70) sırrının kaynağı, faziletler ve iyilikler, yücelikler, cömertlik ve ihsan madenidir. Soyuna, sahabelerine, zevcelerine, tertemiz sülalesine rahmet ve esenlik. Tanrı, gökler, yerler durdukça hepsinden de razı olsun. Şu yüce önsözü söylemeden, bu güzelim yazıları yazmadan maksat şu: Yüce Tanrının "Tanrı, onu insana yükledi" (xxxIII, 72)

muktezasınca yüceliği apaçık olan hilafet sırrı, alemlerin rabbi olan ve feyz ihsan edici Tanrıdan emniyet sahibi Cibril vasıtasıyla alemin en yücesine ve Ademoğullarının efendisine ulaştı, Tanrı ona rahmet etsin ve esenlikler versin. O, efendimiz imam Aliyy-al Murteza'ya telkin etti ve icazet verdi. Tanrı ondan razı olsun ve yüzünü yüceltsin, ululasın o, Hasan Bısrî ye, ve o Habib-i Acemîra ve o Davud-ı Tairî ve o Maruf-ı Kerhîra- ve niz Hazret-i İmam Aliyy-ür-Rıza telkîyn kerd Maruf-ı Kerhîra ve o Serîyy-i Sokatîra ve o Cüneyd-i Bağdadîra ve o Şiblîra ve o Muhammed-i Zeccac-ra ve o Ebu-Bekr-i Nessacra ve o Ahmed-i Gazzalîra ve o Ahmed-i Belhîra ve o Şems-ül Eimme-i Serahsîra ve o Mevlana Bahaeddin Veled-i Belhîra-ve o Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizîra ve o Hazret-i Mevlana Celaleddin-i Belhîra ve o Hüsameddin Çelebîra ve o Hazret-i Sultan-Veledra ve o puser-i hodra Emir Ulu Arif Çelebîra ve o Sultan Veled, Emir Abid Çelebîra ve o Muzaffer Çelebîra ve o Cemaleddin Çelebîra ve o Aksarayî Abdülkadir Çelebîra ve o Ahmed Efendîra ve o Divanî Muhammed Efendîra ve o Fedayî Mustafa Efendîra ve o Hızır Şah Çelebîra ve o Muhyî Efendîra ve o Bostan Çelebîra ve o Muhammed Efendîra ve o Antalyavî Mustafa Efendîra ve o Arif Çelebîra ve o Muhammed Efendîra ve o Arif Çelebî her du, Celaleddin Çelebî İbn-i Mustafa Efendîra ve Celaleddin Çelebî maa Arif Çelebî Adem Dede Efendîra ve o Şeyh Abdülhalim Çelebîra ve o Hacı Bostan Çelebîra ve o Şeyh Arif Çelebîra ve o Ebu-Bekr Çelebîra ve o Tanrı sırrını kutlasın, tarikatçı Hasan Emir Dede Efendî ye, o, Tanrı sırrını kutlasın, Şeyh Süleyman Efendîye, her ikisi, Tanrı sırlarını kutlasın, Şeyh Said Hemdem Çelebî'ye, o Tanrı sırrını kutlasın, şeyhim ve babam Şeyh Nazîf Dede Efendî'ye ve şeyhim Hüseyin Azmî Dede Efendî'ye, Babam Şeyh Nazîf Dede Efendî de Tanrı sırrını kutlasın, Raşîd Çelebî Efendî'ye, o Tanrı sırrını kutlasın Şeyh Kemaleddin Çelebî Efendî'ye telkin etti. Yine babam ve şeyhim ve üstadım Şeyh Nazîf Dede Efendî ve Kemaleddin Çelebî Efendî ve Seyyid Hüseyin Azmî Dede Efendî, Tanrı onlara rahmet etsin ve sırlarını kutlasın, bana telkin ettiler ve icazet verdiler.

Ben yoksul da nurlanmış ve tertemiz Medîne'de, sahibine en üstün rahmetler ve en temiz dualar olsun. Mevlevî büyüklerinin tekkesinde şeyh olan faziletli, yüce ana kök ve eşitlerinin kendisine uydukları zat olan ve üstünlüklere sahip bulunan Ali Molla Dede Efendî'ye telkin ettim ve icazet verdim... Yücelik ve ululuk sahibinin hicretinin bininci yılından sonra üç yüz on sekizinci senenin mübarek receb ayında yazıldı" 214

²¹⁴ H. FAHREDDİN, *Mecmua*, Vr. 96b, 97a, 97b, 98a (Türkçe çevr. A. Gölpınarlı) orj. kop. bkz. Ek. C1, C2 a.g.e, S. 405-406.

Not: Hilafet nağmelerinde silsile daima eski çelebilere ulaşmadır.

10.2 H. Fahreddin Dede'nin Doğumu ve Vefatı Üzerine Notlar;

- Pederim Şeyh Nazif Dede Efendi kaddesallahasırrıhu hazretlerinin bendeganından Hadî Efendi'nin veladet-i fakire de inşad buyurdukları tarihtir.

"Cenab-ı gavs-ı ekrem arif-i billah-ı dana-dil
Ki kıldı Hak tecellisiyle ruh-ı vadi-i eyem
Olup Hızr-ı hidayetle süluk-ı sırrına mazhar.²¹⁵

Hu.....

- Vakıf esrar-ı mesnevi ve me'arif-i aceb-i estar-ı manevi mürşidim peder-i büzürgvarım Bahariye Mevlevihanesi postnişini Şeyh Hüseyin Fahri İbn Nazif-al-Mevlevinin cenabı hazrete zülcelale tarih-i visali

21 Ramazan sene 1329 yövm Perşembe saat yedi, 2 Eylül sene 1327 Şa'iri meşhur Üsküdar-i Talat Bey Efendinin inşad ettikleri tarih-i mücevher

"Vasıl ola cemale vasıl ola cemale
Gitti Hüseyin Efendi dergah-ı zülcelale" ²¹⁶

10.3 H. Fahreddin Dede'nin Evlenmesi ve Kızlarının Dünyaya Gelmesi Üzerine Notlar;

- Yenikapı Mevlevihanesi postnişini Şeyh Osman Selahaddin Dede Efendi'nin kerimleri ile izdivacım
/15 Rebiülevvel sene 1289 yövm Perşembe ²¹⁷

- Kerimem Fatma Mümine'nin veladeti
/Rebiülevvel/sene 1290 yövm Salı. Dört ay sonra vefat etmiştir. Hüda rahmet eyleye. ²¹⁸

²¹⁵ H. FAHREDDİN. Mecmua. Vr. 108b (orj. kop. bkz. ek C3)

- Kerimem Fatma Fasiha'nın veladeti

/21 Rebiülevvel sene 1299 Cuma gecesi saat üçü yirmi gece Hüda atvel ömür ile muammer eylesin.

Sutluce Dergah-ı Şerif-i Şeyhi, Şeyh Muhtar Efendi'nin inşadı olan tarih:

"Mükerrem duhter-i pakize-i seyreyle sırrından
Cenab-ı Şeyh Hüseyin-i Mevlevi'nin tinetindendir

Muammer eylesin hak sayesinde valideyninin
Muselsel olması nesilin hüda'nın nimetindendir

Fasiha söyledi, (söyledi) mohtare şevk-engiz tarihin
Hisap et (ba cerağ-ı Mevlevi) tarih-i ruşendir. 219

-Kerimem Fatma Destina'nın veladeti

/26 Şaban-ı Şerif sene 1311/20 Şubat 1309 Pazar gecesi Saat beşi on gece Hüda atvel ömür ile muammer eylesin. 220

10.4. H. Fahreddin Dede'nin Oğlu Hasan Nazif'in Doğumu ve Evlenmesi Üzerine Aldığı Notlar:

- Mahdumum derviş Hasan Hazif'in veladeti

/ 8 Sefersene 1296 yövm Cuma saat ikiyi on gece Hüda atvel ömür ile muammer eylesin.

Avni Bey'in inşadı olan tarih;

"Ruzi ki ebül- fasih ez alem-i raz
Mi kerdi cernal-i Pak-i hodra ibraz

Tarih-i vey ez tenasuh-ı cüstem vü göft
Ya hu be-cihan Hasan Nazif Amed baz" 221

Türkcesi: Bir gün sır aleminden eb-ül Fasiha'nın kendi temiz yüzü ortaya çıktı. Onun tarihini bir tenasühçüden sordum ve o dedi Yahu Hasan Nazif yeniden dünya'ya geldi.

219 H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 111a, (Orj. kop. bkz. ek C4)

220 H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 111a, (Orj. kop. bkz. ek C4)

221 H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 110b, (Orj. kop. bkz. ek C4)

- Mahdum'um derviş Nazif'in irsal-i lihye eyleyip Gülbank-ı mevlevi kıraati;

/ 6 Recep sene 1312 Cuma gecesi, Regaib gecesi 222

- Mahdumum derviş Nazif'in meydan-ı erenlere dahil olup Kapıdan geçtiği;

/6 Rebiülahir sene 1313/14 Eylül sene 1311 yövm Çarşamba 223

- Mahdumum derviş Nazif'in te'ehülü

/7 Rebiülahir sene 1313/15 eylül sene 1311 Perşembe günü semahanede 224

- Peder-i buzırgvarım Şeyh Nazif Dede Efendi kaddesallahu sırrıhu Hazretleri'nin merkad-i mukaddeseleri pişgahında Altunizade Camii Şerif-i Faziletli Rıza Efendi tarafından ağd ü nikahı icra olunup akşamı ismi Celal hücresinde ba'de's-salat, ismi Celal okunup ihvan-ı Mevleviye hazır bulunduğu türbey-i şerife movacehasına gidilip Gülbank okunduktan sonra neyler ve kudümlerle Hicaz Ayin-i Şerif-i okunarak harem kapısına gelindikte bir zıfak Gülbank-ı kıraat olunmuştur. Cenab-ı hak erenler tarafın hakkında müteyemmen ve mübarek eylesin. 225

10.5. H. Fahreddin Dede'nin Torunu Selman Dede'nin Doğumu Üzerine Yazdığı Not;

- Bin üç yüz yirmi üç senesi şevval el-mükerrem dördüncü cuma günü sabah namazı zamanı saat biri kırk dakika geçerek kerimem Fatma Fasiha'nın mahdumu Selman Faik kadem nihade-i aleme şuhud oldu. Cenab-ı Hak erenler hayırlı ve müteyemmen ve mübarek edip etval-i ömür ile muammer eylesin Hu.....

/4 Şevval el-mükarrem sene 1323/18 teşrin-i sani 1321 226

- İhvan-ı tarık-ı feyz-i refikimizden ruh-i pürfütühum Abdülbaki Bey Efendinin Selman'ın veladetine inşad buyurdıkları tarihtir.

222 H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 111b, Orj. kop. bkz. ek. C5)

223 H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 112a, (orj. kop. bkz. ek. C5)

224 H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 112a, (orj. kop. bkz. ek. C5)

225 H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 112a, (orj. kop. bkz. ek. C5)

226 H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 113b (orj. kop. bkz. ek C6)

"Kudüm-ı sıbtını mebruk u mesud eyleye mevla
Cenab-ı mürşidi ekrem Hüseyin sahib irfanın

Ola perverde-i mihr-i füyuzi Hazreti Şemsin
Nihal-ı nazik-i cismi o nur-ı dide-i canın

Tarık-ı Mevlevide hidmet ile pir ola yarab
Sema ile sefasını süre her an devranın

Okur mutribde Baki naat veş merkut tarihin
Cemali ravza-i hüsne güli-ter oldu Selmanın" 227

10.6. H. Fahreddin Dede'nin Yakınlarının Doğum Tarihleri Üzerine Aldığı Notlardan Bazıları;

- Veled Çelebi Efendi'nin kerimesi Emine Nevber Hanımın veladetine
söylediğim tarih;

"Bil-bedahe nevzemin tarih yazdım Fahriya
Bint-i Mevlana Emine Nevberi gülzar-ı Hak" 228

1319

2

1321

- Neyzen başı Cemaleddin Dede'nin mahdumunun veladet tarih;

"Cihan baş kesdi bu tarihe Fahri
Bin üç yüz dörtte Arif dehre geldi" 229

- Bin üç yüz on dokuz senesi şevval el-mükerrem on birinci salı günü
akşam yani Çarşamba gecesi saat ikiyi beş geçerek kerimem Fatma
Fasiha'nın kerimesi Fatma Zübeyde kadem nihad-i alem-i şuhud olmuştur.
Cenabı hak erenler hayırlı ve müteyemmin ve mübarek edip etval-i ömür
ile muammer eylesin Hu.....

/ 11 şevval el-mükerrem sene 1319 Çarşamba gecesi Saat ikiyi beş gece
/ 8 Kanun-ı sani 1317 230

227 H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 114a (Orj. kop. bkz. ek C6)

228 H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 32b, (Orj. kop. bkz. ek C7)

229 H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 33a (Orj. kop. bkz. ek. C7)

230 H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 113b, (Orj. kop. bkz. ek. C6)

10.7. H. Fahreddin Dede'nin, Yakınlarının Vefatlarına Dair Aldığı Notlardan Bazıları;

- Validem merhume mağfur Zübeyde Havva Hanımın vefatı
/1, zilkade sene 1312 yövm Cuma Saat yedi
Cumartesi günü Hazreti Halid Camii Şerifinde öğlen namazı akabinde namazı
eda olunarak beş mevlevihanenin canları ve meşayih-i mevleviyeden
Galata Mevlevihanesi Şeyhi Ataullah dede Efendi ile Yenikapı
Mevlevihanesi Şeyhi Celaledin Dede Efendi hazerati hazır oldukları halde
ismi celal ile Bahariye Mevlevihanesine getirilip pederim Şeyh Nazif Dede
Efendi kaddesallahu sırrıhu Hazretlerinin türbeği şerifleri derununda
müşarünleyh hazretlerinin kadem-i şerifleri cihetinde tehiyye olunan lahd-
i mahsusta tevdi-i Rahmet-i ilahiyye olunmuştur. 231

- Doktor Hüsameddin Bey'in zevcesi nin vefatine tarih:

Ah kim Mir. Hüsameddin'in
Zevcesi eyledi azm-i ukba

Dadhahi ola ya Rab onun
Rüz-i mahşerde cenab-ı Zehra

Geldi tarihine Fahri bir ah
Kabl-i yektay-a Naim oldu seza ²³²
1311

10.8. Mevlevihane'den Nakillerine ve Onarımına Dair Notlar;

- Çırağanda ki Mevlevihane den çıkıp ma'a- dervişan Fındıklı'da kain
Karacehennem İbrahim Paşanın konağına naklimiz tarihi
/sene 1284 gurre-i zilkade/ 233

²³¹ H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 111b, (Orj. kop. bkz. ek C5)

²³² H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 33a, (Orj. kop. bkz. ek C7)

²³³ H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 1096, (Orj. kop. bkz. ek C8)

- Maçka'daki Mevlevihane'nin itmam-ı binası ve dergaha naklimiz ve bed'en mukabeley-i şerife
/27 şevval sene 1286, yövm Çarşamba/ 234

- Maçka'daki Mevlevihane den çıkıp ma'a dervişan Bahariye'de kain sahilhaneye naklimiz ve Bahariye Mevlevihanesinin vaz-i esasi tarihi
/20 zilhacce sene 1291 yövm Pazartesi/ 235

- Bahariye Mevlevihanesi nin itmam-ı binasıyla dergaha naklimiz ve bed'en mukabeley-i şerife
/18 Rebiülevvel sene 1294 yövm Çarşamba / 236

- Bahariye Mevlevihanesi'nin tamirine bed'en ve mübaseret ile harem dairesinden çıkılıp Pertev Bey'in sahilhanesine naklimiz ²³⁷ Cümle kapısı karşısında müceddeden inşa olunan şeyh dairesinin itmamıyla taraf-ı şahaneden tefriş edilerek daire-i mezkure'e naklimiz
/18 Ramazan-ı Şerif Sene 1327/ 238

- Harem dairesi nin tamiri ikmal olunarak daire-i mezkure naklimiz
/18 zilhacce sene 1327 yövm Cuma ²³⁹

- Bahariye Mevlevihanesi nin tamiri ikmal olunarak bed'en mukabele-i şerife
/13 zilkade sene 1328/3 Teşrin-i sani sene 1326 yövm Çarşamba ²⁴⁰

Yövm-ı mezkurde İstanbul Mevlevi Meşayih'i ve taşra Mevlevi meşayihinden Ertuğrul, Mevlevi şeyhi Bahaeddin Efendi ve Erzincan mevlevi şeyhi İbrahim Efendi ve kaffe-i meşayih turuk-ı saire hazır bulunmuşlardır. Saat yedi buçukta ezan okunarak meşayih ve züvvar-ı semahaneye girmişlerdir. Saat sekiz kararlarında şevketli, kudretli, mehabetli Sultan Mehmed Reşad Han Efendimiz Hazretleri..... ²⁴¹ onbeş

²³⁴ H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 1096, (Orj. kop. bkz. ek C8)

²³⁵ H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 1096, (Orj. kop. bkz. ek C8)

²³⁶ H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 1096, (Orj. kop. bkz. ek C8)

²³⁷ H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 1096, (Orj. kop. bkz. ek C8)

²³⁸ H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 110a, (orj. kop. bkz. ek C8)

²³⁹ H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 110a, (orj. kop. bkz. ek C8)

²⁴⁰ H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 110a, (orj. kop. bkz. ek C8)

²⁴¹ H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 110a, (orj. kop. bkz. ek C8)

saltanat sandalı ile Bahariye mevlevihanesine teşrif buyurmuşlar, Dergah-ı şerif'in rıhtımında dedegan ve sikkepuş-i muhibban adet tahmin yüz elli iki yüz kadar ihvan ba safa niyazda bulunmuş ve fakirdahi iskelede elimde buhurdanlıkla istikbal edip yanımda şeyhülislam Musa Kazım Efendi Hazretleri ve evkaf-ı Hümayun nazırı Şerif Haydar Beyefendi Hazretleri ve fetva emini Efendi Hazretleri ve Eyüp Belediye Paşası ve emniyet-i umumiye müdürü Galib Bey hazır bulunmuşlardır. Zat-ı, hilafetpenah efendimiz ²⁴² iskeleye çıkarak müstakbeli nin kaffesine iltifat buyurmuşlardır. Ba de fakir önlerinde buhurdanlık tutarak daire-i hümayunlarına götürerek hak-ı payı şahanelerine bera-yı teşekkür arz-ı ubudiyyet edip ayin-i şerifin başlatılmasına ruhsat buyurulmasını talep eyledim. Müsade buyurdular. Derhal semahaneye gelerek irade-i şahanelerini huzzara tebliğ ile mevlüd-i şerif kıraatine başlandı. Birinci bahri eniştemiz Şevki Efendi ve ikinci bahri muhibbanımızdan Teşvikiye Camii sermüezzini Hafız Şükrü Efendi ve üçüncü bahri dahi Galata Mevlevihane katibi Tahsin Efendi kıraat eylemişler ve Enderun-ı hümayun efendileri dahi tevsih okumuşlardır. Ba'de Üsküdar'da Balaban şeyhi Hüsnü Efendi dua etmişlerdir. Duadan sonra..... tarikimiz üzre mukabele-i şerife icra edilmiştir..... ²⁴³ İki halka teşkil olup post önünde..... mukabele eylemişlerdir. Na't-ı şerifi dahi dergahımızın kudümzenbaşı olan Zekai Efendizade Ahmed Efendi (merhabalar can-ı Baki padişah-ı kamkar) matlalı naatı okumuş ve sonra da isfahan ayin-i şerifi kıraat olunmuştur. Mukabeley-i şerifin hitamından sonra Koca Mustafa Paşa hanikahı şerifi şeyhi Kudbuddin Efendi tarafından Sünbüli devranı icra bade kıyama tevhid-i dahi icra edilmiştir. Mukabeley-i şeriften sonra tekrar huzur-u hümayun kabul olundum. Kafe-i meşayih selam-ı selamet encam-ı padişah-ı tebliğine memur oldum. Meşayih.a ala meratibihim atıye-i seniyye verildiği gibi Bahariye Mevlevihanesinde mevcut yerli dedegan ve muhibbana yarımşar lirayı Osmani, Yenikapı ve Galata ve Kasımpaşa ve Üsküdar Mevlevihanelerinden gelen canlara da birer çeyrek lirayı Osmani İhsan buyuruldu. mevlithan efendiler ile duagu efendiye birer lirayı Osmani İhsan buyurulmuştur. Saat on bire çeyrek kalarak avdet-i şahane olmuştur. Yine teşrifi şahane de olduğu gibi rıhtımda Mevlevi dedeganı ve muhibbani niyazda bulunmuşlar, fakir de iskeleye kadar kel evvel buhurdanlık ile ve şeyhülislam ve evkaf nazırı efendiler hazeratı ile teşri ettik. Nezdi şahanelerinde mahdu mu necabeti menzumları Ziyaeddin ve Ömer Hilmi Efendiler hazeratı ile serkatib, serkarini sani ve salis ve ser esvabı ve ser seccadeci ve serütabib ve

²⁴² H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 119a (orj. kop. bkz. ek C9)

²⁴³ H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 119a (orj. kop. bkz. ek C9)

hazine,i hassa nazırı (ve ceybi hümayun) katibi bayefendiler. 244 ile yaverani sehriyariden pekçok zevat-ı mevcut idiler. Mevlud u şerif kıraatinde huzzara şerbetler ve şekerler tevzii olunmuştur. İş bu lutfu alel ali şahane ile bütün mevleviler garik-i bahri mesarat olarak yekdıl ve yek zeban olarak tezayüdü ömrü şevkat-i şahaneleri duayı bi tekrar aled tekrar eda edilmiştir. 245

/ 12 Zilkade sene 1328 yövm Perşembe.

10.9. Kızı Fatma Fasiha İçin Yazdığı Farsça Mersiye:

- Kerimem Fatma Fasiha 26 Zilhacce 1323 Salı günü saat dört te yirmi dört yaşında irtihal dar ülbeka eylemiştir. Cenabı Rabbilalemin, ehlibeyt resullullah hürmetine kabrini ravzatü min riyazi l-cinan eylesün;
/7 Şubat 1321 Kerimem merhume Fasiha Hanımın vefatına dair söylediğim mersiye:

Farsçası

Beya saki ba an mey hoş güvar

Gile darem ez-gerdeş-i rüzgar

Peyapey bedeh ta ki mestem koned

Demi zi-ıztırabem reha mi-dihed

Be-men deh ta beşinov zi-men yek be yek

Zi-hicran u zahm u ze-cevr-i felek

Mera dohteri bude şirin zeban

Fasihe bodi nam-ı an nevcevan

Hüda nazoki ra deru ha'ste

Keba hüsn i halkeş beyaraste

Kerimu't-tab bud nazik mizaç

Ke ba yar o ağyar kerd imtizac

Veli Tal-i vey şade vajgün

Ke rahet nedide ze-gerdun-i dün

244 H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 119b, (orj. kop. bkz. ek C10)

245 H. FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 120a, (Orj. kop. bkz. ek C10)

Ze-ahval-i hod u hikayet nekerd
Ze-cevr-i felek hem şikayet nekerd

Hod el-kışsa yek ruz hasta fetad
Ke bimari-i vey nekerd imtidad

Fasihe ez in tengna raht be-reved
Do nahl-ı ummideş mara sepord

Cu kerd ez-kafes murg-ı caneş goriz
Şodem ez gameş ber serem hakriz

Bereftem ser-i merkedeş ba elem
Begoftem ke ey nazenin dohterem

Dem-i bamedest bidar şo
Ço horşid-i taban bedidar şo

Tara in kadar hoften ayin nebad
Delet ma'il-i ha'b-ı nuşin nebad

Çera minehandi to hoş husti
Çera mineguyi to porgusti

Çera reng-i ruyet çunin zerd şod
Peder ze iftirak-ı to por derd şod

Tora minezibed çonin haleki
Henüz Amedi bist u se saleki

Fasihe to kerd bekera gozin
Men in tengna mandeem delhazin

Fasihe to refti peder şod harab
Ke nayed be çeşmem şeb ü ruz hab

Fasihe, Fasihe to ba masti
Ze bahr-e çe eknun deger casti

Fasihe to kerdi ze-alem gozar
Menem bahr-i to bad ez in sugvar

Fasihe hiyal-ı to can-i menest
Ke name to verd-i zeban-i menest

Heme ruz behr-i to geryanem of
Heme şeb ze hasret perişanem of

To refti mera gerye bude modam
Ke hande mera ba'd ez in şod horam

Biya dohtem ez hecr geştēm zebun
Neya sayed ez çeşm-i geryende hun

Be vakt-i haram inçonin zehm o derd
Mera seht bitab u viran koned

Ço beşnid saki çonin zariyem
Ze çeşmeş revan geşt.....

Begofta behel Fahri suzeş u godaz
Bekon bahr-i dohtet hoda ra niyaz

Elahi Elahi behakk-ı yaki
Ke ferdiyyet-i to nedared şeki

Elahi Elahi behakk-ı resül
Elahi behakk-ı hejebr-ı besül

Elahi Elahi bedohte nebi
Ke u geşte nur-ı do çeşm-i ali

Elahi behakk-ı Hasan mücteba
Elahi behakk-ı Şah-ı Kerbela

Elahi behakk-ı Cenab-ı celal
Fasihe şeved gark-ı nur-ı cema 246

10.9.1. H. Fahreddin Dede'nin Kızı Fatma Fasiha İçin Yazdığı Farsça Mersiye'nin Türkçesi:

- Ey saki benim devran'ın gidişinden şikayetim var, o güzel tatlı için ile gel.
- Sarhoş olana kadar peşpeşe ver, bir an olsun ızdıraptan kurtulayım.
- Bana ver ve benim ayrılıktan, yaradan, devranın zulmünden (şikayetimi) birer, birer dinle.
- Benim tatlı dilli bir kızım var idi, o yeni gencin adı Fasiha idi.
- Herhalde Allah onda inceliği arzetmiş ve kendisinin güzelliği ile onu süslemişti.
- Tabiatı merhametli, huyu nazik idi, arkadaş ve yabancı, herkesle muhabbet ederdi.
- Ama ne yapalım, onun kaderi kötüymüş, bu alçak dünyada rahat yüzü görmedi.
- Hiçbir zaman kendi halinden bahsetmedi, feleğin eziyetinde de şikayet etmedi.
- Velhasıl birgün hasta düştü, hastalık onu bırakmadı.- Bu daracık mekandan Fasiha taşınıp gitti, iki ümid fidanını bize bıraktı.
- Onun can kuşu kafesten uçtuğu zaman, üzüntüsünden başıma toprak savurdum.
- Onun mezarının başına elem ve üzüntü dolu olarak gittim ve ey nazik ve canım kızım diye seslendim.
- Sabahtır artık uyansana kızım, güneş gibi parlayıp çıksana kızım.
- Hani sen bu kadar uyumağa alışık değildin, Gönülün sabah uykusuna dalmazdı.
- Hani sen hep güleryüzlüydün, neden gülmüyorsun, Hani sen çok konuşurdun, neden konuşmuyorsun.
- Senin yüzün neden böyle sarardı, ah baban seni ayrılığından şimdi hüznü dolu.
- Daha yalnız yirmi üç yaşındaydın, sana böyle bir hal yakışmaz.
- Ey Fasiha sen bekayı seçtin, bense daracık yerde mahzun kaldım.
- Fasiha, sen gittin, baban harab oldu, artık gece gündüz uyku gözüme girmez oldu.
- Fasiha, Fasiha, sen bizimleydin, neyin uğruna şimdi başka bir yerdesin.
- Fasiha, sen alemde gelip geçtin bundan sonra senin için yas tutan benim.

- Ey Fasiha, senin hayalin benim canımdır, senin ismin benim dilimde hep gezecektir.

- Her gün senin için ağlarım of, her gece hasretinle perişanım of.

- Sen gittin, ben sürekli ağlar oldum. Senden sonra gülmek artık bana haram oldu.

- Gel kızım, ayrılıktan artık çaresiz kaldım, ağlayan gözümde artık kan dinmez oldu.

- Yaşlılık zamanımda böyle bir acı ve yara beni çok dayanıksız ve viran etti.

- Saki benim böyle ağladığımı duyduğu zaman, gözlerinden (kanlı yaş) boşaldı.

- Ey Fahri yanıp tutuşmayı bırak, kızın için Allah'a niyaz et dedi.

- İlahi ilahi tek olan Allah hakkı için, senin birliğinde şüphe yoktur.- İlahi ilahi resulün hakkı için, ilahi, ilahi Allah'ın aslanı hakkı için,

- İlahi, İlahi, Ali'nin iki gözünün nuru olan, peygamberin kızı hakkı için.

- İlahi Hasan'ın hakkı için, ilahi şah-ı kerbela hakkı için.

- İlahi cenab-ı celal hakkı için Fasiha'yı cemalin nuruna gark et.

10.10. Farsça Gazel

La muhariri el fakir Fahri El Mevlevi

Aşk u dil keredened ba hem ittifak
Ateşi efruhtened ez iftirak

Suhtendem der kemal-i ihtirak
Suhten hahem ila yövmit-telak

Çon keşem inderdhay-ı layetak
Çon ziyem yarab derin gamhane tak

Kü herifi hemço ney dūr ez nifak
Ta konem tefsir-i herfi zin meşak

"Sine hahem şerha-şerha ez firak
Ta begüyem şerh-i derd-i iştiyak" Mesnevi'den

Çon şodem ez kurb-ı yar-i hod ba'id
Her koca reftem bela-yi şod pedid

Tig-ı firkat ta becangahem resid
Şadhezaran har-ı gam der del halid

Sabr mibayed derin derd-i şedid
Hak mera ez behr-i in zahm aferid

Zin nemet ta key konem goft u şenid
Herkes ez derdem negerdid mustefid

"Sine hahem şerha-şerha ez firak
Ta begüyem şerh-i derd-i iştıyak" Mesnevi'den

Ey tabiban-ı fu'ad-ı ademi
Dağ ber dağem hodara merhemi

Can-ı mecruhem neyasayed demi
Ez do çeşmem cuy-ı hun ayed hemi

Gerçe der del darem ez gam alemi
Nist emma takat-ı şerh-ı gami

Mi nebinem derd-ı hordra mahremi
Del becan amed ez in bi hemdemi

"Sine hahem şerha-şerha ez firak
Ta begüyem şerh-i derd-i iştıyak" Mesnevi'den

Men ke der nezdik-i canan budeem
Guyiya der bağ-ı rizvan budeem

Ez şarabes mest u hayran budeem
Bihaber ez bezm-i imkan budeem

Migozeşt andem ke şadan budeem
Bineşan şod anke handan budeem

Ne çonin mecruh-i hecran budeem
Ne bedani dağ ber can budeem

"Sine hahem şerha-şerha ez firak
Ta begüyem şerh-i derd-i iştiyak"

Mesnevi'den

Asuman midaned u gerdun ke men
Der neberdem ba vücud-i hiştin

Kar-i men تنها ne çak-i pirhen
Hak hahem kerd in delk-ı beden

Minegonced in şerer der can u ten
Hahemeş ahir burun endahten

Ta bekey in telh-i zehm-ı kohen
Ta bekey nagofte maned in sohen

"Sine hahem şerha-şerha ez firak
Ta begüyem şerh-i derd-i iştiyak"

Mesnevi'den

Her ke damaneş ze derdi çak nist
Ber şekayetha-yı men derrak nist

Raz-i men der hord-i her edrak nist
Akl der ez'an-ı u çalak nist

Der zemin yek asena-yı pak nist
Belke der noh kubbe-i eflak nist

Verne der goftar-ı men emsak nist
Goftaguyi ca'izest u bak nist

"Sine hahem şerha-şerha ez firak
Ta begüyem şerh-i derd-i iştiyak"

Mesnevi'den

Ta ne benoma-yı reza ra peyrevi
Fahriya key vasil-ı ma'ni şevi

Hun-ı del bayed tora çan Gaznevi
Ta şenasi derd-i in zahm-ı kavi

Ver nedari iştıyak-ı ma'nevi
Buy-ı dağ-ı aşıkı key beşnevi

Beşnov in raz ez Cenab-ı Mevlevi
Kinçonin fermud ender mesnevi²⁴⁷

"Sine hahem şerha-şerha ez firak
Ta begüyem şerh-i derd-i iştıyak" Mesnevi'den

10.10.1. Türkçesi:

- Aşk ve gönül birleşerek ayrılıktan bir ateş yaktılar. Beni yanma doruğunda yaktılar, Buluş gününe dek yanmak isterim. Bu çekilmez dertlere nasıl dayanır, şu gamhaneye nasıl katlanırım. Ney gibi nifaktan uzak birisi nerede? Ona bu meşakkattan yalnız bir harf açıklayabilirim

"Ayrılıktan paramparça olmuş sine isterim, tutku derdini ona açıklamaya çıkarım. [Mesnevi'den]

- Kendi sevgilimden uzaklaştıktan sonra, nereye gidersem karşıma bir bela çıka geldi., Ayrılık kılıcı canıma, canıma değdi, yüz binlerce gam diken kalbime ilerledi. Bu yüksek derde sabır gerek sabır. Hak beni bu yara için yarattı. Şu olayı ne zamana dek konuşup dinleyelim, Herhangi birisi derdimi anlayamaz ki.

"Ayrılıktan paramparça olmuş sine isterim, tutku derdini ona açıklamaya çıkarım. [Mesnevi'den]

- Ey insanoğlu gönlünün hekimleri, yaralar üstüste, Tanrı için bana bir merhem. Yaralı canım bir an olsun dinlenmez, iki gözümde kan nehri akıyor. Gerçi yüreğimde gamdan bir alem var, onları açıklamaya gücüm yetmez, Kendi derdime bir mahrem bulamıyorum, yürek bu arkadaşsızlıktan artık bitip tükendi.

"Ayrılıktan paramparça olmuş sine isterim, tutku derdini ona açıklamaya çıkarım. [Mesnevi'den]

- Sevgili yanıdayken ben sanki cennet bahçesinde idim. Onu şarabından sarhoş ve hayran idim, İmkan ziyafetinden habersiz idim. O sevinçli olduğum an geçti. güldüğüm anlardan eser kalmadı. ne bu derece

²⁴⁷ H.FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 41a, 41b, 42a (Orj.Kop.bkz.ek. C.13-14)

ayrılık ateşinden yaralanmıştım, ne de sen benim canımın nasıl yandığını bilebilirsin.

"Ayrılıktan paramparça olmuş sine isterim, tutku derdini ona açıklamaya çıkarım. [Mesnevi'den]

- Gökyüzü ve kainat biliyor ki ben hep kendi vücudumla savaştayım. Benim işim yalnız elbiseyi yırtmak değil, Bu vucud elbisesini toprak edeceğim. bu ateş can ve tene sığmıyor, sonunda dışarı atmak istiyorum. bu eski yaranın acıları artık ne zamana dek sürecek. Bu söze eş, benzer söz ne zamana kadar söylenmeyecek.

"Ayrılıktan paramparça olmuş sine isterim, tutku derdini ona açıklamaya çıkarım. [Mesnevi'den]

- Eteği bir derdden yırtılmamış bir kimse benim şikayetlerimi anlayamaz. Benim sırrımı herhangi bir akıl kavrayamaz. Akıl ona evet diyebilmekte pek hızlı sayılmaz. yeryüzünde bir temiz tanıdık yok ki. Belki 9 kat semavatta öyle birisi yoktur. Yoksa benim sözümde cimrilik yoktur, konuşmam caizdir ve korkusuzdur.

"Ayrılıktan paramparça olmuş sine isterim, tutku derdini ona açıklamaya çıkarım. [Mesnevi'den]

- Ey Fahri rızayı göstermediğin sürece nasıl manaya erişebilirsin. Şu güçlü yaranın derdine tanık olabilmen için sana tıpkı Gaznevi'nin ki gibi yürek kanı gerektir. eğer yoğun bir manevi arzun, iştiağın yoksa aşk dağının kokusunu nasıl alabilirsin. Cenab-ı Mevlevi'den bu sırrı dinle ki mesnevi'de böyle buyurdu:

"Ayrılıktan paramparça olmuş sine isterim, tutku derdini ona açıklamaya çıkarım. [Mesnevi'den]

10.11 Diğer Farsça Manzumeleri ve Türkçeleri:

Li Muharriri el-fakir Fahri el Mevlevi

Rubai

An del ke be-hobb-i Ehl-e Beytest modam

Bi şobhe boved vasıl-e ser menzel-e kam

Van kes ke ze Al-e Mostefa başeddur

La'net be revan-e u ela yevm-e kıyam

Merdan be vela-ye Morteza me'murend

Anan ke çonin neyend ez Hak durend

Fahri to yakıyn dan ke çoninest conin

Allah u Muhammed u Ali yek nurend ²⁴⁸

TÜRKÇESİ

"Daima Ehli Beyt'in sevgisini taşıyan gönül, şüphe yok ki maksadına erişir. Mustafa'nın evladından uzak kalana gelince, kıyamete dek ruhuna lanet olsun" "ve Erlere Murtaza sevgisi emredilmiştir Bu sevgiyi beslemeyenler Tanrı'dan uzaktır. Fahri dosdoğru bilki bu, böyledir: Allah ve Muhammed ve Ali hep bir nurdur."

DİĞER

Terkib şod ab u ateş u hak u hava

Adem be vücud amed ezin çar ecza

Vallah be hevay-i in çeharem peyda

Allah muhammed Ali Mevlana ²⁴⁹

TÜRKÇESİ

Şu ateş, toprak ve hava birleştiler bu dört öğeden adem oluştu Vallah şu dördünün uğruna çıka geldi Allah, Muhammed ve Ali Mevlana

²⁴⁸ H.FAHREDDİN, Mecmua, Vr.93a (Orj.kop.bkz.ek. C.15)

²⁴⁹ H.FAHREDDİN, Mecmua, Vr.93b (Orj.kop.bkz.ek. C.16)

10.12. Osmanlıca Manzumeleri:

FAHRİ

Bir subh ki gördüm şafak itmişdi zuhur
Olmuştu mükevvinat sertâpa nur

Bir pir gelüp dedi eya mest-i gurur

Bin vakt-i icabetest allah gafur, ²⁵⁰

Vezni: Mef u lü / me fa i lun / mef u lü / fe ü

FAHRİ

Bimar-ı gam-ı hasretim Allah için olsun

Bir cam ile şad et dil-i mehcürü likadır. ²⁵¹

Vezni: Mef u lü / me fa i lü / me fa i lü / fe u lün

FAHRİ

Yok zahid-i hür meşrebin ol meyde nasibi

Bir lutf-u ilahidir o uşşaka gıdadır.

Fahri ben o sermest-i şarab-ı ezelim kim

Sakisi onun şah-ı Necef şir-i hüdadır.

Bu atlas-ı gerdune baş eğsin mi veled hiç

Ol kimse ki hak-ı kadem-i ali abadır. ²⁵²

Vezni: Mef u lü / me fa i lü / me fa i lü / fe u lün

²⁵⁰ H.FAHREDDİN, Mecmua, Vr.93b (Orj.kop.bkz.ek. C.16)

²⁵¹ H.FAHREDDİN, Mecmua, Vr.32b (Orj.kop.bkz.ek. C.7)

²⁵² H.FAHREDDİN, Mecmua, Vr.32b (Orj.kop.bkz.ek. C.7)

Li Muharriri el-fakir Fahri el Mevlevi

Gel dergeh-i Monla'ya da bak gör ne safa var
Her bir elem-i mühlîke bin dürlü deva var

Efsane-i zühhad gibi rızk u riya yok
Avaz-ı kudû-u ney-u tanbur-u neva var.

Düş hakine ey talib-i didar o Pirin
Gör meşreb-i pakinde ne cevdet ne seha var

Bir cur'a verirler sana kim rayihasında
Büy-ı dem-i Cibril gibi sırr-ı Huda var

Bir cam sunarlar sana kim reng-i meyinde
Ruhsar-ı gül-i Tür gibi al-i ziya var.

Çek sagarı birdemde sen ifna-yı vücüd et
Kim anda beşarat-ı tecella-yı beka var

Baş koymuş o bab-ı kereme sen gibi Fahri
Bin aşık-ı şuride vü bin mah-lika var. ²⁵³

Vezni: Mef u lü / me fa i lü / me fa i lü / fe u lün

Li Muharriri el-fakir Fahri el Mevlevi

İcad-ı hak-ü ab eden Allah-ı zülcelal
Bahr-i amik-i hayrete sahil yaratmadı

Her zerre burc-ı vahdete bir afitabdır
Hak ferd-i aferideyi batıl yaratmadı ²⁵⁴

Vezni: Mef u lü / fa i la tü / me fa i lü / fa i lün

²⁵³ H.FAHREDDİN, Mecmua, Vr.29a (Orj.kop.bkz.ek. C.17)

[Bu manzumeye Midhat Bahari Beytur (1877-1971) tahmis yapmıştır.] Mihraab-ı
Aşk S.74

²⁵⁰ H.FAHREDDİN, Mecmua, Vr.88b (Orj.kop.bkz.ek. C.18)

Diğer

Ayağım yermi görürdü eğer ihsan etsen
Eğrile bana bir esb-i dilaviz-i endam

Bendedir, bendedir Allah bilür taksirat
Yoksa dizgin mi gererdi feres-ü baht-ı miham

Yürük at kendi yemin arttırır elbet diyerek
Eyledim nice zaman arşa-i hidmet'te haram

Ateşin na'l ile dağ efken olup baytar-ı gam
Eyledi pay-i ümidim iki yerden (Bu satır Fahreddin Dede'nin mecmuasında
altında okunamayan bir satır ile tashih edilmiştir.)

Korkarım kim beni bir çah-ı belaya düşürür
Çifteli tali'imın ko seni almazsa licam

Dolu dizgindir ihsana şıtab et Fahri
Arzuhalinde di ey davar-i darat u gulam

Bir piyada kulunum zümre-i dervişanda
Çıgñedi geçti beni rayız-i baht-ı hodkam

Pay dergil koma sahray-ı mezellette beni
Destigir ol ki olam vasıl-ı sermenzil-i kam ²⁵⁵

Vezni: Fe i la tün (Fa i la tün) / fe i lə-tün / fe i la tün / fe i lün (fa lün)

Li Muharriri el-fakir Fahri el Mevlevi

Allah için revamıdır. ey şuh-i şivekar
Razımıdır bu halet-i biçana Girdigar

Sen gül gibi küşade ruh-ı handeriz-i naz
Ben undelibveş siper-i sadhezar-ı har

Sen gülşen-i visalde gülbün-nişin-i naz
Ben gülhan-ı firakta suzan-ı bi-karar

²⁵⁵ H.FAHREDDİN, Mecmua, Vr.88b, 89a (Orj.kop.bkz.ek. C.18)

Sen meclis-i rakipde peyman bahş-ı kam
Ben meclis-i şekilde dilmürd-i humar

Sen pençe-i füsün ile sinemde dil-hıraş
Ben nahun-ı bürde ki kurban-ı can-sipar

Sen ta sabah-ı haşre kadar hemdem-i rakip
Ben ta mesay-ı neşre değin vakf-ı intizar

Zulmat-ı firkaatle benim her günüm gece
Berk-i muhabbetimle senin her gecen nehar

Gamlarla ben mülazım-i peygüle-i elem
Ellerle sen müdavim-i gülgeşt-i lalezar

Sen padişah-ı hüsn ü beha ben geda-yı aşk
Sen şahbaz-ı evc-i kazaben de bir şikar

Ben bir hakir-i zerre nişan sen bir afitab
Sen bir delir-i taze civan ben bir ihtiyar

Cennet senin hadika-i vaslında feyzyab
Düzah benim şerare-i ahımla şu'lebar

Ben kesret-i niyaz ile mazur-i kainat
Sen iktidar-ı naz ile meşhur-ı rüzigar

Mazurluk eserleri halinde runuma
Gaddarlık nişanları tavrında aşikar

Ben can feda-yı makdemin olmakla müttehem
Sen hün-ı nahakımla dehen-şü-yı i'tizar

Billah nesende kaldı ne şefkat ve merhamet
Vallah ne bende kaldı ne takat ne ıztırab

Hüsn-i mükemmelin ne kadar namdar ise
Tab-ı müsellemin o kadar buldu iştihar

Ben feyz-i fikretimle cihan-aferin-i nazm
Sen naz-ı hasretinle cihan-süz-ı can-ı zar

Aşnam-ı deyr tab'ıma dildadedir bütün
Kafir sen ancak eyledin inkara ihtiyar

Beytim benim hisar gibi ka'im ü metin
Hüsnün senin bahar gibi ma'il-i gûzar

Vaz etmemiş meyanemize vech-i iştirak
İcab-ı hükmi temşiyet-i afridegar

Fahri ne çare kim bu tehayyür sarayda
Kabil değil meşiyette ta'rize ictizar 256
Vezni: Mef u lü / fa i la tû / me fa i lü / fa i lün

DİĞER
Encaz-i ve'd-i yar ne yanlış zehabdır
Yarab bu intizar ne bitmez azabdır 257
Vezni: Mef u lü / fa i la tû / me fa i lü / fa i lün

DİĞER
Korkarım öldürecekdir beni bu dert ey dil
Ki bana derdimi dildarıma söyletmezler 258
Vezni: Fe i la tün / fe i la tün / fe i la tün / fa' lün

DİĞER
Ya ne sib-i Mevlevi hayran-ı hüsn-ü anının
Ulu taş dıl-teşne-i ser-çeşme-i ihsanının 259
Vezni: fa i la tün / fa i la tün / fa i la tün / fa i lün

256 H.FAHREDDİN, Mecmua, Vr. 29a (Orj.kop.bkz.ek. C.19)

257 H.FAHREDDİN, Mecmua, Vr.30a (Orj.kop.bkz.ek. C.19)

258 H.FAHREDDİN, Mecmua, Vr.30a (Orj.kop.bkz.ek. C.19)

259 H.FAHREDDİN, Mecmua, Vr.30a (Orj.kop.bkz.ek. C.19)

Nezire'-i Fahri-el-Mevlevi

(Muallim Naci'nin bir manzumesine nazire olarak yazmıştır).

Cismîn bina-yı hüzn-i gözüm navidanıdır

Alam u ızdırab anun mihmanıdır

Ey aşk yakmak ise meramın vücudumu

Lakin hazer ki kalb-i nigarın mekanıdır ²⁶⁰

Vezni: Mef u lü / fa i la tü / me fa i lü / fa i lün

DİĞER

Her biri bir suret-i has ile zahirdir veli

Bir hakikattir Resul-Allah Mevlana Ali ²⁶¹

Vezni: Fa i la tün / fa i la tun / fa i la tun / fa i lün

DİĞER

Rûsum-i iltifatı nash edüpte buse-'i la'lin

Zuhur-i hatta ta'lik etme de bilmem ne ma'na var ²⁶²

Vezni: Me fa i lün / me fa i lün / me fa i lun / me fa i lün

Silsileyi Mevleviye zirine yazılmış üzere söylediğim kıta

Bilmek istersen eğer sırrı yedullah-ı ayan

Kühl-i br'at ile kıl çeşm-i şuhud-i bina

Fahriya şevk ile dil beste olan uşşaki

Der-i mevla ya çeker silsile-'i Mevlana ²⁶³

Vezni: Fa i la tün / fa i la tün / fa i la tün / fa i lün

²⁶⁰ H.FAHREDDİN, Mecmua, Vr.99a (Orj.kop.bkz.ek. C.20)

²⁶¹ H.FAHREDDİN, "Mecmua", Vr. 33a. (orj. kop. bkz. ek C20)

²⁶² H.FAHREDDİN, Mecmua, Vr.33a. (orj. kop. bkz. ek C20)

²⁶³ H.FAHREDDİN, Mecmua, Vr.29a. (orj. kop. bkz. ek C17)

Li Muharriri el-fakir Fahri el Mevlevi/25 cemaziyel evvel 1321

Serir-i bezmigah-ı fakri her bir cana vermezler
Değil her cana yahu belki her canane vermezler

Efendi umma sen ab-ı hayat badeden haşşa
Anı insana tahsis ettiler hayvana vermezler

Kadem rencide kılma zahmet etme zahida zira
Sımat-ı ehl-i irfanı kuru ünvana vermezler

Gidip bihude bar olma meyan-ı cur'a nuşane
Bu işretgah-ı manada sana peymane vermezler

Vucudın hak-i harman etmeyince seng-i gam Fahri
Hakikat harmanından kimseye bir tane vermezler ²⁶⁴

Vezni: Me fa i lün / me fa i lün / me fai lün / me fa i lün

ŞARKI

İftirakın sinemi ateşle daim dağlıyor
Çarhı nahemvar öldürmekle karın sağlıyor
Bu acıklı halimi kimler görürse ağlıyor

Şimdi biçare gönül cular misali çağlıyor
Yad-ı geysu-yi siyahın ile kara bağlıyor

Pertev-i hüsn-i cemalin idi çeşmimde ayan
Ah I nazik cismini kıldın türab içre nihan
Hasret-i derdinle ey nazik beden şirin zeban

Şimdi biçare gönül cular misali çağlıyor
Yad-i geysu-yı siyahın ile kara bağlıyor

~~Hanümanım kalıb-ı bi-ruhdur sensiz bana~~
~~Yavrucağım nüh felek insü melek ağlar sana~~
Validin Fahriyi sor sensiz ne hal oldu ana

²⁶⁴ H.FAHREDDİN, "Mecmua", Vr.986, (Orj. kop. bkz. ek C20)

(Bu manzumeye Galata Mevlevihanesi Şeyhi Ahmed Celaleddin Dede Efendi 1853-1946 tahmis yapmıştır). Halil Can PRf. Dr. Bedi N. Şahsuvaroğlu İst. 1974 S. 37-38.

Şimdi biçare gönül cular misali çağlıyor
 Yad-i geysuyi siyahın ile kara bağlıyor ²⁶⁵
 Vezni: Fa i la tün / fa i la tün / fa i la tün / fa i lün

FAHRİ

Dehre gelmekden ne davadır ne gavgadır garaz
 Hüsni ruy-i yarı bir yüzden temaşadır garaz

Ey tabib-i can-u dil, maksad cemalin görmedir
 Sanma derd-i aşkıma senden müdavadır garaz

Kuy-i yare gitmeye maksud bir didardır
 Cüst-i cuy-i tavırdan nur-u tecelladır garaz

Yar kendin görmeğe ayine icad eylemiş
 Suret-i icad-ı alemde bu manadır garaz

Fahriyâ malumudur erbab-ı irfanın bu raz
 Lafz-ı Mevlana'dan ancak zat-ı Mevla'dır garaz ²⁶⁶
 Vezni: Fa i la tün / fa i la tün / fa i la tün / fa i lün

²⁶⁵ İ. MAHMUD KEMAL İNAL. a.g.m. S.203-204.

Şeyh Hüseyin Fahreddin Dede bu mersiye tarzındaki şarkıyı genç yaşında veremden vefat eden, kızı Fatıma Fasiha Hanım için söylemiştir.

²⁶⁶ H.FAHREDDİN, "Mecmua", Vr. 31a. (Orj. kop. bkz. ek C21)

Li Muharriri el-fakir Fahri el Mevlevi

Gerçi zahirde bir hakir oldum
Mülki manada bi-nazir oldum

Hamdû lillâh ki bab-ı Haydar'a ben
Ta ezelden düşüp esir oldum

Yok gözümde bu alemin varı
Fahr ile fahr edüp fakir oldum

Si-dü harfi-yi vechi ademde
Okuyup sırrına habir oldum

Saye-i piri destiğirimde
Nur-ı irfanla müstenir oldum

Fahr edersem becadır ey Fahri
Pirimin hizmetinde pir oldum 267

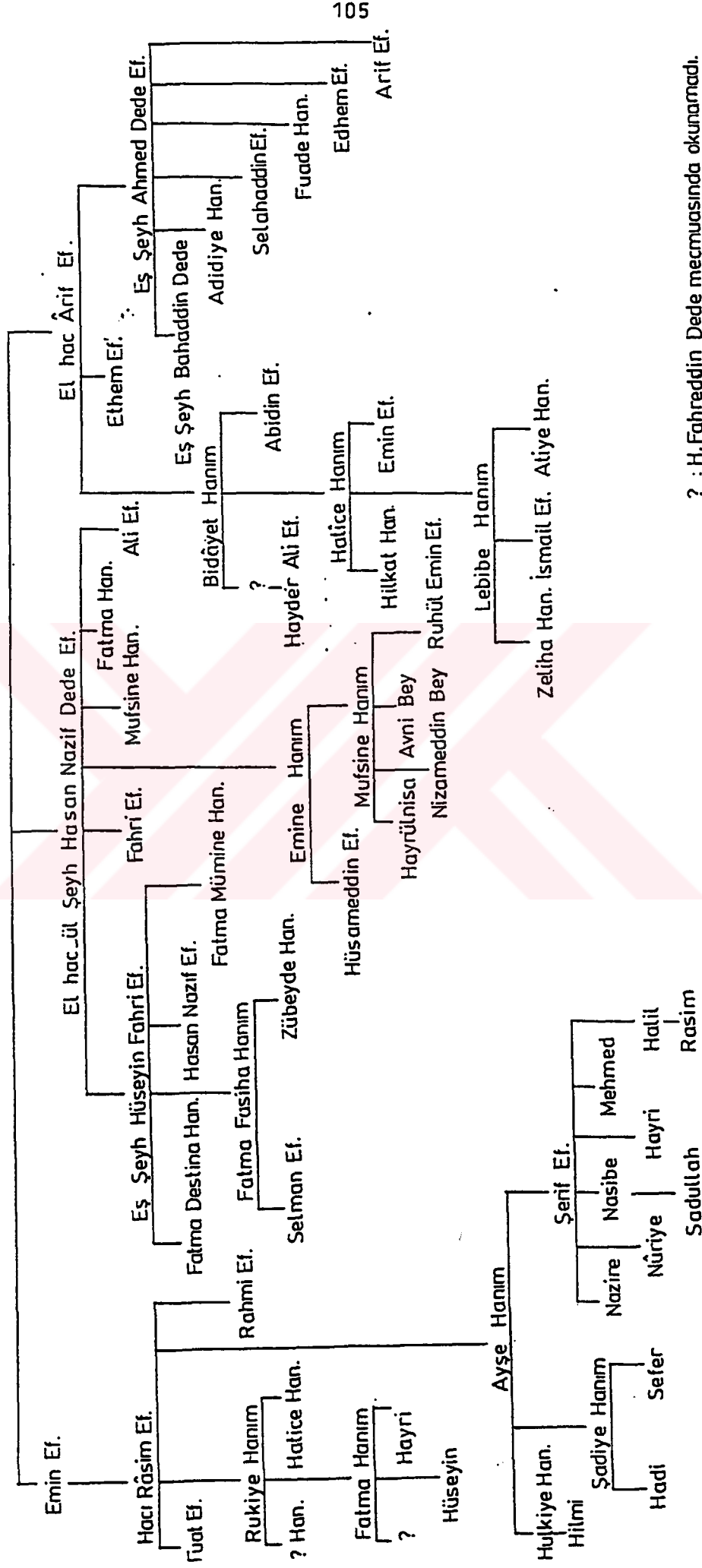
Vezni: fa i la tün / me fa i lün / fa ' lün (fe i lün)

²⁶⁷ H.FAHREDDİN, "Mecmua", Vr. 99b. (Orj. kop. bkz. ek C22)

(Bu gazel Dede'nin Hurufilik tesiri altında yazdığı gazellerden biridir.)

10.13. Şeyh Hüseyin Fahreddin Dede Efendinin Aile Seceresi

Yenişehir fenâri otmanlı kâriyesinde
Mahmud Efendizâde Şehri mezkûr Müttüsü
Muhaddes El hac Halil Efendi



? : H. Fahreddin Dede mecmuasında okunamadı.

H. Fahreddin : Mecmua, Vr. 116 b, 117 a. (Orj. kop. bkz. ek C23)

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Seyh, Neyvirtüozu, besteci, şair araştırmacı ve hoca olan H.Fahreddin Dede'yi doğup büyüdüğü yerlerden vefat ettiği yere kadar çevresiyle beraber çeşitli yönleriyle tanımaya çalıştık.

Şeyh olarak aileden gelen derin tasavvufi bilgisi, iyi bildiği Arapça ve Farsçasıyla Hz. Mevlana yolunda aşıklara tevazuyla hizmet etmiş, Hz. Muhammed ve ehli Beyt'ine olan sevgisini etrafındakilere aşılamaaya çalışmıştır.

H. Fahreddin Dede'nin ney icrası için yazılanlara baktığımızda, fosurtusuz ney çalması, bağlı bağısız notaları hakkı ile icra etmesi, Şeyhin batı müziği sazları ve icra teknikleri üzerinde de bilgi sahibi olduğunu gösteriyor. Ney'i ile batı musikisine ait eserleri icra ettiğine de bakılırsa Klasik Türk Musikisinin melodi yürüyüşüne alışkın bir icracı için batı musikisinin atlamalı sesleri ve seri notaları ney gibi icrası zor bir saz için gerçekten virtüozite gerektirmektedir. Bunun yanında batı musikisinin tonal sistemi Türk musikisindeki alışılmış makam sistemi ile birbirinden ayrılmakta, bu sisteme alışkın olmayan bir icracı için nota okumak güçleşmektedir. Ayrıca bu eserleri piano eşliğinde ikileme halinde çalması da tek sesli musikiye alışık bir musikîşinasın kolay kolay beceremeyeceği bir iştir. Bütün bunlara bakıldığında Şeyhin virtüozitesini tartışmasız kabul etmek gerekir. Ayrıca hocalarına ve yetiştirdiği talebelerine baktığımızda Türk musikisini de ne denli iyi bildiği ve icra ettiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bestekarlık yönüne baktığımızda ise Türk musikisinin en büyük formlarından olan Mevlevî ayini kar gibi büyük eserler bestelemesi ustanın bu konudaki bilgi ve birikimini ortaya koymaktadır. Acemaşîran Ayini'nin sözlü kısmını ise Divan-ı Kebîr ve Mesnevinin değişik yerlerinden aldığı beyitlerle bir bütünlük içerisinde kullanması; tasavvuf ve edebiyat bilgisinin, musiki bilgisi ile olan kaynaşmasının örneğini göstermektedir.

Farsça ve Osmanlıca şiirleri de kendisini devrinin meşhur Divan Edebiyatı şairlerinin arasına koyabileceğimiz derecede güçlüdür. Gazelleri kendi içinde duygu ve fikir yönünden yüklü, dengeli, ritmik, ahenk dolu ve

vezinleri yerli yerindedir. Maalesef Şeyh H. Fahreddin Dede bu yönüyle pek anlaşılıp tanınmamıştır.

Bu değerli Şeyh Efendi, yetiştirdiği talebelerle de Türk musikisine büyük hizmet yapmış, onlara meşk ettirdiği eserler günümüze kadar gelerek tarihin karanlıklarında kalmaktan kurtulmuştur. kutbu nayi Şeyh Osman Dede'nin miraciyesi bunlardan sadece bir tanesidir.

H. Fahreddin Dede, Ataullah ve Celaleddin Dedelerle yaptığı musiki nazariyatı çalışmalarını ve araştırmalarını sonuçlandıramamış olsa bile Rauf Yekta ve Dr. Subhi Bey'i bu yönde çalışmaya sevk ederek kendi çalışmalarının devamını sağlamıştır. Ayrıca bu talebelerine yaptırdığı kaynak çalışmaları sonunda, kulaktan meşkle yaşamağa çalışan birçok eski klasik eser notaya alınarak sabitlenmiş tahrifatı durdurularak günümüze gelmesi gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sonucu, bugün kullandığımız Türk musikisi sistemi ve Türk Musikisi Konservatuarlarının açılmasıyla da en güzel ürünleri ortaya konulmuş oldu.

Bugün devraldığımız Türk musikisi mirasını koruyup gelecek nesillere bozulmadan ve doğru bir şekilde aktarabilmek en mühim vazifelerimizden olmalıdır. Yaşadıkları çağda kendilerini çok iyi yetiştirerek bu kültürü bize ulaştıran H. Fahreddin Dede ve diğerleri gibi değerli ilim ve müzik adamlarımızı örnek alıp onlara ve eserlerine sahip çıkmalıyız.

TARİH TAHVİL KILAVUZU

RUMİ (Mali)	Hicri-Kameri	Miladi
-	1031	1621/1622
-	1063	1652/1653
-	1071	1660/1661
-	1074	1663/1664
-	1080	1669/1670
1096	1097	1685/1686
1130	1131	1718/1719
1135	1136	1723/1724
1176	1177	1763/1764
1177	1178	1764/1765
1179	1180	1766/1767
1184	1185	1771/1772
1218	1219	1804/1805
1233	1233/1234	1818/1819
1266	1266/1267	1850/1851
1267	1267/1268	1851/1852
1268	1268/1269	1852/1853
1269	1269/1270	1853/1854
1270	1270/1271	1854/1855
1275	1275/1276	1859/1860
1277	1277/1278	1861/1862
1283	1283/1284	1867/1868
1285	1285/1286	1869/1870
1288	1289/1290	1872/1873
1290	1291/1292	1874/1875
1293	1294/1295	1877/1878
1294	1295/1296	1878/1879
1300	1301/1302	1884/1885
1303	1304/1305	1887/1888
1307	1308/1309	1891/1892
1309	1310/1311	1893/1894
1310	1311/1312	1894/1895
1311	1312/1313	1895/1896
1315	1316/1317	1899/1900

1317	1318/1319	1901/1902
1319	1320/1321	1903/1904
1321	1323/1324	1905/1906
1323	1325/1326	1907/1908
1324	1326/1327	1908/1909
1325	1327/1328	1909/1910
1326	1328/1329	1910/1911
1327	1329/1330	1911/1312
1332	1334/1335	1916/1917
1337	1339/1340	1921/1922

Metinde geçen Hicri Kameri yılların Arapça ayları sırasıyla şöyledir.

1. Muharrem, 2. Sefer, 3. Rebiyülevvel, 4. Rebiyülahir
2. Cemaziyelevvel, 6. Cemaziyelahir, 7. Recep, 8. Şaban
3. Ramazan, 10. Şevval, 11. Zilkade, 12. Zilhicce.

Meşrutiyetten sonra adları değişerek alttaki isimleri alan aylar şunlardır:

Teşrinievvel= Ekim Kanunuevvel= Aralık
 Teşrinisani= Kasım Kanunusani= Ocak
 Ayın ilk günü= Gurre
 Ayın son günü= Selh

NOTLAR

BAHARİYE:

Sözlük anlamı olarak bahara ait, baharla ilgili manasındadır. Yeşilliğinden ötürü Bizanslılar devrinde (Kozmidon) adını taşıyan (Bahariye) semti fetihten 1. Dünya Savaşı sonlarına kadar İstanbul'un pek ma'mur ve kibar yatağı bir sayfiyesi durumunda idi. Bu ismin Fatih Sultan Mehmet II. Devrinde konulmuş olması büyük bir ihtimal dahilindedir. Sultan Beyazıd II'nin kızı (-yahut torunu) Hançerli Sultan burada bir yalısı ve kendi adına nisbetle anılan bir dergahı vardı (Taşlıburun tekkesi) Fatih'in bu civarda birer hamamı ile imaret ve kervansarayı bulunduğu da söylenir. Ahmet III Devrinde Nevşehirli damat İbrahim Paşa'nın himmeti ile Kağıthane ve çevresi imar edilirken (Bahariye)'nin sultan sarayları ile, ekabir ve rical yalıları ile süslendiği bilinmektedir. Burayı çok seven Sultan Mahmut I'in Bahariye kasrına ve sultan yalılarına sık sık geldiği sır Katibi Selahi Efendi yönünden beyan edilmektedir (Ruzname). Sultan Mahmut II zamanında Bahariye semtiinin sayfiyelik vasfını kaybettiği söylenilebilir. Bahariye kasrı ile Hatice Sultan sahilsarayını yıktırılmış ve yerlerine iplikhane ve kışla yaptırılmıştır. Bostan iskelesi ile Bahariye kasrı arasının bir yalılar koyu olduğu aşağı yukarı bilinmektedir. Bahariye'nin sultan, ekabir ve rical yalıları ile bir edebiyat ve musiki mahfili olan mevlevihanesi, yerlerini çeşitli imalathane ve fabrika yerlerine terketmiştir. Böylece adı geçen semtin tarihi görünümü ve Bahariye Adaları birer toprak yığını halini almıştır. Sa'di tarikatına tahsis edilen Taşlıburun Tekkesi ile mütareke yıllarında yıktırılarak kaldırılmıştır. Ancak bu tekkenin Harem dairesi bir süre daha varlığını koruyabilmiştir. (Reşad Ekrem Koçu İstanbul Ansiklopedisi C. 4, S. 1842-1854)

MUALLİM NACİ:

1850-1893 yıllarında yaşamış Türk şairi, gazeteci ve yazardır. Son zamanlara kadar kullanılan Lügat-ı Naci isimli Osmanlıca sözlüğün yazarıdır.

SÜTLÜCE:

Haliç'te, Halıcıoğlu'nun civarında ve Bahariye'nin karşısında bulunan mahalle yanlış olarak Sütluce deniliyor. Doğrusu Setlice'dir. Çünkü mahalle arka arkaya gelen setler üzerine kurulmuştur.

YENİŞEHİR (LARİSSE)

Bugün Yunanistan sınırları içinde kalan Teselya'dadır. Hüdavendigâr Vilayeti'nin Ertuğrul Sancağı'ndaki Yenişehir kazası ile karıştırılmaması için yakınında bulunan Fenar kasabasının ismine, izafeten buna "Yenişehir fenar" denir.

SÖZLÜK

- abad (f): Mamur, şen, bayındır.
 aferide (f): yaratılmış.
 aferide-gar (f) tanrı.
 af-tab (f): güneş.
 agah (f) : bilgili
 Akdem (a): ilk, önce.
 Akdes (a): en kutsal.
 amik (a) : derin.
 amig (f): hakikat.
 anan (f) onlar.
 andelib (a): bülbul.
 arz-ı hal (a): halin bildirilmesi.
 asar (a): izler, nişaneler, alametler.
 asnam (a): putlar.
 atiyye (a): hediye.
 atiye (a): isyan eden.
 atvel (a): pek uzun.
 azime (a): büyük, ulu.
 azm (a): niyet, karar.

 bab (a): kapı.
 baha (a): güzellik.
 bahr (a): deniz.
 bahr-i amik (a): derin deniz.
 balin (f): yastık, koltuk.
 bani (a): kuran, kurucu.
 bar (f): tanrı.
 beca (f): uygun
 Bed'an (a): başlangıçta.
 be-heme-hal (f): herhalde.
 behiyye (a): güzel.
 bekam (f) maksat ve meramına ulaşan.
 bende-gan (f): kullar.
 ber-güzide (f): seçkin.
 berk (a): şimşek.
 berna (f): genç.
 besaret (a): göç açıklığı, derin görüş.

best (f): düğüm.
 beyn (a): ara, aralık.
 beyt-ül - mal (a): maliye hazinesi.
 bezm-gah (f): eğlence yeri.
 bihzad (f): doğuşu iyi.
 bi-kesane (f): kimsesizlere yakışır bir halde.
 bil-bedahe (a): düşünmeksizin, birdenbire.
 bimar (f): hasta.
 bint (a): kız.
 bister (f): yatak, döşek.
 buhur-dan (f): tutsuluk.
 buse (f) öpücük, öpüş.
 bünyad (f): bina, yapı.
 buride (f): kesilmiş.
 büzürgvar (f): büyük, ulu.

can-sipar (f): canını teslim eden.
 cihan-ban: cihan'ın, dünyanın bekçisi olan: allah, hükümdar.
 cü (f): akarsu, ırmak, çay.
 cüd (a): cömertlik, el açıklığı.
 cüy-bar (f): 1) çay dere, akarsu, ırmak. 2) ırmak kenarı.
 cür'a (f): yudum, içim.
 cüst (f): arama, araştırma.

çaker (f): kul, köle.

dad-hah (f): hak, adalet isteyen.
 dai (a): dua eden.
 da'vat (a): dua.
 dehen (f): ağız.
 dehre (f): testere gibi dişli ve bağ budamaya mahsus bıçak.
 der-saadet (f): İstanbul.
 didar (f): yüz, çehre.
 dide (f): göz.
 dil-aviz (f): gönül çeken, cazip, güzel.
 dil-dade (f): gönül vermiş, aşık.
 dilhıraş (f): yürek parçalayan, tırılmalayan.
 dilmürde (f): kalbi gönlü ölmüş, duygusuz.
 dil-şad (f): gönlü hoş, sevinmiş.
 dirine (f): eski, kadim.

divar (f): duvar.

duhter (f): kız, kerime.

dürr (a): inci.

düzah (f): cihan mülk.

ecza (a): parçalar, kısımlar.

efza (f): arttıran, çoğaltan.

ekrem (a): çok eli açık, pek cömert.

elhan (a): nağmeler, ezgiler.

encas (a): pislikler.

endam (f): vücut, beden.

entezar (f): bekleyiş.

erike (a): taht.

esb (f): at, beygir.

esbak (a): öncekinden daha önceki, geçmişten önceki, daha eski.

eshab (a): Peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış kimseler.

evrad (a): okuması adet olunan dini dualar.

eya (a): "ey, hey!" manasına gelen ve Arapça kelime ve terkiplere giren nida edatıdır.

fahr (a): büyüklük, ululuk.

fem (a): ağız.

ferahi-bahş (a): ferah bağışlayan.

feres (a): at, beygir.

feta (a): delikanlı, yiğit, mert.

feyzyab (a): feyiz bulan.

fezai (a): fezaya ait, feza ile ilgili.

figan (f): ızdırap ile bağırıp çağırma inleme.

fikret (a): fikir, düşünce.

firaik (a): ayrılık.

firavan (f): çok bol, fazla, aşırı.

fuyüzat (a): ilim, irfan.

fusun (f): sihir, büyü.

garam (a): aşk, sevdâ, şiddetli arzu, fazla gönül düşkünlüğü.

garaz (a): hedef, gaye, maksat, meyil, istek.

gerdüne (f): araba.

güher (f): elmas.

göl-bang (f): eskiden tekkelerde ayin sırasında, saraylarda muayyen merasim sırasında hep bir ağızdan yüksek sesle okunan ilahi veya dua.

göl-geşt (f): gül seyri, gül gezintisi.

göl-istan (f): gül bahçesi.

göl-i-ter (f): taze gül.

göl-zar (f): gül bahçesi.

hace (f): Hoca.

hadika (a): ağaçlı, suyu çok bahçe.

hafi (a): gizli, saklı.

hak (f): toprak

halavet (a): 1. tatlılık, şirinlik. 2. Zevk.

hame-zib : kalemle süslenmiş, bezenmiş.

hamuş (f): susmuş, sessiz.

hande-riz (f): gülüp duran.

hanekaah han-gah (f): dervişlerin evi, tekke.

hanuman hanman (f): ev, bark, ocak.

har (f): diken.

hare (f): sert taş, kaya.

hassad (a): ekip biçen.

haşr (a): ölüleri diriltip mahşere çıkarma, kıyamet.

havernak (a): Mimar Sinimmar tarafından Fırat'ın Tire yakınlarında yapılmış meşhur köşk.

hemahenk (f) : uygun, denk.

hemdem (f): sıkı fıkı, canciğer arkadaş.

hicab (a): perde, örtü.

hicv (a): biriyle şiir yoluyla alay etme, yeme.

hidmet (a): iş, hizmet, vazife.

himem (a) ermiş olanların tesirleri.

hodkam (f): kendini beğenmiş, bencil.

hubb (a): sevgi.

humar (a): içkiden sonra gelen baş ağrısı, sersemlik.

husr (a): hüsrân

hüsn (a): güzel iyi.

ibraz (a) : meydana çıkarma, gösterme.

ibtida (a): başlama, başlangıç.

iclal (a): büyültme, saygı gösterme, ikram.

- ictisar (a): cesaretlenme.
 icre (a): ie ait, dahil.
 id (a): bayram.
 ifna (a): yok etme, tüketme.
 ihsan (a): ihsanat iyilik etme.
 ihvan (a): bir tarikat arkadaşları.
 ilhak (a): katma.
 iltizam (a): [eskiden a'çar resmi gibi] devlet gelirlerinden birinin toplanması
 işini üzerine alma.
 inayet (a): ltuf, ihsan, iyilik.
 inha (a) : bir vazifeye veya bir maaşa terfi için yazılan yazı.
 insicam (a): düzgün sz.
 inşad (a): şiir okuma, şiir söyleme.
 intisab (a): bir yere kapılanma, bağlanma.
 irad (a): söyleme.
 irade (a): padişah emri, buyruğu.
 irca (a): geri döndürme.
 irşad (a): irfan sahibi birinin, bir kimseye tarikatı ve tanrı yolunu
 göstermesi.
 irtihal (a): lme.
 irtika (a): yüksek dereceye ulaşma.
 is'ad (a): yükseltme, yukarı çıkarma.
 istibah (a): mubah sayma.
 istifad (e)(a): bir şey öğrenme, bilgisini genişletme.
 istihsan (a): beğenme, beğenilme.
 istizan (a): izin isteme, izim için sorma.
 işretgah (a): içki içilen yer.
 iştiyak (a): şevklenme, göreceği gelme, zleme.
 i'tizar (a): Özür dileme.
 itmam (a): tamamlama, bitirme.
 izhar (a): yalandan gösteriş.
- kabli (a): fels, önsel, hiçbir tecrübeye dayanmadan yalnız akıl yordamıyile.
 kadem-nihade (a): ayak başmış, gelmiş olan.
 kadim (a): eski.
 kari (a): kıraat eden, okuyan, okuyucu.
 kasr (a): köşk, kaşane, saray.
 kaşane (f): mükemmel ev, malikane.
 kavi (a): dağlayan, yakan, yakıcı.

kemer (f): kapı, pencere, köprü gibi şeylerin oyuğu aşağı bakan kubbesi, tavanı.

kemine (f): zavallı.

kemmiyet (a): sayı.

kenz (a): hazine, define.

keramet (a): velilerin lüzumu anında gösterdikleri fevkalade hal.

kıraat (a): okuma, devamlı ve düzgün okuma.

kuhl (a): göze çekilen sürme.

kulzüm (a): coğr. deniz.

küy (f): sevgilinin bulunduğu yer.

küşade (f): öldüren, öldürücü.

lahn (a): kaideye uygun nağme, ezgi.

lahut (a): ulühiyyet alemi.

lal (a): kırmızı ve değerli bir süs taşı.

lalezar (f): kale bahçesi.

lem'a (a): parıltı, parlayış.

lika (a): yüz, çehre.

lutf (a): iyi muamele, iyilik.

ma-beyn (a): Haremle selamlık arasındaki oda.

ma'delet (a): adalet.

maderzad (f): anadan doğma.

madlağ (a): gazelin ilk beyiti.

mah (f): ay, kamer.

mahbet (f): ayın başlaması.

mahdem (a): hizmet edilen yer.

mahdüm (a): oğul, evlat.

mahfil (a): Oturulacak, görüşülecek yer, toplantı yeri.

mah-lika (f): ay yüzlü, güzel.

mahzen (a): havasız, karanlık yer.

mail (a): hevesli, istekli, düşkün.

makdağ(a): bir gazelin sonbeyiti (kesit).

manzur (a): nazar olunan, bakılan.

matbuat (a): basılmış şeyler, kitaplar, gazeteler.

ma'ruz (a): arz olunmuş, arzolunan.

mazhar (a): nail olma, şereflenme.

mebni (a): bina olunmuş.

mebrur (a): hayırlı, makbul, beğenilmiş.

mebruk (a): tebrike şayeste [kimse, şey], kutlu.

- mehcur (a): unutulmuş.
 mekremet (a): kerem, şeref.
 mekarim (a): cömertlikler, iyi ahlaklar.
 melaz (a): sığınacak yer.
 menleh-ül (a): sahibi olan kimse.
 meram (a): istek, maksat, niyet.
 meratib (a): rütbeler, dereceler.
 merd-i kavi (f) çok mert, erlik, cesurluk.
 merreden (a): defa, kere, tekrar.
 meşihat (a): Şeyhlik.
 meşk (a): alışmak, öğrenmek için yapılan müzik çalışması.
 meşreb (a): yaradılış, mizaç, huy, ahlak.
 meşrutahane (a): İlk sahibi tarafından satılmamak kaydıyla mirasçılara bırakılmış gayri menkul
 mevce (a): dalga.
 meyane (f): orta, ara.
 mezkur (a): zikrolunmuş, adı geçmiş.
 mezyat (a): üstünlük vasıfları.
 miham (f): gem.
 mihman (f): misafir, konuk.
 mihr (f): güneş.
 minel (a): .. den beri.
 mir (f): amir, baş.
 mizac (a): huy, tabiat.
 mualla (a): yüce, yüksek.
 muammer (a): ömür süren, yaşayan.
 muhammes (a): her bendi beş mısra olan manzume.
 muhassasat (a): bir kimseye verilmiş olan maaş.
 muhat (a): bir şeyin içinde bulunan.
 muhavvel (a): değiştirilmiş.
 muhib (a): seven, sevgi besleyen.
 muhtacend (a): : ihtiyaç sahipleri.
 mukabele (a): mevlevi ayinlerinde tarikat mensuplarının cezbe haliyle ayakta dönmesi.
 muntazır (a): intizar eden, gözleyen, bekleyen.
 mutad (a): alışılmış, adet olunmuş.
 muvazebet (a): bir işe durmadan çalışma, daima uğraşma.
 müceddeden (a): yeni olarak, yeni baştan.
 müdam (a): devam eden, sürekli.
 mudava (a): deva arama, ilaç verme.

- mhlike (a): helak eden, öldüren.
 mükerrem (a): muhterem, aziz, saygı değer.
 mkevvinat (a): yaratıkların hepsi.
 mülazım (a): bir yere veya kimseye sarılıp ayrılmayan.
 mümaileyh (a): adı geçen, adı anılan.
 mmtaze (a): imtiyazlı, ayrı tutaln, seçkin.
 mndericat (a): içindekiler.
 münhal (a): açılan, zlen.
 mnkad (a): boyun eğen.
 mnzeli (a): gökten indirilmiş.
 müsellem (a): su götürmez, doğruluğu herkesce kabul edilmiş olan.
 mselcel (a): zircirleme, ardı ardına, silsile.
 mtad (f): adet edinmiş, alışkan.
 müteallik (a): ilgili, ilişiği olan.
 müteveffa (a): vefat etmiş olan, ölen.
 müteyemmen (a): meymenetli, uğurlu, kutlu, mübarek.
 müttehem (a): kabahatli, suçlu.
 mzdad (a): ziyadeleşmiş, artmış, çoğalmış.
 mohtare (f): seçkin.
 monla (f): hoca, büyük kadı, büyük bilgin.

 nagehan (f): ansızın birdenbire.
 nahak (f): haksız, bihude, boş.
 nahemvar (f): düz olmayan, eğri, uygunsuz.
 nehun (f): tırnak.
 na'l (a): ayakkabı, pabuç.
 namdar (f): namlı, ünlü.
 na'se (a): uykusu gelme.
 nash (a): nüsha.
 nat (a): meşinden yapılan döşek.
 navidan (f): su yolu, oluk.
 nazir (a): benzer, eş.
 necib (a): soyu soppu temiz, nesli pak kimse.
 nehar (a): gündüz.
 nekkad (a): acıklı kederli.
 nev (f): taze, körpe.
 nevzemın (f): veni tarz veni cesit

nihan (f): gizli, saklı.
 nisab (a): asıl, esas.
 niş (fr): duvarlara yapılan hücre.
 nir (f): erkek aslan.
 niyabet (a): vekalet, vekillik.
 nuh (a): her çeşit insanın biraraya geldiği toplantı yeri.
 nusur (a): akbabalar, kartallar.
 nuşane (f): tatlı.
 nüvaza (f): hoşlandırıan.

paki (f): temizlik, arılık.
 pakize (f): temiz, lekesiz.
 pay (f): pay.
 payan (f): sofinin ulaşacağı birlik alemi.
 penah (f): sığınma, sığınacak yer.
 per (f): kanad.
 pertev (f): ışık, parlaklık.
 perveran (f): besleyenler, yetiştirenler.
 perverde (f): beslenmiş, terbiye edip büyütülmüş.
 peygule (f): köşe, bucak.
 peymane (f): büyük kadeh, şarap bardağı.
 pir (f): tarikat kurucusu, ulu kişi.
 pira (f): donatıcı, süsleyici, düzenleyici.
 pişva (f): reis.

raki (a): namazda rükü eden.
 rakid (a): hareketsiz durgun.
 ravza (a): bahçe.
 rayiha (a): koku.
 rayiz (a): seyis.
 re'fet (a): merhamet etme, acıma.
 regaib (a): rağbetle istenilen şeyler. Hz. muhammed'in ana rahmine düştüğü
 gece, kamer aylarından Receb'in ilk cuma gecesi.
 rehrevi (f): yolculuk.
 reng (f): suret, şekil.
 revnak (a): parlaklık, güzellik.
 riya (a): iki yüzlülük.
 ruh-i pür futuhum (f): gönül dolusu ferahlık.
 ruhsar (f): yüz, çehre.
 ruhsude (f): yanağını yüze süren.

rumuzat (a): rumuzlar, işaretler.
 ru-numa (f): yüz gösteren, meydana çıkan.
 rusum (a): resimler.
 ruşen (f): aydın, parlak.
 ruşen-dil (f): gönü aydınlık, hakikatleri bilen.
 ruz (f): gün.

sacid (a): secde eden.
 sade (a): sedef. inci.
 sad-hezar (f): yüzbin.
 sagar (f): kadeh, içki bardağı.
 sal (f): içinde bulunulan yıl.
 sebt (a): yazma, kaydetme.
 seha(a): bir yere tabi olan cemiyet, topluluk.
 sena-ver (a): medheden, öven.
 seng (f): taş.
 seniyye (a): yüksek, yüce.
 serir (a): taht.
 ser-ta-be-pa (f): baştan ayağa, baştan aşağı.
 seyrab (f): suya kanmış.
 seza (f): münasib, uygun.
 sibteyn (a): iki torun.
 sikke-puş (a): sikke denilen başlığı giyen.
 silsile (a): soy, sob.
 silsile-name (a): meşhur bir kimsenin silsilesini gösteren cetvel.
 sineçak (f): göğsü yüreği yaralı.
 siyak (a): sözün gelişi.
 subh (a): sabah vakti.
 subh ü mesa : sabah ve akşam.
 suzan (f): yakıcı.
 suz-i dil (f): gönül yakıcı.
 sükkân (a): oturanlar.

şad (f): sevinçli.
 şahbaz (f): yiğit, şanlı, gösterişli adam.
 şefik (a): şevkatli.
 şeh (f): şah.
 şehinşah (f): padişahlar padişahı.
 şehir-yar (f): padişah.
 şekip (a): sabır, tahammül.

şerare (a): kıvılcım.
 şeref-riz (a): şeref veren.
 şevk-engiz (a): keyif, neşe.
 şevket (a): büyüklük, heybet.
 şeyda (f): aşktan aklını kaybetmiş.
 şikar (f): avlama, avlanan hayvan.
 şitaban (f): acele eden.
 şive-kar (f): cilveli, işveli.
 şuara (a): şairler.
 şukka (a): küçük tezkere yazı.
 şu'le-bar (a): ışıklı.
 şuride (f): aşık, tutkun.
 şuy (f): yıkayan, temizleyen.
 şühud (a): vücut bulma, varolma.

taalig (a): atfedilen (ona bağlı olarak)
 tab (f): güç, kuvvet.
 tabiş (f): parlayış, parıldayış.
 ta-dari (a): hükümdarlık, padişahlık.
 tahayyür (a): hayran olma, şaşakalma.
 tahıyyat (a): "Allah ömürler versin" demeler.
 tahrifat (a): bozmalar, değiştirmeler.
 takrir (a): anlatma, anlatış.
 taksirat (a): kusurlar, suçlar.
 takva (a): Allah'dan korkma.
 teberrüken (a): uğur sayarak.
 tecelli (a): hak nurunun tesiriyle makbul kulların kalbinde ilahi sırların ayan olması.
 tecdid (a): tazelenme, yenilenme.
 tehiyye (a): hayır dua etme.
 temaşa (f): bakıp seyretme.
 temşiyet (a): meydana gelmesini kolaylaştırma.
 tennure (a): Mevlevi dervişlerinin sema ayini sırasında giydikleri geniş eteklik.
 tenvir (a): ışıklandırma, aydınlatma.
 terkim (a): rakam atma, atılma.
 teşne (f): susamış, istekli.
 tevcih (a): rütbe, mevki verme.
 tevdi (a): vedalaşma.
 tevellu (a): sevme, aşk.

te'vil (a): söze ayrı mana vermeye kalkışma.

türab (a): toprak.

ukba (a): ahiret.

ulum (a): ilimler.

ulya (a): pek yüce.

uşşak (a): aşıklar.

vaye (f): nasib, kismet.

vaye-dar (f): nasibi olan, kismetli.

vecd (a): kendinden geçecek derecede dalgınlık.

vedd (a): dostluk.

ve'd-dua (a): dualarımız sizinle beraberdir.

veladet (a): doğma.

vesic (a): hızlı yürüyen deve.

vürud (a): geliş, gelme.

yed-ullah (a): Allah kudreti.

yekta (f): tek, eşsiz, benzersiz.

yevm (a): gün.

yümn (a): uğur bereket.

zahid (a): çok aşırı sofu.

zahm (f): yara.

zan (a): sanma.

zar (f): ağlayan, inleyen.

zayi (f): elden çıkan, kaybolan.

zeban (f): dil, lisan.

zehab (a): zihnen bir yola sapma.

zeki (a): hali temiz olan kimse.

zevce (a): nikahlı kadın, eş.

zeyl (a): ayırma.

zib (a): süs.

ziya (a): ışık, aydınlık.

zuhhad (a): zahidler (çok aşırı sofiler)

zül-celal (a): celal ululuk sahibi olan, Allah.

zulmat (f): karanlıklar.

KAYNAKLAR

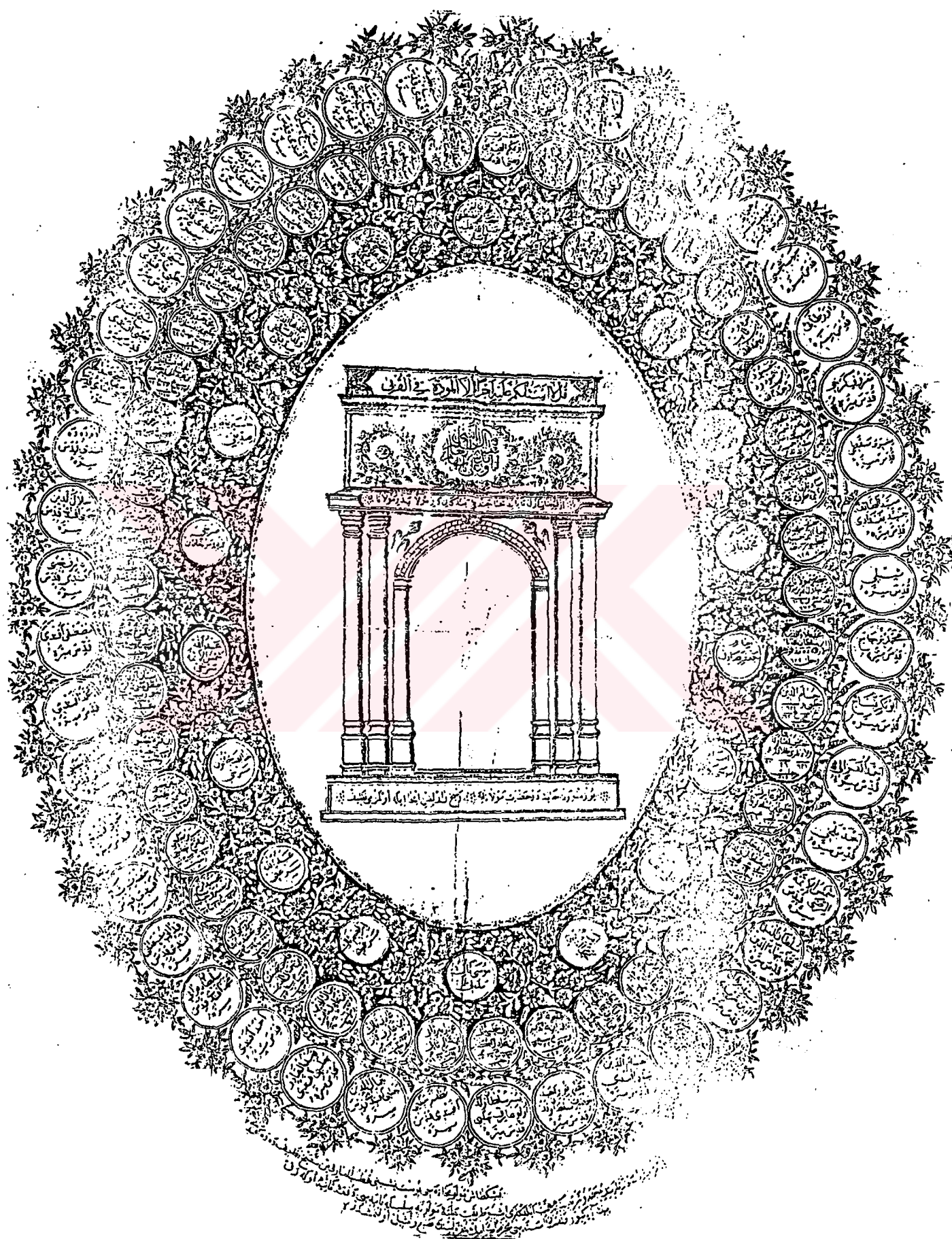
- ARAZ, Nezihe : "Anadolu Evliyalari", İst., 1958
- BANDIRMALIZADE
AHMED MÜNİB : "Mecmua-i Tekaya", İst., 1307
- BEYTUR, Mithat Bahari : "Mihrab-ı Aşk"
- ERGUN, Saadeddin Nuzhet : "Türk Musikisi Antolojisi", II.İst., 1943
- ERDOĞAN, Muzaffer : Mevlevi kuruluşları arasında İst.
Mevlevihaneleri "Güneydoğu Avrupa
Araştırmaları Dergisi", 4.5 (1975-1976)
- EZGİ, Suphi : "Nazari Ameli Türk Musikisi", I, V, İst.,
1933
- FINDIKLILI MEHMET AĞA : Silahtar Tarihi II, İst. 1928
- GÖLPINARLI, Abdülbaki : "Mevlanadan Sonra Mevlevilik", İst., 1953
- HEPER, Saadeddin : "Mevlevi Ayinleri", Konya, (Konya
Tur.Der.y.)1979
- HÜSEYİN FAHREDDİN : "Mecmua", Konya, (Mevlana müz.İhtisas ktp.
nr.7467)
- HÜSEYİN VASSAF : "Sefine-i Evliya", I. İst. (Süleymaniye ktp.
yz. bağışlar nr. 2309)
- İNAL, İbnülemin
Mahmut Kemal : "Hoş sada", İst., 1958
- İZBUDAK, Veled Çelebi : "Hatıralarım", İst., 1946

- Koçu, Reşad Ekrem : "Avni Bey (Yenişehirli)", İst. Ansk. III, İst., 1960
- Koçu, Reşad Ekrem : "Bahariye Mevlevihanesi", İst. Ansk. IV, İst., 1960
- Koçu, Reşad Ekrem : "Beşiktaş Mevlevihanesi", İst. Ansk. V, İst., 1961
- KOLAYLI, Neyzen Tevfik : "Azab-ı Mukaddes", I. (haz. İhsan Ada), İst., 1949
- LERMİOĞLU, Ayten : "Hız Mevlana ve Yakınları", İst., 1969
- MEHMED ZİYA : "Şeyh H. Fahreddin Efendi", Musavver Nevsal-i Osmani, İst. (Şems mat.), 1328
- MEVLANA,
MUHAMMED MEVLEVİ RUM'İ: "Külliyyat-ı Divan-ı Şems-i Tebrizi", (nşr. Ali Desti-Firuzanfer) Tahran, 1351
- ÖZGÜL, Metin Kayahan : "Yenişehirli Avni", Ank., 1990
- ÖZKAN, Bige : "İstanbul'daki Mevlevihaneler", İst., (İ.Ü. Merkez ktp.nr.4842), 1967
- ÖZTUNA, Yılmaz : "Fahreddin Dede", Büyük Türk Musikisi Ansk. I Ank., 1990
- ULUNAY, Refi Cevat : Mevlevi zerafeti, Tarih Coğrafya Dünyası, İst., 1959
- ŞAHSUVAROĞLU, Bedi N. : "Halil Can", İst., 1974
- TAHİR ÜL MEVLEVİ : "Şerh-i Mesnevi", I, II, İst.
- UNAT, Faik Reşit : "Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu", Ank., 1959

- YEKTA, Rauf : "Zekai Dede", Radyo Gaz. Haziran, Temmuz, Ağustos, 1948
- YEKTA, Rauf : "Zekai Dede", Esatiz-el Elhan, I, İst.
- YÜCEL, Erdem : "Beşiktaş (Bahariye) Mevlevihanesi", Sanat tarihi Yıllığı, XII, 1982
- ZAKİR ŞÜKRÜ EF. : "Die Istabuler Derwisch-Konuete Und Ihre Scheiche", Freiburg, 1980
- ZEKİ YILMAZ : "Türk Musikisi Dersleri" İst. 1988
- : " H.Fahreddin Dede", Musiki Mecmuası, 4. İst., 1948
- : "Vak'a-Nüvis Ahmed Lütfi Ef. Tarihi", X, Ank. (nşr.M.Münir Aktepe) 1988
- : "Kur'an-ı Kerim ve (Meal)", Ank. (haz.Diyamet İşleri Bakanlığı yayınları), 1984
- : "Hadikat-ul Cevami", II. İst., 1281
- : "Evliya Çelebi Seyahatnamesi", II., (haz. Zuhuri Danışman) İst., 1969
- : "BOA", Meclis-i Vala iradeleri, (26 Receb, 1270 nr. 12465)
- : "Der saadet ve bilad-ı selase nufus-ı umumisine mahsus istatistik cedvelidir. İst., 1302
- : "II. Abdülhamid", Meydan Larousse Ansk. I, (sabah gaz.nşr.), 1992

- : "Ermeniler", Meydan Larousse, Ansk. VI.
(sabah gaz. nşr.), 1992
- : "Mevlevi ayinleri", XVI, İst., (İst.Kons.nşr.),
1938
- : "Haliç'te yüzen neslin son temsilcisi",
Milliyet gaz. (28.1.1985)
- : "Bahariye Mevlevihanesi", Diyanet Vakfı İst.
Ansk., IV, İst., 1991





طرف عالم حضرت وکالتی ای.

موضوع دایگی پیرا برده
 جانب حق و احوال حضرت خاتمی اییے فراوان والک لایا برکیر بزی شکوت و شنبه پور کو شمس بک شکست مولوی خانسی کوست نشین بنی بنیلف دوده افروز ترک عالم خان بکینه و درگاه مولوی
 مستخدم نیک نوجویی نالندیم فویر کوس نشین اولم جلی افروزه محوال اولم نشین درگاه مذکور شینک دخی اشل شدو فوفا موسی الکک محمد موسی حسین قوخی اتوی عالمه خصوص از بکانه
 بولم سنج مولوی بهمنیط رشت دوجویی افروزه زنده انا و اسکند عالم نشین درگاه مذکور شینک دخی اشل شدو فوفا موسی الکک محمد موسی حسین قوخی اتوی عالمه خصوص از بکانه
 کلنو جه پیرا برک خیمه جویم برافش و اولاد و عیالک سبب نراک از زلف روز و زخم عافیت و فوفا موسی الکک محمد موسی حسین قوخی اتوی عالمه خصوص از بکانه
 درگاه مذکور کت مختص نه صانه فوفا انکیر کت نه بالاحضرت عالمه نشین درگاه مذکور شینک دخی اشل شدو فوفا موسی الکک محمد موسی حسین قوخی اتوی عالمه خصوص از بکانه
 مختص اولم سبب نو زو کس فویر کت مختص دخی صند فوفا موسی الکک محمد موسی حسین قوخی اتوی عالمه خصوص از بکانه
 ناجا برک درگاه مذکور کت مختص اولم فوفا در ویش نه بریت نه اولم زلف اولاد و عیالک سبب نراک از زلف روز و زخم عافیت و فوفا موسی الکک محمد موسی حسین قوخی اتوی عالمه خصوص از بکانه
 بوسو کت جواسر زنده عالمه نشین دخی سبب و کت نه اکت و شینک مذکور کت مختص موسی الکک محمد موسی حسین قوخی اتوی عالمه خصوص از بکانه
 جانب کسبی و در وینه فوفا نشین اولم نشین دخی عالمه نشین و کت نه پیرا برک فوفا موسی الکک محمد موسی حسین قوخی اتوی عالمه خصوص از بکانه

ع ۱۹ ریشلیک



مجلسه مولود سیمین مع سید علی ملا و دو سه نفر دیگر
صورت پذیر

بسم الرحمن الرحيم
 يوفى الملك منيت و اومني بونته الملكة فقد اوتيت مير
 كبريا و ما يذكر و ان اوله اوتيت به و قال تعالى و ما يلقونها
 الا الذين صبروا و ما يلقونها الا ذو حظ عظيم

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل العلم
وسيلة لنيل السعادة
والتقوى طريقاً إلى
الجنة

بسم الله الرحمن الرحيم
 هذه التي على ابن علي صلواته وجعلت من اوائليته
 وخصه بالعقل لا محذور اليقظة الايديته وكرمه بالادب

كحفة الردية وانت الشجرة الطريفة في الارض
 صغارهم وضارهم كجحر طير
 كحفة الردية وانت الشجرة الطريفة في الارض
 كحفة الردية وانت الشجرة الطريفة في الارض

رسالة على سيد الانبياء وكونه الاصفى وسيد
الاسماء وصوره الشريف

النفقات كلها في الزمان المدهى
مخلقة من آفوم

[illegible]

والمختار من مجموع ما ذكره في هذا الكتاب من الآثار والادب
الطائري من صنوف الطائر عليهم صلوات الله تعالى عليهم
الباغت لتقريب هذه المقدمة الجليدة والنفيسة بهذه الأرواح الجديرة
بأن تكون الخلافة الباعية البيان على مقتضى قولنا في محمد بن أبي القاسم

من مبداء جاجي رتت صفتان الصلوة
وسيد ولد آرم صلوة صلوة صلوة
سیدنا اعم علی الرضی رضی الله عنه

السر لقطی و یحییٰ حسن کسره الی سید الطائفة محمد بن عبد الله
و یحییٰ حسن کسره الی امام طایفہ فیہ فاضل کسره الی معروف عرفی و صاحب کرامت
کرم الله وجهه و محمد ابن حسن البقرین و یحییٰ حسن کسره الی

و هو فخره الى فتح سلكي وهو فخره الى فتح سلكي
 الا انك انت مع من فخره الى فتح سلكي وهو فخره الى فتح سلكي
 وهو فخره الى فتح سلكي وهو فخره الى فتح سلكي وهو فخره الى فتح سلكي

ما الذي يمنع من فعل ذلك
 نحن الذين نعلم ان الله
 عظيم لا يترك احد
 من عباده

مولا و صديق و قاضي و امير المؤمنين و حاكم العالمين
مظفر الدين بلخني و امير المؤمنين و حاكم العالمين

106

مردم بیخ لطف داده اند فرستاده هر یک
 شکافانند با دوش فدیست ولادت فقیر
 است و بیور و فلور با رنجور

جناب عزت اکرم عارف بانه داناد
 که قید حق بلبید بوی دودی این
 اولوب حضرت پادشاه سلوکی سرین مظهر

ویر

صوت عوالم

ساخته عوالم

عونی زار عوالم

عونی زار عوالم

عونی زار عوالم

عونی زار عوالم

107

وقف اسرار شور و عارف عجب اسرار
 و شمع پیر بر لولم با به مولو غایب پس این

سبح حضرت حق این بلف المونسف حد

و مولود با شمع و صلا و رضان

سبح عیسی و اهل بیت

منتر سرور ایستاد و خلعتت اوید

ایستادگی تا به حق و حق

و اصل اول جمله و اصل اول

کسری عجب عجب و عجب

کرمی تو مولو جانم سی پوست زنبی سیغ علی صلح این دود افشید
 کریم از دواجم ۱۵۸ ریح الاول ۱۵۸۹ یوم عید
 کریم فاطمه مؤمنه زلف و لادنی ریح الاول ۱۵۹۰ یوم حال
 دوت ماه صکره وفات است خدا رحمت الهیه
 محمد دم درویش حسن زلفک ولادنی ۸ صوالح ۱۵۹۶
 یوم جمعه صباح ساعت ۷ و قیقه ۸۰
 خدا طول عمر ابید معربسون
 انتم غونی ملک است وی اول
 دوری که ابو الفصح از عالم باز سید جمال یارک خود ابراز
 تاریخ وی از تاسخی حسن و کف
 یا هو بجان حسن زلفک قد باز
 بخاری عید الفجار با است است وی اول تاریخ
 حسن زلف جان لطف جان کدی

کرمی تو مولو جانم سی پوست زنبی سیغ علی صلح این دود افشید
 کریم از دواجم ۱۵۸ ریح الاول ۱۵۸۹ یوم عید
 کریم فاطمه مؤمنه زلف و لادنی ریح الاول ۱۵۹۰ یوم حال
 دوت ماه صکره وفات است خدا رحمت الهیه
 محمد دم درویش حسن زلفک ولادنی ۸ صوالح ۱۵۹۶
 یوم جمعه صباح ساعت ۷ و قیقه ۸۰
 خدا طول عمر ابید معربسون
 انتم غونی ملک است وی اول
 دوری که ابو الفصح از عالم باز سید جمال یارک خود ابراز
 تاریخ وی از تاسخی حسن و کف
 یا هو بجان حسن زلفک قد باز
 بخاری عید الفجار با است است وی اول تاریخ
 حسن زلف جان لطف جان کدی

محمد و هم در توبه و تطهیر ارسا که اعیان
کلیات مولود فراموش
که احسن جمعی بی اینه غایب

والهم رحمکم و مقصود رسیده خوا خاتمه و فانی

در عهد ساله بوم جمعی است ۷۷

جمعی است که حق حالت جامع تر بعد از او که غایب غصبه

عاری از اوله و بن مولود است جانور و دین مولود و دان

علط مولود است سرخی عطاسه دده افش ایکی تو مولود ایسی

بنی حال دین دده افش خفا حاض اوله و حاله اسم حال دین

عاری مولود است که توبه دین بنی خفا خفا خفا خفا خفا

عاری مولود است که توبه دین بنی خفا خفا خفا خفا خفا

عاری مولود است که توبه دین بنی خفا خفا خفا خفا خفا

عاری مولود است که توبه دین بنی خفا خفا خفا خفا خفا

عاری مولود است که توبه دین بنی خفا خفا خفا خفا خفا

محمد و هم در توبه و تطهیر ارسا که اعیان
کلیات مولود فراموش
که احسن جمعی بی اینه غایب

والهم رحمکم و مقصود رسیده خوا خاتمه و فانی

در عهد ساله بوم جمعی است ۷۷

جمعی است که حق حالت جامع تر بعد از او که غایب غصبه

عاری از اوله و بن مولود است جانور و دین مولود و دان

علط مولود است سرخی عطاسه دده افش ایکی تو مولود ایسی

بنی حال دین دده افش خفا حاض اوله و حاله اسم حال دین

عاری مولود است که توبه دین بنی خفا خفا خفا خفا خفا

عاری مولود است که توبه دین بنی خفا خفا خفا خفا خفا

عاری مولود است که توبه دین بنی خفا خفا خفا خفا خفا

عاری مولود است که توبه دین بنی خفا خفا خفا خفا خفا

عاری مولود است که توبه دین بنی خفا خفا خفا خفا خفا

مولوچانہ کے مولوچانہ دن جیووب مع دروین فدیہ کلان
 زوہ جیم اراہیم سٹنٹ قونا غر تقیر تاریخی
 عہدہ و لعدہ ۱۸۸۵

ماہ جعدہ کے مولوچانہ سٹنٹ اتمام باسی و درکا تقیر و بد مقابہ
 سٹنٹ

۱۸۸۵ سوال سٹنٹ یوم جہاد سٹنٹ

ماہ جعدہ کے مولوچانہ دن جیووب مع دروین باہر وہ کلان سٹنٹ
 تقیر و بہادید مولوچانہ سٹنٹ وضع اس سٹنٹ تاریخی

۱۸۸۵ سٹنٹ یوم بازار سٹنٹ

ماہ جعدہ کے مولوچانہ سٹنٹ اتمام باسی و درکا تقیر و بد مقابہ
 سٹنٹ

۱۸۸۵ سٹنٹ یوم جہاد سٹنٹ

ماہ جعدہ کے مولوچانہ سٹنٹ تقیر و بہادید سٹنٹ اتمام باسی
 سٹنٹ

۱۸۸۵ سٹنٹ یوم جہاد سٹنٹ

جعدہ قوسی قاروسندہ مجددات اولیٰ سٹنٹ و لعدہ
 اتمام طرف سٹنٹ ہاں تقیر تاریخی ایدہ رک و لعدہ
 تقیر ۱۸۸۵ رمضان سٹنٹ

حرم دار سٹنٹ تقیر اتمام اولیٰ سٹنٹ و لعدہ
 سٹنٹ

۱۸۸۵ سٹنٹ یوم جہاد سٹنٹ

ماہ جعدہ کے مولوچانہ سٹنٹ تقیر اتمام اولیٰ سٹنٹ و لعدہ
 سٹنٹ

۱۸۸۵ سٹنٹ یوم جہاد سٹنٹ

ماہ جعدہ کے مولوچانہ سٹنٹ تقیر اتمام اولیٰ سٹنٹ و لعدہ
 سٹنٹ

۱۸۸۵ سٹنٹ یوم جہاد سٹنٹ

ماہ جعدہ کے مولوچانہ سٹنٹ تقیر اتمام اولیٰ سٹنٹ و لعدہ
 سٹنٹ

۱۸۸۵ سٹنٹ یوم جہاد سٹنٹ

من که در زردی یک حال بودم
از سر این سست و خراب بودم
میگذاشت آنده ملک شان بودم
سینه من مجموع عطر بودم

کوبید و دماغ رصون بودم
بجز از نرم اطفال بودم
بدرختان شد آنکه خند بودم
نه بدون دماغ رحال بودم

آنجا میدانم و کردون کردن
کارتن تنها نه حاش بر من
نمید این کسب در جودن
تا باین این نیک و زخم کردن

در بیدم با وجود خوشی من
خاک و خواسه کرد این دل کردن
خوابش آخر برون انداختن
تا بهی ناله نماند این سخن

هر که دماش زردی یک بیند
از من در خورد نر ادرار بیند
دور زمین بیست آنای یک بیند
دور نه در اضا من اسکت بیند

بر کتا پتهای من دراز نیست
عقل در اذعان و حال نیست
بیکه در نه قند و افک نیست
کفتو به حاش و مال نیست

تا نه بنمای رضا را ببرد
خون دل بالید و چون نزنون

خوابی و اصل معنی سوزی
ناشناسی در داین هم تونی

در اندر استیون معنوی
استوان از از خسته بودی
سینه خاتم سر سر سر از فزونی
تا بگویم شش در در استیون

میدرست که بگویم که اول از دماغ غده
میدرست که بگویم که اول از دماغ غده

با غریب که با زبان باطل کردی
که هر کس صبر کند آید آن حساب

مورایده در یک اگر حضرت
سلطه ذیفه بر صورت

95

اینان افطیم مسجد میکنند
آن نماز شبان حقیقتا خان
مسجد کو اندرون اولیست
تادین مرد خدا نامو بدرد
نیکو یارید اریه حاصل
بیش اهل تن ادب بر ظاهر
بیش اهل دل ادب بر باطن است

ای
مهر فاضل و معنی دین
توضیح تو عالم النبین
از در پیغمبر سر مد
کر خیل و میران محمد

الحمد لله العالی
این دل که کشت اهل معرفت
بسته بودم خواص سیر منزل کلان
والمکمل که آن مرصع با سحر و دور
الصفی سحران اهل العرفه صفی
مردن که لای مرصع اما سر مد
ناله صلی سحران سحران
در این دین دارک صلی
الم و محمد و علی و آله
و سید و سید و سید و سید

۵۵۵

وفا

عظیم ما اشرک عین یوم الکرب

الحزن العزیز

کرمه خایر دهر و خیر اولاد
همه که مات حبس درین
یون که زند و عاقل و دای
سی و دوی و جبار و مد
سایه بر و شکر مد

خیر اندر کیم بجا دای خیر

بر ملک حد صند بر اولاد

دلبر اندر دهر و در کیم اجازه است زیند
مهر مودلر سخی مرموم غریبی دده ذالرم احوال
افند نیک سلاوت ایون سوبه دینی و طع

مکرم این دوق بر حقایق استکنا

اجار نصیت موشع بدیگر مال این

دوشتم بود سلام دله با الدین

دیر کنا خدا مرد و انسا د نگاه

اعز عند من الخلال کلهم

انه در صولن لایع فی اسم

مدا دین من او را بر و صبار د

که او صفت مرشد عالی و عارف با اسم

شوم بصفت احکام این و شکر

لکن اسراران لایزاله الا اسم

15

116

یکشهر فارم او تاملی فریبسته محمود افندی و نام شهر مذکور مغربی محبت

الحاج حلی افندی

ابن افندی

الحاج عارف افندی

الحاج عارف افندی

حاجی افندی

ابن افندی

افندی

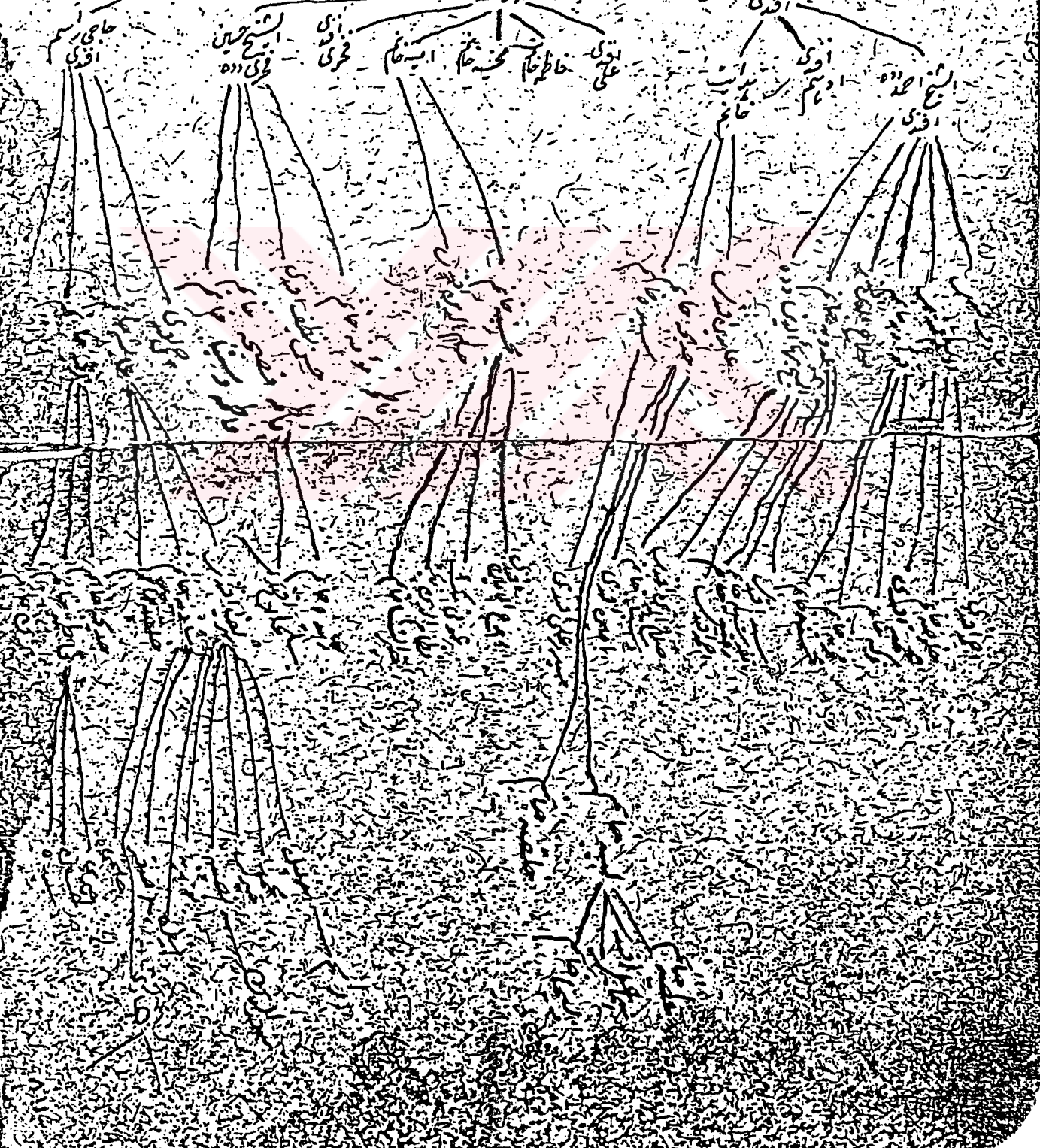
افندی

افندی

افندی

افندی

افندی



106

Qoʻriqqa Mondav Dargah
 Dostdoshlik muhommadan muhtell
 Mondavhanelere ve diger resm va
 irelere yazilan mesait - cadiye muamelate
 1335 - 1336 - 1337 Ramzi yillar

قوتبولوی در طاهى نوکریستینلک معاصین
 مختلف مولوخیانه و دیگر رسمی دایره هرگز یاد شده

سازاق ۱۳۳۰ - ۱۳۳۶ - ۱۳۳۷ رجبی نه لای

Added
 62

صفت عیالیه اعضای زوایه افندیه در عیالیه نفقه حضرتیه

الله

نقشه شمس انتم حضرتیه

عینکم ایدم و عیالیه و عیالیه . بایر و با خفیه بانس لعل طریقه عیالیه و عیالیه

هر صورتی و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه

و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه

و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه

و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه

عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه و عیالیه

Dügâh Makamında Peşrev

(♩ = 80)

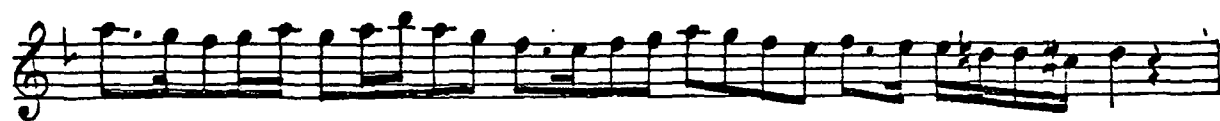
Hüseyin Fahreddin Dede Efendi

Devri kabir

(Teslim)

(ikinci hane)

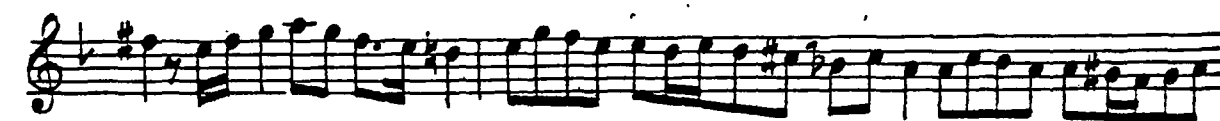
(Teslim)



(Teslim)



(Dördüncü hane)



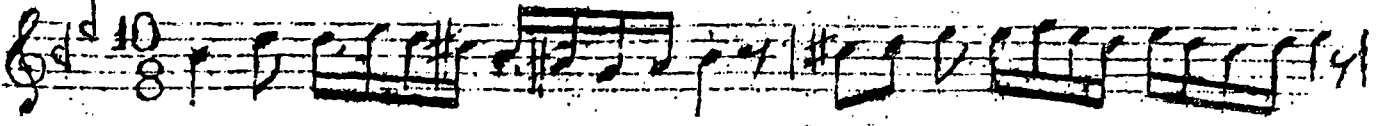


MÜSTEÂR SAZ SEMAİSİ

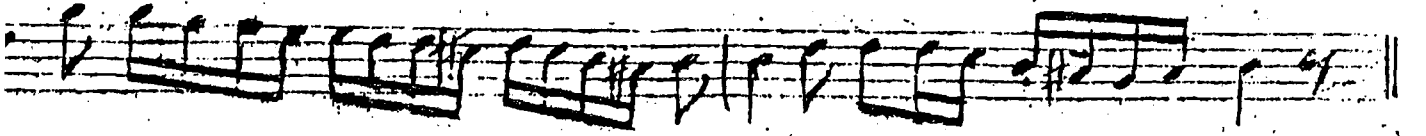
Bahariye Şeyhi

Hüseyin Fahri Dede Ef.

Aksak - Semai



TESLİM



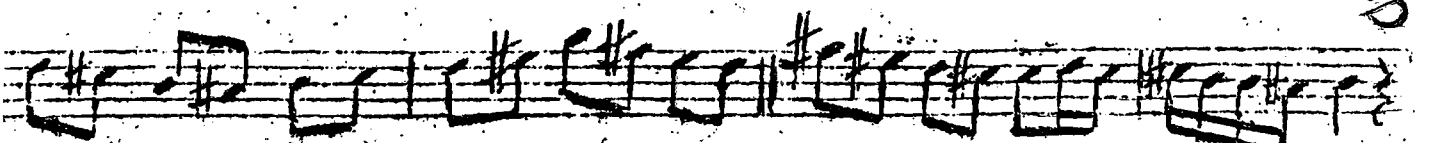
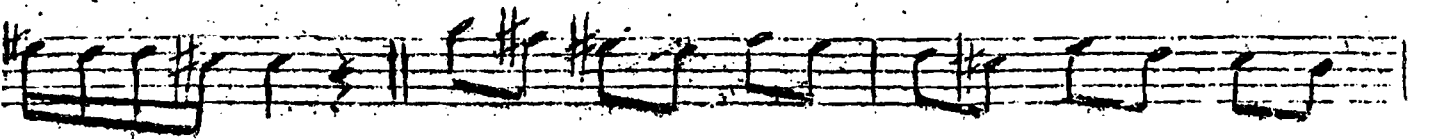
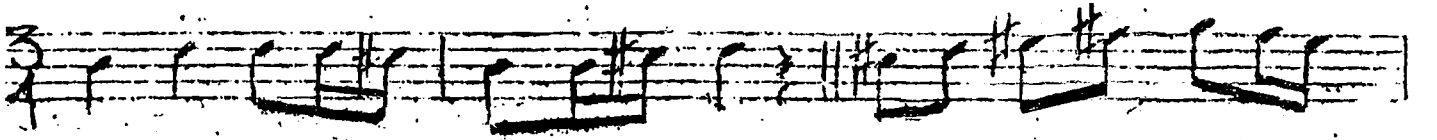
2. HÂNE



3. HÂNE



4. HÂNE



İksak semai

TESLİM

2. HANE

3. HANE

4. HANE

Sengin Senâî

Ağlağın... hey le diğin... a.. hey le diğin...
 gon... ca han da... ni ni qin...
 dir ---SAZ--- dir ---SAZ---
 Ka nağ la diğin ka... nağ la diğin
 Si nen de se ni si nen de se ni
 di... de 1 fet... ta... ni ni qin-
 bes le diğin câ ni ni qin
 dir ---SAZ--- dir ---SAZ---
 Can... ver gö nü lol can ver... gö nü lol
 gam... ze ye kin bun... ca za man...
 dir ---SAZ--- Karar dir

Âh eylediğim gonca_i handânın içindir
 Kan ağladığım dide_i fettânın içindir
 Can ver gönül ol gamzeye kim bunca zamandır
 Sinemde seni beslediğim cânım içindir.

IST. RAD.

HİSAR BUSELİK ŞARKI
(Yetmez mi sana bister balin kucağım)

Beste: Bahariye şeyhi
H. Fahreddin Dede
Güfte: Nedim

Curcuna

Yet mez mi sa na bis te-rü ba
lin ku ca ğım. SAZ.... ğım SAZ...
Sert ol du ha va çık ma ko yun
dan ku zu ca ğım. SAZ.... ğım SAZ...
A teş lik e der sa na bu si
nem de ki da ğım. SAZ.... ğım SAZ...
Karar
ğım

bister: yatak
balin: yastık
sine: göğüs

Yetmez mi sana bister balin kucağım
Sert oldu hava çıkma koyundan kuzucağım
Ateşlik eder sana bu sinemdeki dağım
Sert oldu hava çıkma koyundan kuzucağım

Vezni: mefulü / mefâilü / mefâilü / feulün

Alındığı yer [Dr. Subhi EZGİ
Nazari ameli Türk musikisi V.]

Devrikebir

ACEMAŞIRAN PEŞREVİ

2/4

2.

3.

4.

Düyek

Acemâşiran Ayin-i Şerif-i. Hüseyin Fahreddin Dede

Her rû zi bâ mi dâ di se lâ mûn
a ley kü mâ yâ ri hey sul tâ ni men
he yi hey hûn kâ ri men an câ
ki seh ne şî ne dü an vak
ti mûr te zâ yâ ri hey sul
tâ ni men hey yi hey hûn kâ ri men
tâ zan na şî bü bah se dü destî
me şî ki ask yâ ri hey sul tâ ni men
hey yi hey hûn kâ ri men mer mûr
de râ se â detûbi mâ ri tâ şî fâ
yâ ri hey sul tâ ni men
hey yi hey hûn kâ ri men

Ha ber kün ey si tã re yã rĩ mã

rã Ki der yã bed di li hun ha

ri mã rã

Ha ber kün an tã bĩ bi â si kan

rã Ki tã ser bet di hed bi mã

ri mã rã Ah

der di sem sũd din bũ ved ser

mã ye i der mã ni mã bi se rũ sã

mã ni i as kas bũ ved sã mã ni mã Ah

An ha yã li can fe zã uũ bahtĩ sã zĩ

sã kî i ger dâ ni mã Ah
 ey cã ni ci hân cã nũ ci hân
 bã kî nist cüz aş kî kã dî
 mü sã hi dũ sã kî nist....
 Ber kã be i nis tî ta vã
 fi dã red â sîk kî zî kã
 be ez tũ â fã kî nist....
 hey yi hey rã nã yi men
 Hey yi hey zî bã yi men
 cã ni men cã nã ni men
 hey yi hey mak bũ li men

Evfer

İkinci Selam.

Ah bî dil şî de em

SAZ

beh ri dî lî tû

sâ kin şî de em

em der men zî lî tû

Ah der den bi ke sed

SAZ

can hem cû şî tür

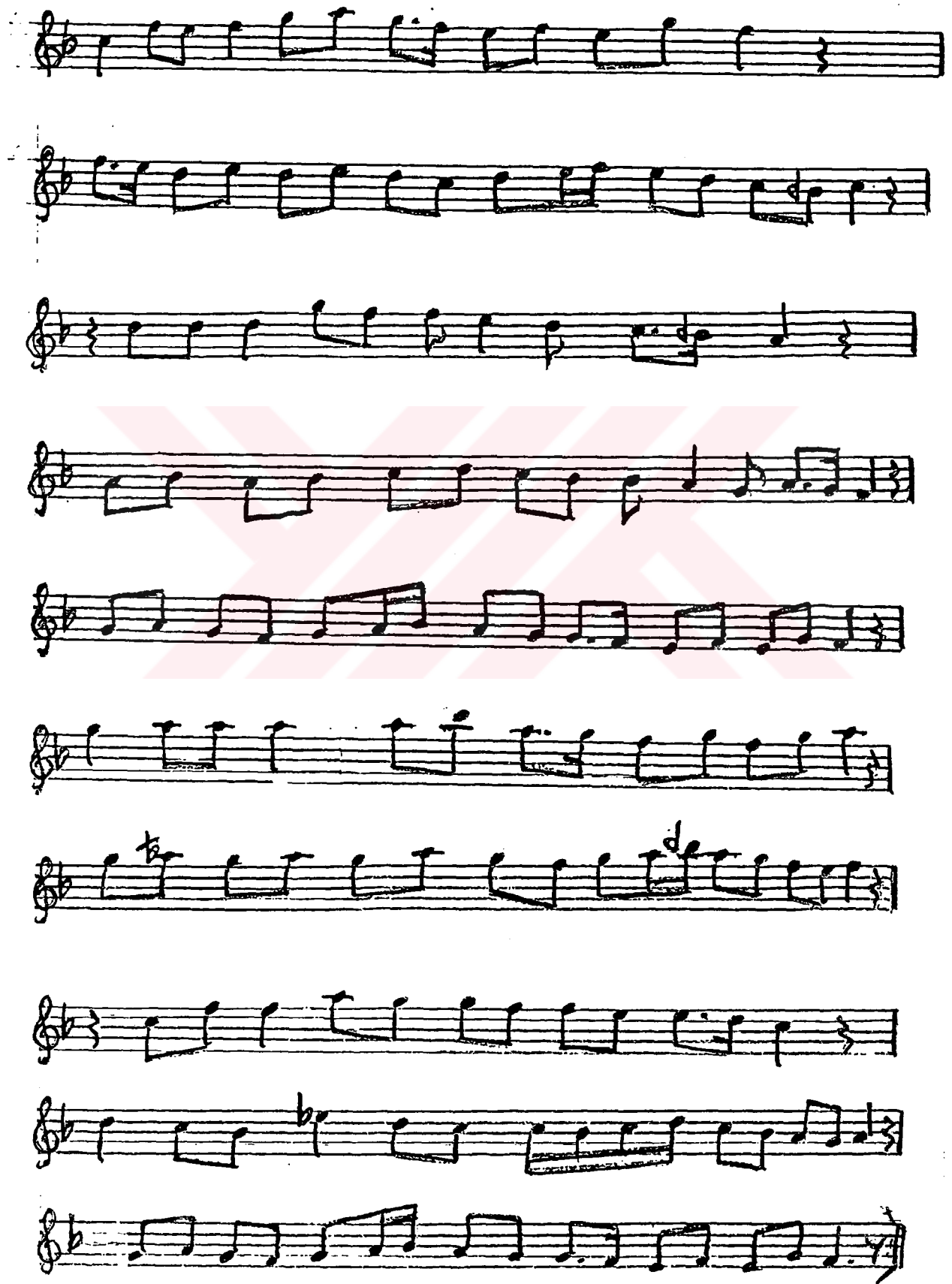
tâ zîn

de se vem

vem ez bis

mî lî tû

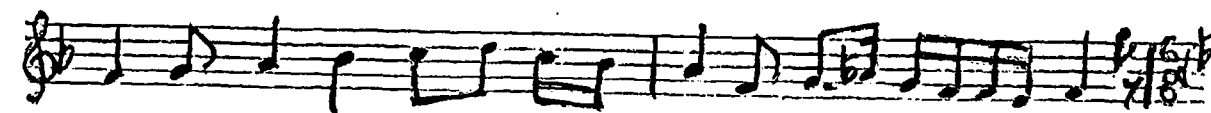
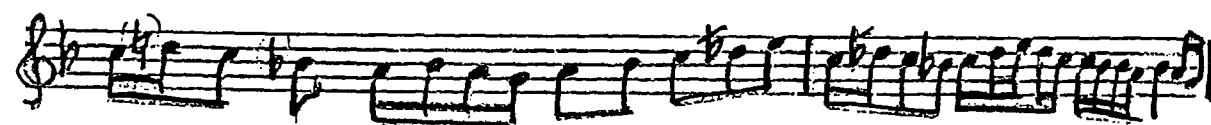
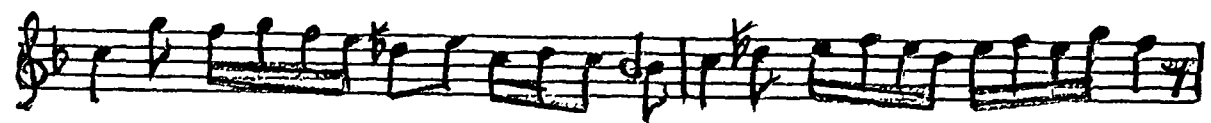
→ Teren



Devrikebir.

"Üçüncü Selâm"

A şı ki ger zin se
 rü ger d'an se rest
 belı ya ri men
 A ki bet ma ra be dan
 su reh be rest
 be li ya ri men Ah il le ti
 a şı ki zi il let
 ha cü dast be li
 ya ri men Aş ki üs
 tur la bı es ra
 ri hu dast Belı ya ri men



Ah eu ki he zar a fe rin
 Ah Her ki bu gün ve le de

dost dost bu ni ce sul tan o lur
 dost dost i na nu ben yığ sü re

Ah Ku lu o lan ki sı ler ca nim
 Ah yok sul i se bay o lur ca nim

Hüs re vü hâ kan o lur yar
 Ba yı se sul tan o lur yar

Hüs re vü hâ kan o lur
 ba yı se sul tan o lur

.. Zerenüm..

Ez ev ve lü im ru zi cü a şıf te vü mes tim.

A şıf te bi gü yim ki a

şıf te şü des tim Ah tim Ah..

yek lāh za be lā nu sī gā mi aṣ ki ka di
 mi yek lāh za be lā nu sī gā mi
 aṣ ki ka di mi ah yek lāh za be li
 gū yi mü nā câ ti e les tim Ah
 yek lāh za be li gū yi mü nā câ ti e les tim
 Zere nūp.
 Baz re si dim zi mey ha ne mest baz re hi
 dim zi ba lā vū Pest cūm le i mes tən ho si rāk
 San sū dent dest ze nid ey sa ne mā dest dest

ha ce i hos li ka ci da red ba

za ri me ra be ha ci da red ez

rah me ti sem süddi ni teb riz her si ne cü da

cü da ci da red Ah hey yi hey yi hey

hey ya ri men dost dost dost

dost mi ri men Ah pi ri men dest gi ri

men Ya rab zi gü na hi zi ti had mün fa i lem

Hey hey ya ri ya ri men ez kav li be di

fi li be di hod na ci lem hey hey

ya ri ya ri men Fey zi be di lem zi a le mi Kad si bi riz
 hey hey ya ri ya ri men Ta ma hi v se ved
 ha ya li ba til zi di lem hey
 hey ya ri ya ri men

"Eyfer"

"Dördüncü Selâm"

Ah
 der men ni me ni
 bi de mi
 Sul ta ni me ni
 men zin de se vem
 en yek der can
 di ci lü can
 se ved
 Can ved sad ma ca
 ni ni me ni ni

"Ziya Akçigit"

176
SON PEŞREV



SON YÖRÜK SEMAİ



ACEM-AŞİİRAN MEVLEVİ AYİN-İ ŞERİF-İ
(Birinci Selam)

Her ruz-i bamedadi selamün aleykuma _____
An ca ki şeh neşined ü an vakt-i Mürteza _____ 1B
Taz'an nasibi bahşed dest-i Mesih-i ışk _____
Mer murdera saadet ü bimarira şifa _____ 4B

1

Haber kun ey sitare yar-ı mara _____
Ki derya bud dil-i hunhar-ı mara _____ 1B
Haber kün an tabib-i aşikanra _____
Ki ta şerbet dehed bimar-ı mara _____ 2B

2

Derd-i Şemsüddin büved sermaye-i derman-ı ma _____
Biser ü samani-i işkes büved saman-ı ma _____ 1B
An hayal-i canfeza vü baht-saz-ı bi-nazır _____
Hem emir-i meclis ü hem saki-i gerdan-ı ma _____ 2B

3

Ey can-ı cihan, can-ı cihan baki nist
Cüz ışk-ı kadim ü şahid ü saki nist _____
Ber Kabe-i nisti tavafi dared _____
Aşık ki zi Kabe ez tû afaki nist _____

4

(İkinci Selam)

Bidil şüdeem behr-i dil-i tu _____
Sakin şüdeem der menzil-i tu _____ 1B
Gerden bikeşed can hemçü şutur _____
Ta zinde şevem ez bismil-i tu _____ 7B

5

(Üçüncü Selam)

Aşık ger z'in ser gerdan -serest _____
 Akıbet mara bedan su rehberest _____ 1 1 2B
 İllet-i aşık zi illetha cudast _____
 Işk üsturlab-ı esrar-ı Hudast _____ 1 1 1B

6

Ey ki hezar aferin bu nice sultan olur
 Kulu olan kişiler husrev ü hakan olur _____
 Her ki bugün Veled'e inanuben yüz süre
 Yoksul ise bay olur, bay ise sultan olur _____

7

Ez evvel ü imruzi çü aşufte vü mestim _____
 Aşufte biguyim ki aşufte şudestim _____ 1B
 Yek lahza bela-nuş-i gam-ı ışk-ı kadimi _____
 Yek lahza belı-guy-i münacat-ı elestim _____ 7B

8

Baz residim ki meyhane mest _____
 Baz rehidim zi bala vü pest _____ 1B
 Cümle mestan hoş u raksan şudent _____
 Dest zenid ey sanema dest dest _____ 2B

9

An hace-i hoş-lika çi dared _____
 Bazar-ı mera beha çi dared _____ 1B
 Ez rahmet-i Şems-ü din-i Tebriz _____
 Her sine cüda cüda çi dared _____ 1 1 B

10

Ya Rab zi günah-ı zıştı-i hod munfailem
 Ez kavı-i bed ü fil-i bed-i hod hacilem _____
 Feyzi bedilem zi alem-i kuds-i berin _____
 Ta mahv şeved hayal-i batıl zi dilem _____

11

(Dördüncü Selam)

Sultan-ı meni Sultan-ı meni		
Ender dil ü can iman-ı meni	1B	
Der men bi demi men zinde şevem		12
Yek can çi şeved sad can-ı meni	2B	

B: Beyit anlamında kullanılmıştır.



- [1] MEVLANA, MUHAMMED MEVLEVI RUMİ "Külliyat-ı Divan-ı Şems-i Tebrizi" (nşr. Ali Desti-Firuzanfer) Tahran. 1351.
- [2] a.g.e., Gazel No: 104, s. 88
- [3] a.g.e., Gazel No: 150, s. 105
- [4] a.g.e., Rubai No: 183, s. 1327
- [5] a.g.e., Gazel No: 2252, s. 843
- [6] Hz.Mevlana Mesnevi 111. B. ve 112. B.
- [7] Ahmet Eflaki Dede'ye ait olup, her ayının III. Selamında kullanılmıştır.
- [8] külliyat-ı Divan-ı Şems-i Tebrizi, Gazel No: 1477 s. 567
- [9] a.g.e., Gazel No: 516, s. 231
- [10] a.g.e., Gazel No: 701, s. 292
- [11] H. Fahreddin Dede bu beyiti mecmuasına yazmış ve Divan-ı Kebir'den aldığını söylemiş, ancak ben bu beyiti Divan-ı Kebir'de bulamadım.'
- [12] a.g.e., Gazel No: 3365, s. 1249

ACEM-AŞİRAN MEVLEVİ AYİN-İ ŞERİF-İ TÜRKÇESİ
(Birinci Selam)

- O gün sabah vakti size selam olsun. Şahın (Ulu kişinin) oturduğu yerden ve o seçkin kişiden (Peygamberimizin damadı Mürteza'dan yani Hz. Ali den) aşk İsası'nın eli nasip dağıtınca, ölü mutluluğa hasta şifaya kavuşur.

- Ey yıldız bana yarınlardan, yardan haber ver. Kan yiyen, gamlı gönlümüz deniz haline döndü. O aşıkların tabibine haber sal ki hastamıza şerbet sunsun.

- Tebriz'li Şemseddin'in kederi bizim ilacımızın sermayesi, O'nun sevgisinin sonsuzluğu ve zenginliği de bizim diriliğimizdir. Cana kuvvet veren o hayal ve benzeri olmayan o baht yapıcı, hem meclisin emiri, hem de bizim dolaşıp dönen sakimizdir.

- Ey cihanın canı, ey cihanın canı, eski sevgiden, sevgiliden ve sakiden başka hiçbirşey baki değildir. Ka'be'yi ve seni dolaşan aşık, yokluk Kabesini tavaf etmiş sayılır.

(İkinci Selam)

- Senin gönlün için aşık oldum ve senin bulunduğun yerde oturdum. Ben senin kulun oldukça canım, devenin yaptığı gibi boynunu çeker. (Yani ölmek istemez)

(Üçüncü Selam)

- Aşık düşüncelerinden dolayı gezip dolaşıyorsa, akıbet bizim o tarafa yönelmemiz için yol gösterici oluyor demektir. Aşkın hastalığı diğer hastalıklardan farklıdır. Aşk, Allah'ın esrarını anlatan bir usturlaptır. (Usturlap: Yıldızların yeryüzüne olan uzaklıklarını belirleyen alet. Bir çeşit dürbün)

- Ey kendisine binlerce alkış ve aferinler olan kişi, bu nasıl sultan olur. Elbette, kulu olan kişiler hükümdar ve hakan olurlar. Bugün Sultan Veled'e inanıp yüzünü süren kişi, yoksul ise zengin, zengin ise sultan olur.

- Eskiden beri olduğu gibi bugün de zihnim karışık, kendim de sarhoş. Bu yüzden anlaşılmaz sözler söylüyorum. Zira zihnim karışık. Bir an, aşkın gamının belasını içmiş biri oluyorum. Bir an geliyor Tanrı'nın insanları yaratıp ta onlara "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye hitap ettiği zaman "evet sen bizim Rabbimizsin" diyen biri olarak görünüyorum.

- Geri dönüp geldik baktık ki meyhane (yani dergahımız) sarhoş (yani allah aşkına dalmış gitmiş) Artık alçaklıktan, yükseklikten kurtulmuşum. Bütün mest olanlar memnun ve raks halinde. Ey put gibi tapılası güzell Alkış, Alkış.

- O güzel yüzlü ulu kişinin nesi var? Bizim paramızın kıymeti nedir? Ey Tebrizli din güneşinin (Şems-i Tebrizi) rahmeti, sineler (fikirler) ayrı, ayrı olur mu?

- Ya Rabbi, kendi kötü günahımdan üzüntüdeyim. Kötü sözlerimden ve kötü işlerimden utanıyorum. Batıl hayal silinince, gönlümde yüce, temiz alemin feyzi belirir.

(Dördüncü Selam)

- Benim sultanımsın, benim sultanımsın. Gönlümde canımda imanımsın. Bana üflersen ben kendime gelir canlanırım. Bir can da ne olur ki yüzlere canımsın.

- Acem-aşiran Ayin-i Şerif-i güftelerinin, türkçeleri Konya baskısı, Dr. Celaleddin Çelebi, Hz. Mevlana'da ilim adlı kitaptan alınmıştır.

TAHİR BUSELİK

Usûl ü: CURCUNA

AHMET IRSOY
Güfte: Seyh Hüseyin
Fahreddin Dede

Naz lim ne ka dar

gü zel yü zün var -SAZ- var -SAZ-

Bil lah sen ne şi rin man

şi rin yah sö zün var var -SAZ-

Bil lah sen ne şi rin man

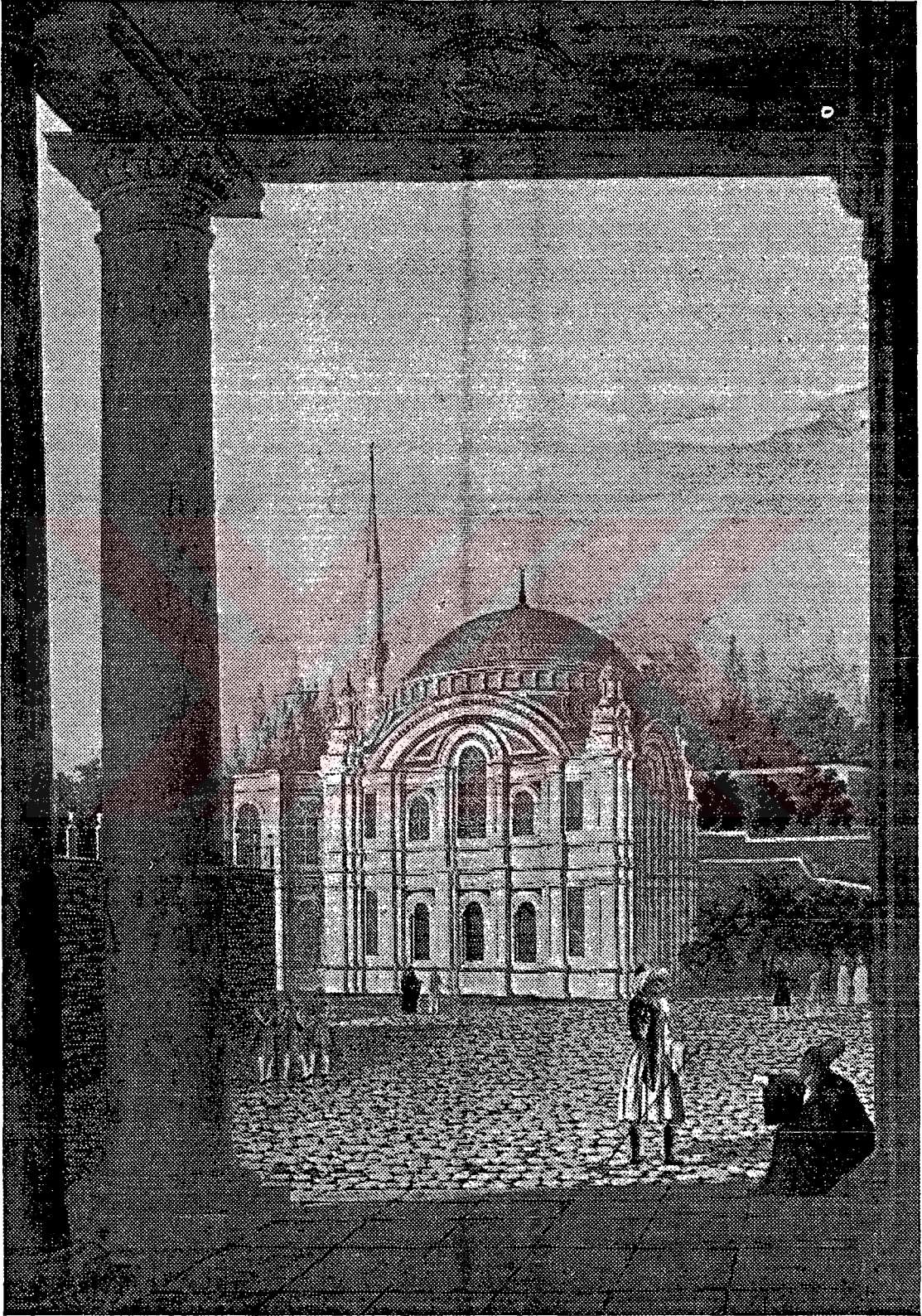
şi rin yah sö zün var var -SAZ-

Ka bil mi ni gâ

hi na te ham mül -SAZ- mül -SAZ-



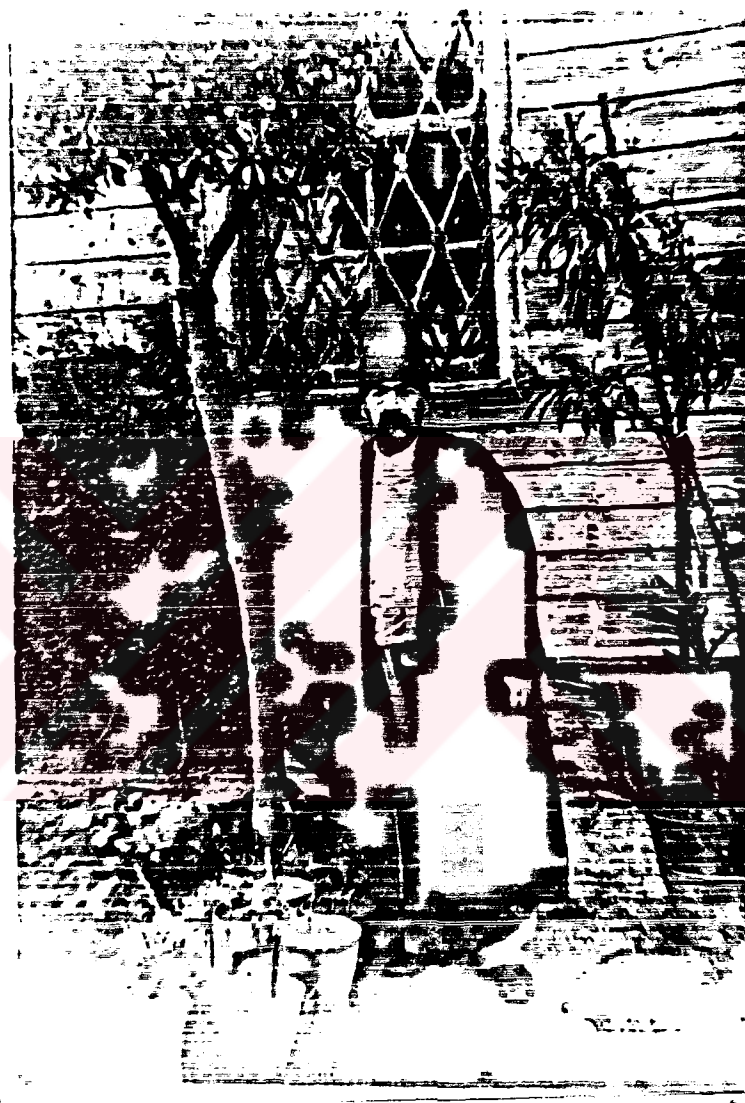
Şeyh Nazif Efendi



Mecidiye camisi ve Şeyh Nazif Efendi



RESİM 3.
Bahariye Mevlevihanesi Şeyhi
H. FAHREDDİN DEDE EFENDİ



RESİM 4.
Bahariye Mevlevihanesi Şeyhi
H.FAHREDDİN DEDE EFENDİ
Dergahın bahçesinde



RESİM 5.

19 yy. 3 mühim musiki araştırmacısı

- [1] Galata Mevlevihanesi Şeyhi Ataullah Dede Ef.
- [2] Bahariye Mevlevihanesi Şeyhi H. Fahreddin Dede Ef.
- [3] Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi Celaleddin Dede Ef.



RESİM 6.

H. Fahreddin Dede ve yakınları
(oturan H. Fahreddin Dede)



RESİM 7.

Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi
CELALEDDİN DEDE EF.

(H.Fahreddin Dede'nin kainbiraderi)



RESİM 8.

Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi
OSMAN SELAHADDİN DEDE EF.

(H.Fahreddin Dede'nin Kainpederi)



RESİM 9.
Bahariye Mevlevihanesi
Kudumzenbaşı ZEKAİ DEDE EF.



Aziz Dede

RESİM 10.
Bahariye Mevlevihanesi
Neyzen başlarından AZİZ DEDE EF.



RESİM 11.

H. Fahreddin Dede'nin halifelerinden Kanuni Lutfi bey
(Bugün hayatta değildir)

Resim Niyazi Sayın arşivinden alınmıştır



RESİM 12.
H. Fahreddin Dede'nin kızı
Destina Hanımefendi
(Bugün hayatta değildir.)



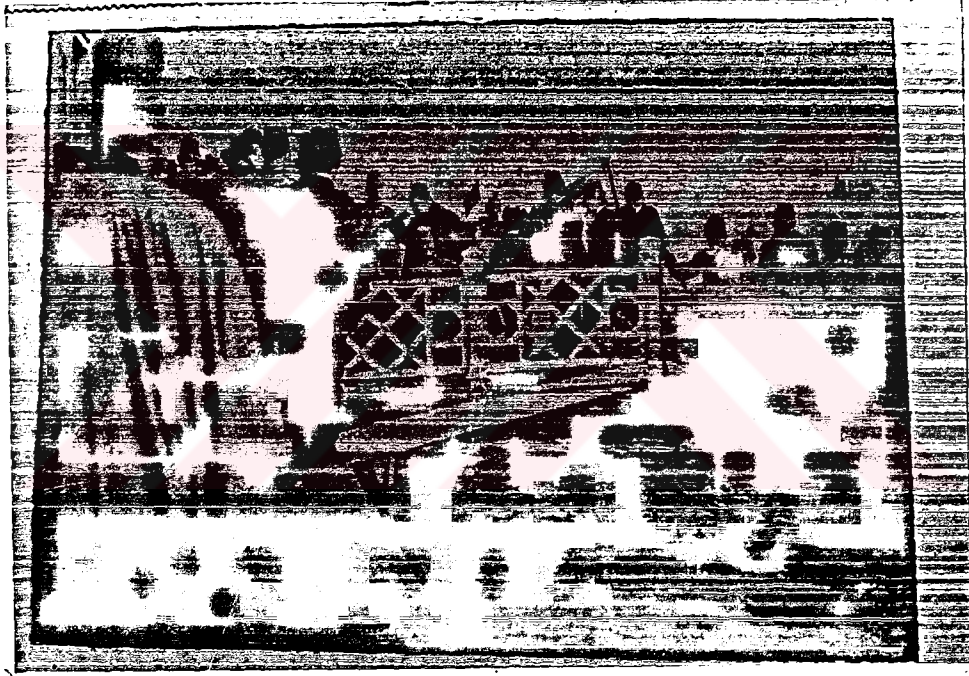
RESİM 13.

H. Fahreddin Dede'nin torunu
Selman Tüzün (Dede).



RESİM 14.

Selman Dede Mevlevi Mukabelesinde sema ederken

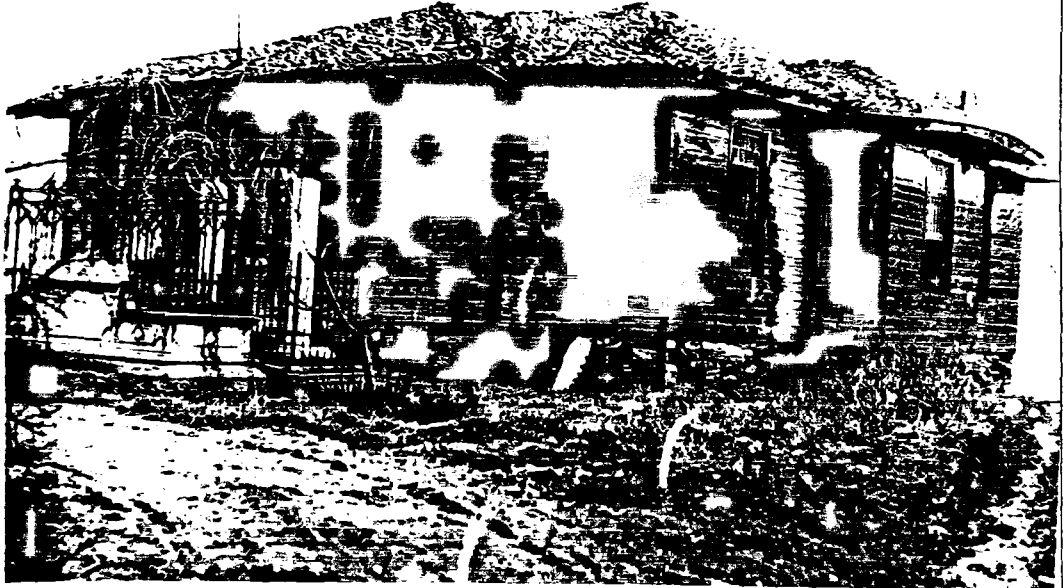


RESİM 15.

Bahariye Mevlevihanesi onarım işleri bittikten sonra Sultan V. Mehmed Reşad'ın deniz yoluyla Bahariye Mevlevihanesine gelişi (1910).



RESİM 16.
Bahariye Mevlevihanesi (Harem dairesi yanmadan önce)



RESİM 17.
Bahariye Mevlevihanesi selamlık köşkü
(Günümüzde mevcut değildir)



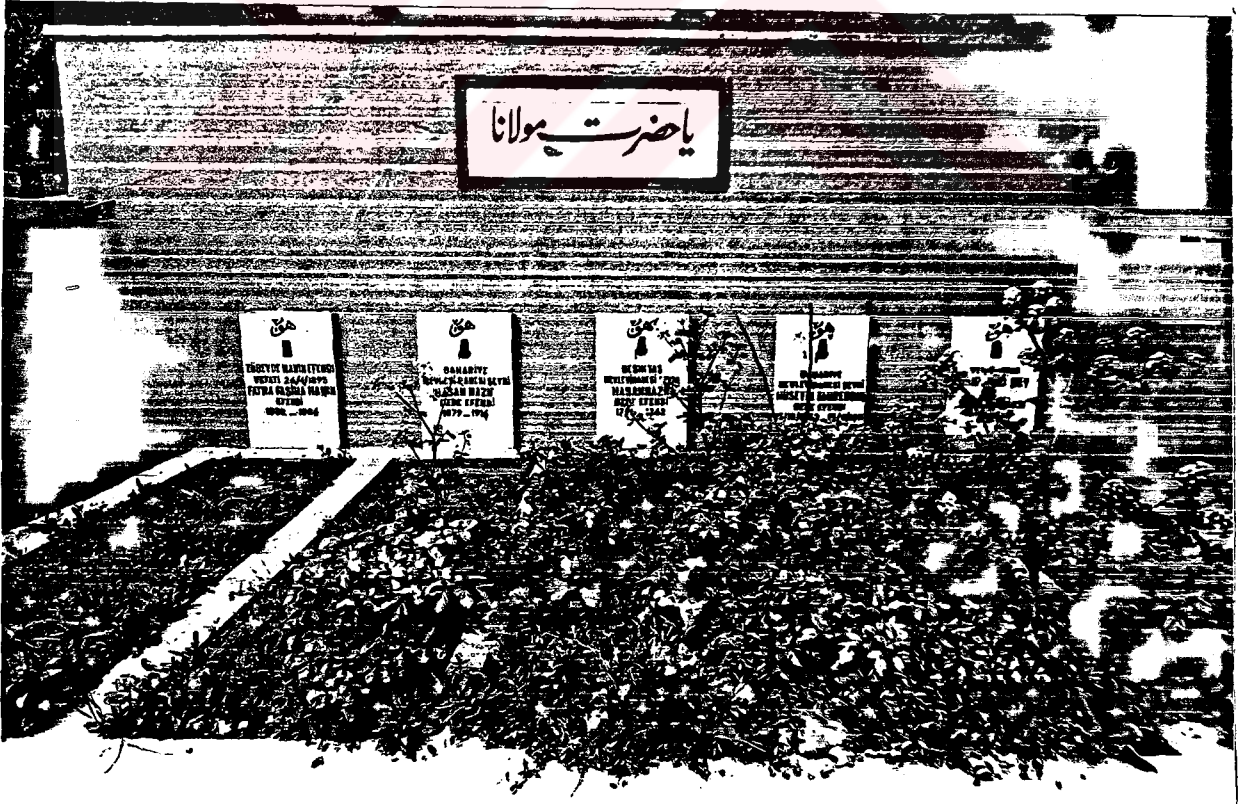
RESİM 18. Bahariye Mevlevihanesinin kapısı önden görüşünü
(Günümüzde mevcut değildir)



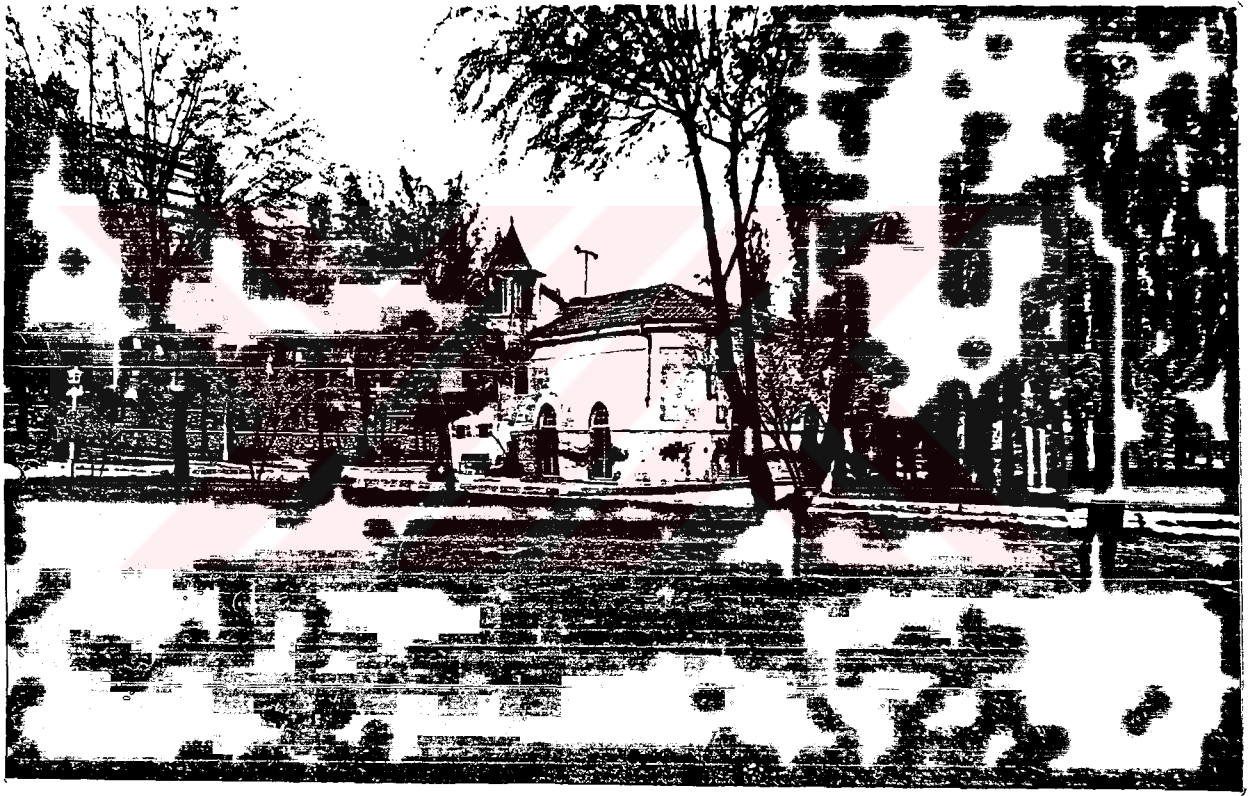
RESİM 19. Bahariye Mevlevihanesi kapısı arkadan görünüşü
(Günümüzde mevcut değildir)



RESİM 20. Eyüp'un Silahtarğa Mevkiinde bulunan Bahariye Mevlevihanesi
bugünkü hamuşanı

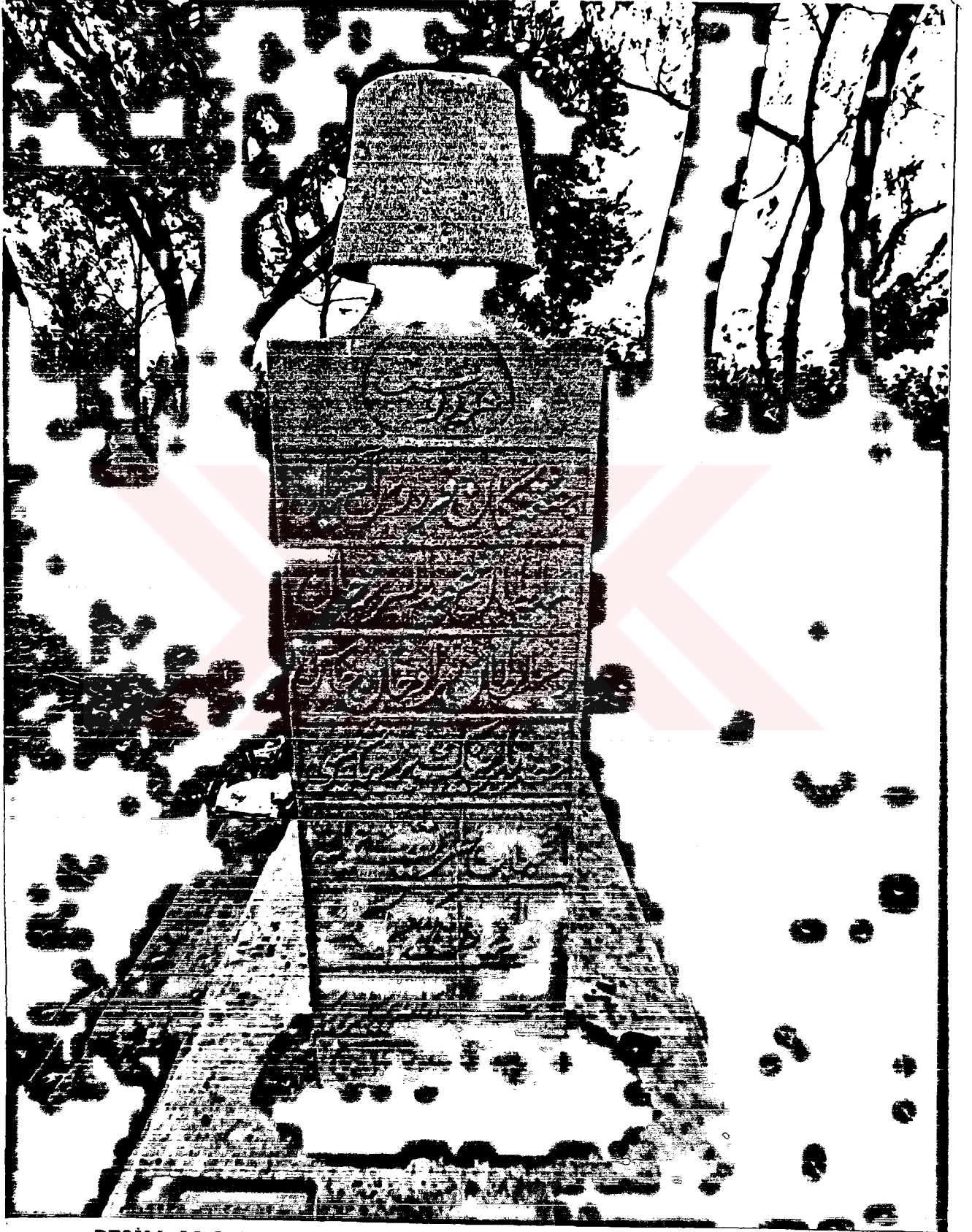


RESİM 21. Soldan sağa (1)Zübeyde ve Fatma Fasiha Hanımlar, (2) Bahariye Mevlevihanesi Şeyhi Hasan Nazif Dede, (3) Beşiktaş Mevlevihanesi Şeyhi Hasan Nazif Dede, (4) Bahariye Mevlevihanesi Şeyhi H. Fahreddin Dede, (5) Yenişehirli Avni Bey ve sikkezenbaşı ailesi

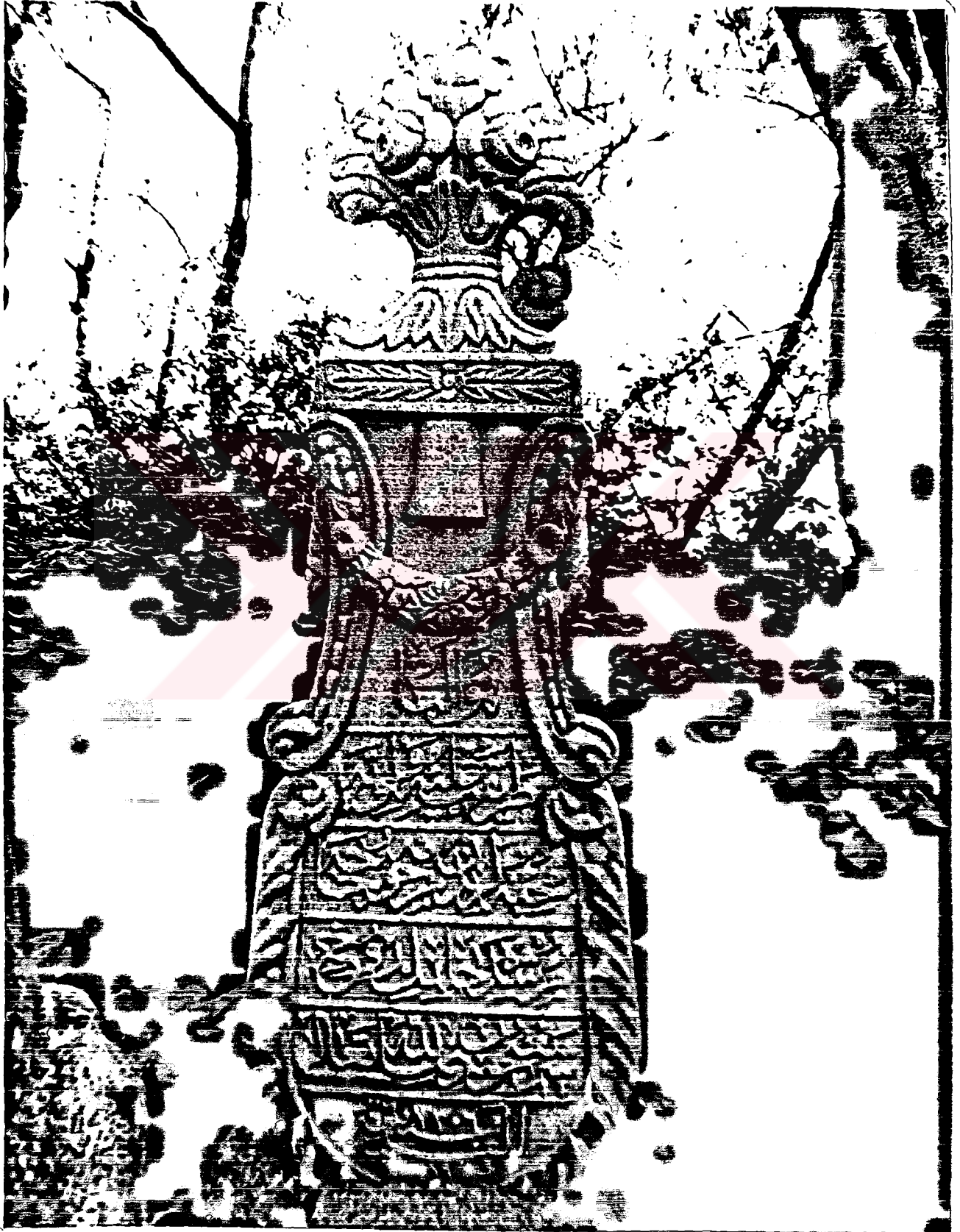


RESİM 22.

Bahariye Mevlevihanesi'nin günümüzdeki hali
Fotoğrafta görülen mescidi dışında hiçbirşey kalmamıştır.
(Günümüzde mevlevi tekke cami adı ile kullanılmaktadır)



RESİM. 23 Sultan Abdülaziz ve Sultan Murat Hanın berberbaşı Mevlevi muhubbi Kerim Bey'in mezar taşı. H. 1330. M. 1912
(Bahariye Mevlevihanesi'nin bulunduğu yerdedir.)



RESİM. 24 Mevlevi muhibbanlarından Hoca Mürşide Hanım'ın mezar taşı. H. 1306. M. 1889. (Bahariye Mevlevihanesi'nin bulunduğu yerdedir.)



RESİM. 25 Ali Suha Paşa'nın kızı Mevlevi muhibbanı ayşe Feride Hanım'ın mezar taşı. 22 Recep H. 1297. M. 1880.

(Bahariye Mevlevihanesi'nin bulunduğu yerdedir.)

ÖZGEÇMİŞ

1957 yılında İstanbul, Üsküdar'da doğdu.

Haydarpaşa Endüstri Meslek lisesi, Makina Ressamlığı Bölümü'nden Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Haykel Bölümü'nden mezun oldu.

İki kişisel resim sergisi oldu ve muhtelif karma sergilere heykelleriyle katıldı. İstanbul Belediyesi Başkan odası, özel mülk ve kuruluşlarda heykelleri bulunmaktadır.

Laika Karabey, Emin Ongan, Kemal Batanay ve Erdoğan Koroğlu ile Türk musikisi çalıştı. Zeki Onaran'dan Klasik, Modern Armoni, Kontrpuan ve Orkestrasyon dersleri aldı. Klasik Gitar, Ud, Kudum, Klasik Kemence ve Rebab gibi musiki aletlerini çalan M. Refik Kaya 1974 yılından beri çeşitli topluluklarla yurt içi ve dışı konser faaliyetlerine katıldı. 1980, 1984 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Belediye Konservatuarı İcra Heyeti'nde misafir sanatçı olarak kemençesi ile vazife aldı. Radife Ertem, Suheyyla Altmışdört, Emin Ongan, Malahat Pars, Semahat Soydanses'in korolarında çalıştı. 1989'dan beri kendi kurduğu Çağdaş Aşıklar Mutrib Heyeti ile Türk Tasavvuf ve Mevlevi Ayini Musikisi üzerine ağırlık vermiştir. Şefliğini yaptığı bu gurupla, repertuar çoğunluğunu kendi bestelerinin oluşturduğu Tasavvuf Musikisi ve Mevlevi Ayinleri ile yurt içi ve dışında bugüne kadar ikiyüze yakın başarılı konserler vermiştir. Bu toplulukla gerçekleştirdiği yayınlanmış iki kaset ve bir disk çalışması vardır. Ayrıca 1992'den beri İhsan Özgen'in orkestrasında da çalışmakta, konserlere değişik enstrümanlarla iştirak etmektedir.